

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนชาวนา
บ้านหนองบัวแปะ ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราช
จังหวัดมหาสารคาม

โดย

นายบุญฤทธิ์ ทำมีด และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กุมภาพันธ์ 2556

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนชาวนา
บ้านหนองบัวแปะ ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม

คณะผู้วิจัย

1	นายบุญฤทธิ์	ท่ามิต	หัวหน้าโครงการ
2	นางสายทอง	พันธุวร	ทีมวิจัย
3	นายพิศิษฐ์	อัปมาเทา	ทีมวิจัย
4	นางสมบัติ	กาสี	ทีมวิจัย
5	นายชายน้อย	ราชภักดี	ทีมวิจัย
6	นางสายพริณ	ขจรไพร	ทีมวิจัย
7	นางบุญรัตน์	แสงอรุณ	ทีมวิจัย
8	นางจันทร์เพ็ญ	ดวงแก้ว	ทีมวิจัย
9	นางวรา	แสงโพธิ์ตา	ทีมวิจัย
10	นายสำรว	โคตรไกรสร	ทีมวิจัย
11	นายวิจิต	โคตรไกรสร	ทีมวิจัย
12	นายอภิชัย	พวงจำปา	ทีมวิจัย
13	นายสมสี	ยางเครือ	ทีมวิจัย
14	นายบุตรดี	ยางเครือ	ทีมวิจัย
15	นายอุทัย	พันธุ์ดุษฎี	ทีมวิจัย
16	นายจันทา	แก้วตา	ทีมวิจัย
17	นายคำปัน	กันยาวงศ์	ทีมวิจัย
18	นายอภัย	เชาระกำ	ทีมวิจัย
19	นางโสภา	ด้านอก	ทีมวิจัย
20	นางสุนิสา	พิมพ์ปะตัง	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กุมภาพันธ์ 2556

คำนำ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ ตำบลขามเริญ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ เพื่อศึกษาความหมายของสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ 2) พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการกับชุมชน 3) เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ และ 4) เพื่อหารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นความพยายามที่จะสร้างรูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนชาวนาโดยเน้นการให้ความสำคัญกับนักวิจัยในชุมชนและชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย ทั้งกระบวนการค้นหาปัญหาและพัฒนาโจทย์ กระบวนการพัฒนาทีมและแกนนำ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะกำหนดแนวทางปฏิบัติการ และผลของการปฏิบัติการ

การทำวิจัยในครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายไปแล้วส่วนหนึ่ง ก็ด้วยความร่วมมือจากทุกๆ คนในชุมชน ดังนั้นทางคณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณทุกๆ ท่าน ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่า มาเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ทีมวิจัย

บทคัดย่อ

การศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ ตำบลขามเรียง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการเพื่อ 1) ศึกษาบริบทพื้นที่ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ 2) ศึกษาความหมายของสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการกับชุมชน 3) ศึกษาศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ 4) เพื่อหารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านการพึ่งตนเองด้านอาหาร วิธิดำเนินการประกอบด้วย เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ตรวจสอบข้อมูลโดยชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนเชื่อมกับความรู้จากนอกชุมชน เพื่อออกแบบแนวทางในการทดลอง และการปฏิบัติการทดลอง และเน้นการนำเสนอและเผยแพร่ผลการวิจัยในชุมชน

จากการศึกษา พบว่า บริบทพื้นที่ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ มีการประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นอาชีพ รับจ้างทั่วไป ในรอบปีชาวบ้านมีประเพณีตลอดเกือบทั้งปี ยังคงมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเอาไว้ ในส่วนการเมืองการปกครองมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกตั้ง มีกลุ่มองค์กรในชุมชนจำนวน 9 กลุ่ม

บ้านหนองบัวแปะมีพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสวัสดิการ และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสวัสดิการได้ส่งผลกระทบกับชุมชน จากการศึกษ พบว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนเริ่มหันหน้าไปพึ่งพาอาศัยสิ่งต่างๆจากภายนอกชุมชนมากขึ้น และมีการช่วยเหลือในรูปแบบตัวเงินเข้ามา จากพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสวัสดิการที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลกระทบกับชุมชนบ้านหนองบัวแปะทั้งในทางบวก และทางลบ ซึ่งมีผลที่เกิดขึ้นดังนี้

ผลกระทบด้านบวก

- เจ้าภาพหรือเจ้าของงานบุญ สะดวกสบาย ไม่ต้องเสียเวลาอยู่กับการจัดการที่ยุ่งยาก
- คนในชุมชนมีเวลาในการทำกิจกรรมส่วนตัวมากขึ้น ไม่ต้องเสียเวลากับการเข้าไปช่วยเหลืองานบุญที่ใช้เวลาหลายวัน

เจ้าภาพและคนในชุมชน ไม่ต้องมาเสียเวลากับการจัดการเรื่อง อาหาร และการเตรียมของทำบุญ ส่วนใหญ่จะซื้อจากภายนอก

ผลกระทบด้านลบ

- วิธีชีวิตของชุมชนจากเดิมที่เคยทำกิจกรรมรวมกัน ช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัย ปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมร่วมกันภายในชุมชน ปัจจุบันนั้นได้หันไปพึ่งพาอาศัยปัจจัยจากภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เพราะต้องการความสะดวกสบาย
- คนในชุมชนหลงลืมวิธีการปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมา เพราะชาวบ้านไม่ได้ปฏิบัติเองส่วนใหญ่จะซื้อและจ้างคนภายนอกมาจัดการ
- ภูมิปัญญาที่เคยสืบทอดและปฏิบัติกันมา เช่น ภูมิปัญญาการผลิตอาหาร และภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพ เป็นต้น ได้เริ่มสูญหายและหลงลืมวิธีการปฏิบัติกันไป เพราะเจ้าภาพหรือคนในชุมชนต้องการความสะดวกสบาย เน้นความทันสมัยที่เข้ามาจากนอกชุมชน
- เจ้าภาพและคนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับงานบุญต่างๆ เพราะเจ้าภาพเน้นความสะดวกสบาย จนลืมคุณค่าและความสำคัญของการจัดงาน

พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสวัสดิการ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ทำให้ชาวบ้านบ้านหนองบัวแป่ต้องศึกษาศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแป่ เพื่อประเมินศักยภาพชุมชน จะสามารถพัฒนาต่อได้อย่างไร จากการศึกษา พบว่า บ้านหนองบัวแป่มีศักยภาพ 2 แบบ คือ 1) ศักยภาพตามวิถีของบ้านหนองบัวแป่ ศักยภาพพื้นฐานของชุมชนบ้านหนองบัวแป่ เป็นตัวช่วยหนุนเสริมในการจัดรูปแบบด้านสวัสดิการ ได้แก่

1. เครือญาติ
2. แกนนำ
3. เปิงบ้าน
4. คน
5. งบประมาณ

ตัวอย่างเช่น ศักยภาพด้านบุคลากร มีผู้นำที่สามารถพาทำกิจกรรมหรือชวนพูดคุย มีเยาวชนที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน

2) ความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแป่

1. พื้นสวัสดิการเดิมที่หายไป
2. ยกระดับสวัสดิการเดิมให้เป็นระบบมากขึ้นออกแบบใหม่ให้เหมาะสม

สอดคล้องกับสถานการณ์

1. เมื่อทราบถึงศักยภาพของชุมชนบ้านหนองบัวแปะ ชาวบ้านได้ทำการศึกษารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบสวัสดิการที่มีความเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะมี 5 สวัสดิการ ได้แก่ 1) ต้นบุญ 2) กองทุนสวัสดิการ 3) ต้นสวัสดิการ 4) โรงทาน และ 5) การใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ สวัสดิการทั้ง 5 รูปแบบ ทำให้เกิดผลดีกับชาวบ้าน ดังนี้ 1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ออกแบบกติกา ร่วมงบประมาณ และก่อผลประโยชน์ในระยะยาวหรือผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชน และชุมชนใกล้เคียงมีการบริหารจัดการและชี้แจงงบประมาณในการดำเนินการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยนำ กองทุน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มาเป็นหลักประกันระบบสวัสดิการระยะยาวและยั่งยืน 2. สวัสดิการต้องครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งความร่วมมือ ความเป็นเจ้าของ และประโยชน์ที่จะได้รับ ตั้งแต่เกิดจนตาย 3. เป็นสวัสดิการที่ไม่สร้างหนี้ แต่สร้างความมั่นคงทางอาหาร และให้อยู่ได้ในยามวิกฤติ 4. สร้างสวัสดิการจากทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งคน ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งงบประมาณ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทคัดย่อ	
สารบัญ	
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 บริบทชุมชน และบทเรียนการพัฒนาชุมชน	5
ส่วนที่ 3 กระบวนการวิจัย	34
ส่วนที่ 4 ผลการศึกษา	44
ส่วนที่ 5 บทเรียน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ	77
บรรณานุกรม	82
ภาคผนวก	84

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเทคโนโลยี อุตสาหกรรมและการส่งออกเพื่อการค้า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ความพยายามพัฒนาประเทศตามนโยบายและข้อตกลงทางการค้าของรัฐ ทำให้สังคมไทยก้าวสู่สังคมอุตสาหกรรม เกษตรกรหรือชาวนา ซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่กลับได้รับผลจากการพัฒนานั้นในด้านความล้มเหลวของการผลิต โดยการสูญเสียความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ยิ่งกว่านั้น แนวทางการส่งเสริมการผลิตเพื่อพลังงาน อาหารสัตว์และการส่งออก ทำให้เกิดการแย่งชิงพื้นที่ปลูกพืชอาหาร แรงงานและแหล่งน้ำ เมื่อวิถีการผลิตกำหนดเองไม่ได้ เพราะต้องผูกกับระบบตลาด ทำให้ชาวนาส่วนใหญ่ต้องอยู่ในวิถีชีวิตที่ต้องดิ้นรนมากขึ้น โดยการรับจ้างหรือไม่ก็ปรับเข้าสู่การผลิตเชิงเดี่ยวแบบเข้มข้น ซึ่งนำมาสู่วงวนของรายได้ไม่เพียงพอ ต้นทุนสูง ราคาตกต่ำ โรคพืชแมลงระบาด น้ำท่วม หรือภาวะความแห้งแล้ง และมีหนี้สิน ถึงกระนั้น สังคมชาวนาก็ยังพื้นฐานรองรับความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเหล่านั้น เพราะหากเมื่อไรก็ตามที่ปัญหาด้านเศรษฐกิจ แรงงานกลุ่มนั้นก็จะต้องกลับถิ่นฐาน ซึ่งก็หนีไม่พ้นการพึ่งพาภาคเกษตรกรรม แต่ชีวิตของเกษตรกรเหล่านั้นก็ไร้หลักประกันหรือสวัสดิการจากการทำการเกษตร ไม่ว่าจะการเจ็บป่วยจากภาคเกษตร ขาดทุนหรือผลผลิตไม่ได้ตามต้องการ รวมถึงหลักประกันว่าจะดำเนินชีวิตในแต่ละวันอย่างมีความสุขและพอเพียงตามวิถีของเกษตรกร

ชุมชนบ้านหนองบัวแปะ หมู่ 1 ตำบลขามเรียง อำเภอสว่างวีรราช จังหวัดมหาสารคาม อพยพมาจากบ้านโคกแปะ ตำบลหนองแสง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม โดยการนำของหลวงปัญญา บุตรโคตร หลวงวิชา ยันโค และหลวงอามาตร รุ่งนิยม ประมาณปี พ.ศ. 2462 มี 15 ครอบครัว ที่มาตั้งหมู่บ้านครั้งแรก สาเหตุที่เลือกในบริเวณนี้เป็นที่ตั้งบ้าน เพราะดูแล้วภูมิศาสตร์เหมือนเคยเป็นหมู่บ้านมาก่อน มีต้นมะม่วงจำนวนมาก ชุมชนใกล้เคียงเรียกติดปากว่า “บ้านม่วง” ที่มาของชื่อบ้านหนองบัวแปะ คำว่า “แปะ” ได้มาจากบ้านเดิม เพื่อเป็นการระลึกถึงภูมิหลัง ส่วนคำว่า “หนองบัว” เนื่องจากมีหนองน้ำที่ชาวบ้านเรียกว่าหนองบัวอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีบัวหลายชนิดเกิดขึ้นและมีบัวชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดในบริเวณหนองเป็นบัวพันธุ์เดียวที่มีดอก เป็นสีม่วงปนกับสีขาวชุมชนเรียกบัวชนิดนี้ว่า “บัวแป้” เมื่อนำมารวมเข้ากับหนองบัวและชื่อชุมชนเดิม คือ โคกแปะ จึงได้ชื่อใหม่ว่า “หนองบัวแปะ” จนถึงปัจจุบัน

สภาพหมู่บ้านในอดีต การประกอบอาชีพ การทำนาเป็นหลัก ทำนาค้า ใช้แรงงานควาย มีเกวียนเป็นพาหนะขนส่ง เป็นสังคมเอื้ออาทร มีการรวมแรงงานกัน ดูแลสุขภาพด้วยยาสมุนไพร ป่า น้ำ น้ำ

เป็นทุนทรัพยากรธรรมชาติที่สร้างอาหารการกินตามฤดูกาลของคนในชุมชน จนมีคำพูดว่า “อยากกินเห็ดเข้าป่า อยากกินปลาลงหนอง” เป็นยุคทำมาหากิน

หลัง พ.ศ. 2504 ดิน ป่า นา น้ำ เริ่มเข้าสู่กระบวนการที่เรียกว่า พัฒนา สังคมชุมชนเริ่มเดินเข้าสู่ยุคทำมาค้าขาย เนื่องจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มมีการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต ถากถางป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจที่นโยบายรัฐให้การสนับสนุน พื้นที่นาเริ่มปรับให้มีพื้นที่ทำนาเพิ่มขึ้นโดยเชื่อว่ามีนามากจะมีข้าวมาก มีเงินมากตามมา พื้นที่น้ำเริ่มถูกถมเป็นที่ทำนา นาดำหายไป นาหว่านเข้ามาแทน (พ.ศ. 2535) คูโบตามาแทนคูโบตม(ควาย) พันธุ์ข้าวพื้นเมืองก็หายไปพร้อมกับนาดำ การจ้างงานเข้ามาแทนการลงแขกหายไป (พ.ศ.2539) ผลพวงของวาทะกรรมการพัฒนาชุมชน ที่รัฐจัดสรรให้ คือ หนี้สิน ก็ทำให้เกิดการแสวงหาทางออกของชาวบ้านโดยการขายแรงงาน ทั้งในภาคการเกษตร อุตสาหกรรมและการก่อสร้าง ซึ่งเป็นทางเลือกที่มีไม่มากนัก แต่ชาวบ้านก็ต้องทนอยู่ในสภาพการทำงานหนัก เสี่ยงต่อการดำเนินชีวิต

พ.ศ.2542 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็ทำให้ชุมชนหนองบัวแปะได้สรุปตนเองเพื่อสร้างให้ชุมชนพึ่งตนเอง มีการจัดตั้งกลุ่มและโครงการต่างๆ ทั้งจากนโยบายของรัฐ และจากเวทีประชาคมของชุมชนขึ้น เช่น กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด สหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองบัวแปะ จำกัด ร้านค้าชุมชน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มรถไถนา กลุ่มเกษตรพอเพียง ไก่ไข่ เลี้ยงสุกร โรงสีข้าวชุมชน กลุ่มบ้านอาญา ขาวนา กลุ่มโคพระราชทาน กองทุนหมู่บ้าน และโครงการชุมชนน่าอยู่หมู่บ้านน่ามอง รวมถึงกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยมีเป้าหมายสูงสุด เพื่อการพัฒนาให้ชุมชนมีอยู่มีกิน ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ สร้างเศรษฐกิจชุมชน นอกจากนั้นแล้วชาวบ้านหนองบัวแปะได้พยายามสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนขึ้น ได้แก่

- ฌาปนกิจหมู่บ้าน ครีวเรือนละ 100 บาท เมื่อมีผู้เสียชีวิต (จำนวน 87 ครีวเรือน) เป็นเงินที่ช่วยเหลือกันเมื่อยามสูญเสียบุคคลในครอบครัว

- สหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองบัวแปะ จำกัด มีกองทุนสวัสดิการและการสงเคราะห์สมาชิก ซึ่งเป็นสวัสดิการคุ้มครองเงินกู้ ในวงเงินไม่เกิน 400,000 บาท เฉพาะสมาชิกที่กู้เงินในสหกรณ์ฯ แต่มีเงื่อนไขช่วงอายุคือ ต้องมีอายุ 18 ปีขึ้นไป เป็นเงินที่ได้รับแน่นอน เนื่องจากเป็นข้อบังคับของสหกรณ์ที่ต้องดูแลสมาชิกทุกคนเป็นเงินเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตหากสูญเสียหลักของครอบครัว เพื่อแบ่งเบาภาระหนี้สินเป็นเงินที่ได้ครั้งเดียว จ่ายเมื่อเสียชีวิตเท่านั้น แต่ได้เฉพาะคนที่เป็สมาชิกเท่านั้น ทุกคนในชุมชนไม่สามารถเป็นสมาชิกได้เนื่องจากมีระเบียบเรื่องคุณสมบัติเข้ามาเกี่ยวข้อง

- สวัสดิการคุ้มครองเงินทุน ในวงเงินไม่เกิน 200,000 บาท สมาชิกที่ออมสะสมหุ้นในสหกรณ์ จ่ายเมื่อเสียชีวิตเท่านั้น เป็นลักษณะเงินสมทบตามยอดเงินสะสมของสมาชิกและตามช่วงอายุ (เงื่อนไข)

- สวัสดิการกองทุนสมทบ (สก.5) เฉพาะสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ จ่ายเมื่อเสียชีวิตจำนวนเงิน 100,000 บาท ซึ่งสวัสดิการนี้ต้องจ่ายเงินค่าเรียกเก็บเมื่อมีสมาชิกเสียชีวิตศพละ 1,500 บาท และเงินช่วยเหลืองานศพจากหมู่บ้าน จำนวน 2,500 บาท

จากการวิเคราะห์รูปแบบสวัสดิการของชุมชน ด้านผลประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับ พบว่า องค์กรต่างๆ รูปแบบสวัสดิการบ้านหนองบัวแปะนั้นมีหลากหลาย ได้แก่ โครงการที่ให้ทุนกู้ยืม เช่น โครงการหมู่บ้านละล้าน โครงการ กขคจ. สำหรับหมู่บ้านที่ยากจน โครงการที่สนับสนุนให้เงินทุนแก่ชาวบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพเสริม แต่สุดท้ายชาวบ้านกลับเป็นหนี้กองทุนเหล่านี้ สำหรับลูกหลานบ้านหนองบัวแปะก็มีกองทุนเพื่อการศึกษา แต่ให้ในจำนวนน้อยมาก และถึงแม้ว่าจะมีโครงการกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาให้กลับกลุ่มลูกหลาน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับที่สูงขึ้น แต่สุดท้ายกลับเป็นการสร้างหนี้สินให้กับเยาวชน ตั้งแต่ยังไม่เริ่มทำงาน ส่วนในด้านสุขภาพก็มีโครงการกองทุนประกันสุขภาพ 30 บาท รักษาทุกโรค แต่โครงการนี้จัดให้เมื่อยามเจ็บป่วยเท่านั้น สำหรับกลุ่มคนชราและคนพิการก็ได้รับเบี้ยยังชีพรายเดือน ซึ่งมีจำนวนผู้รับผลประโยชน์ 41 คน ซึ่งได้รับเฉพาะคนกลุ่มน้อยของชุมชนโดยมีเงื่อนไขช่วงอายุ และความยั่งยืนก็ขึ้นอยู่กับนโยบายรัฐหากเป็นนโยบายทางการเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนรูปแบบสวัสดิการที่จัดโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) นั้น ส่วนใหญ่เป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานเท่านั้น เช่น การให้ทุนการศึกษา การดูงาน การช่วยเหลือซ่อมแซมบ้านไฟไหม้ หรือน้ำท่วม แต่การช่วยเหลือก็ไม่มากนัก

หากพิจารณาระบบทั้งหมดที่มีในหมู่บ้านก็จะเห็นว่า ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีรูปแบบสวัสดิการหลายรูปแบบ ทั้งจากรัฐและจากชุมชนเอง แต่ว่ารูปแบบสวัสดิการทั้งหมดนั้นก็ไม่ได้ทำให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านดีขึ้นทุกคน เพราะรูปแบบสวัสดิการนั้นไม่นำไปสู่การสร้างหลักประกันให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน เนื่องจาก 1) มีเงื่อนไขที่กำหนดขีดจำกัดให้เข้าถึงได้เฉพาะกลุ่ม เช่น คนพิการ คนชรา 2) ให้สวัสดิการเมื่อเสียชีวิตแล้วเท่านั้น เช่น ฌาปนกิจหมู่บ้าน 3) สร้างและเพิ่มภาระหนี้สินให้กับครอบครัว เช่น โครงการ กขคจ. โครงการหมู่บ้านละล้าน เป็นต้น ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ล้วนมาจากการจัดสวัสดิการแบบสงเคราะห์ โดยขาดการพิจารณาปัญหาที่แท้จริง ความต้องการ ศักยภาพและความเหมาะสมของหมู่บ้าน รวมถึงฐานอาชีพของชุมชน

ชาวบ้านหนองบัวแปะ จึงมีคำถามว่า รูปแบบสวัสดิการที่มีอยู่ในชุมชนจะเป็นหลักประกันที่คุ้มครองการดำเนินชีวิตของชาวบ้านให้มีความมั่นคง ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม ในยามที่เกิดภาวะขาด

แคลน ผลิตข้าวไม่ได้ ไม่มีอาหารเพียงพอ ขาดรายได้ เจ็บป่วยทั้งร่างกายและจิตใจ หรือปัญหาต่างๆ ในระหว่างที่มีชีวิต เป็นอย่างไร

คำถามวิจัย

คำถามหลัก รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ เป็นอย่างไร

คำถามย่อย

1. บริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะเป็นอย่างไร
2. ความหมายของสวัสดิการชุมชนในมิติของชาวนาบ้านหนองบัวแปะเป็นอย่างไร มีพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของสวัสดิการและผลกระทบกับชุมชนอย่างไร
3. ศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะเป็นอย่างไร
4. รูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ
2. เพื่อศึกษาความหมายของสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการกับชุมชน
3. เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ
4. เพื่อหารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ข้อมูลความหมายของสวัสดิการชุมชนและพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสวัสดิการของบ้านหนองบัวแปะ
- 2) ได้ข้อมูลวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ
- 3) ได้ข้อมูลศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ
- 4) ได้ทราบผลกระทบทั้งด้านบวกและลบของรูปแบบสวัสดิการที่มีอยู่ของหมู่บ้าน
- 5) ได้รูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ
- 6) ชาวนาบ้านหนองบัวแปะได้เรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยและได้งานวิจัยร่วมกัน
- 7) เกิดนักวิจัยท้องถิ่นอย่างน้อย 15 คน

บทที่ 2

บริบทชุมชน และบทเรียนการพัฒนาชุมชน

ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ

1) สภาพบ้านหนองบัวแปะในอดีต

สภาพหมู่บ้าน

มีต้นมะม่วงใหญ่อยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน มีจำนวนต้นมะม่วงมาก จนชุมชนใกล้เคียงเรียกติดปากว่า “บ้านม่วง” เริ่มแรกมีเพียง 7 ครอบครัวที่มาตั้งหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล (พ่อทองสุข ศรีวัชรกุล) ซึ่งพอจะจำได้เพียงประมาณ 5 ครอบครัว ซึ่งได้แก่ 1. ครอบครัวหลวงปัญญา บุตรโคตร 2. ครอบครัวหลวงวิชา ยันโค 3. ครอบครัวหลวงอำมาตย์ รุ่งนิยม 4. ครอบครัวพ่อบุตรดา บุตรโคตร 5. ครอบครัวพ่อช่วย มะลิป่า ในพื้นที่มีหนองน้ำซึ่งเป็นแหล่งหาอาหารการกิน คือ “หนองบัว” ซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน พูดถึงการทำมาหากิน ผู้ให้ข้อมูลบอกว่า การหาปลา จะเอาแต่ตัวโตๆ เท่านั้น และจะเอามาแค่พอกิน ถ้าได้มากก็แบ่งปันกัน

7 ครอบครัวแรกที่เป็นผู้นำแห่งการอพยพครั้งนี้ (ปี พ.ศ. 2458) ได้แก่

รุ่นแรกที่เข้ามาตั้งหมู่บ้าน

1. ครอบครัวพ่อเหล่า (หลวงปัญญา) แม่นาง บุตรโคตร
2. ครอบครัวพ่อวิชา (หลวงวิชา) แม่ตุ้ย ยันโค (ศรีวัชรกุล)
3. ครอบครัวพ่ออำมาตย์ (หลวงอำมาตย์) แม่สร้อย รุ่งนิยม
4. ครอบครัวพ่อจันทา แม่ไข โคตรไกรสร
5. ครอบครัวพ่อบุญมี แม่แข่ง ยางเครือ
6. ครอบครัวพ่อช่วย แม่ดอน มะลิป่า
7. ครอบครัวพ่อธรรม แม่คิม ทำมีด และ

ครอบครัวรุ่นที่ 2

8. ครอบครัวพ่อบุตรดา แม่จันทา บุตรโคตร (2)

มาครั้งแรกไปขึ้นอยู่กับบ้านหนองบัวน้อย (ม.4 ในปัจจุบัน) ปี พ.ศ.2475 รัฐบาลได้แบ่งการปกครองออกเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด บ้านหนองบัวแปะจึงได้รับการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นกับอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

หมู่ที่ 36 ต. เม็กดำ อ. พยัคฆภูมิพิสัย

หมู่ที่ 26 ต. เม็กดำ อ. พยัคฆภูมิพิสัย

หมู่ที่ 13 ต. ขามเรียน อ. พยัคฆภูมิพิสัย

หมู่ที่ 11 ต. ขามเรียน อ. พยัคฆภูมิพิสัย

หมู่ที่ 1 ต. ขามเรียน กิ่งอำเภอยางสีสุราช

หมู่ที่ 1 ต. ขามเรียน อ. ยางสีสุราช (ตำบลสร้างแข่ง 26 ก.ค. 2554)

2) สภาพบ้านหนองบัวแปะในปัจจุบัน

บ้านหนองบัวแปะหมู่ที่ 1 ตำบลขามเรียน อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีระยะทางห่างจากอำเภอยางสีสุราช ประมาณ 13 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 89 กิโลเมตร มีพื้นที่ ทั้งหมด 2,250 ไร่

ทำการเกษตร	2,022	ไร่
ที่สาธารณะ(ป่า)	93	ไร่
ที่อยู่อาศัย	100	ไร่
หนองน้ำ	25	ไร่
ลำห้วย	10	ไร่

3) อาณาเขต

ทิศเหนือ	จดเขตบ้านหนองบัวน้อย ม.4 บ้านพังคี่ ม.9 ตำบลขามเรียน
ทิศตะวันออก	จดเขตบ้านฉนวน ม.3 ตำบลขามเรียน
ทิศใต้	จดเขตบ้านโคกสว่าง ตำบลหนองบัว อำเภอยางสีสุราช
ทิศตะวันตก	จดเขตบ้านหัวเสือ ม.8 ตำบลขามเรียน

4) จำนวนประชากร

รวมทั้งสิ้น 392 คน แยกเป็นชาย 199 คน หญิง 193 คน จำนวน 93 ครัวเรือน ผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) รวมทั้งสิ้น 40 คน แยกเป็น ชาย 20 คน หญิง 20 คน คนพิการรวมทั้งสิ้น 4 คน แยกเป็น ชาย 3 คน หญิง 1 คน

5) สภาพภูมิศาสตร์

1.ลักษณะภูมิประเทศ

ตั้งอยู่ที่ราบสูง ลักษณะเป็นดินทรายปนเค็ม พื้นที่รอบๆ เป็นที่ดอนสลับที่ลุ่ม มีลำคลองเพื่อใช้ในการเกษตร แต่พื้นที่รับผลประโยชน์จากการใช้น้ำในคลองน้อยมาก และปริมาณน้ำไม่เพียงพอตลอดปี ถ้าเกิดปัญหาก็แล้ว

2. สภาพอากาศ แบ่งออกเป็น 3 ฤดู

ฤดูร้อน	อากาศร้อนจัดและแห้งแล้ง
ฤดูฝน	อากาศร้อนชื้น ฝนตกปานกลาง
ฤดูหนาว	อากาศหนาวเย็น มีลมแรง

6) การประกอบอาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ ทำนาปลูกข้าว มีพื้นที่ทั้งหมด 2,250 ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประมาณ 1,038 ไร่ และมีอาชีพเสริม คือ เลี้ยงสัตว์ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าพื้นเมือง ค้าขาย รับจ้าง ประชาชนมีรายได้เฉลี่ย 76,381 บาท/ครัวเรือน/ปี

- ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำไร่/ทำนา/ทำสวน/เลี้ยงสัตว์) 93 ครัวเรือน
- ค้าขาย 2 ครัวเรือน
- ทำงานประจำ/รับราชการ 5 ครัวเรือน
- ทำงานประจำเอกชน/บริษัท/โรงงาน 20 ครัวเรือน

โดยรายละเอียดและเนื้อหาการประกอบอาชีพมีดังต่อไปนี้

การทำนา เป็นการทำนาค้า ใช้ควายเป็นแรงงานในการไถนา มีเกวียนเป็นพาหนะขนส่งสำหรับผู้ที่มีฐานะดีหน่อย ในการทำนามีการรวนกัน ที่เรียกว่า “ลงแขก” การทำนาจะทำตามฤดูกาล เดือนหกโถงะ ปั่นคันนา (ชาวบ้านเรียกปั่นคันแท) ตอนกลางวันก็ หากบ หาเขียด มาทำกับข้าวกินเที่ยง ซึ่งมีไม่อดไม่ยาก เดือนแปดถึงจะลงมือทำกัน แต่ทุกวันนี้ نادำหายไ้ไหน หายไ้ตั้งแต่เมื่อไหร่ คือคำถามหนึ่งที่ทางกลุ่ม ถามผู้ให้ข้อมูล คำตอบที่ได้คือนาดำเริ่มหายไ้ในช่วงปี พ.ศ. 2534 หายไ้เพราะมีนาหวานเข้ามาแทน คนที่ทำนาหวานคนแรกของชุมชนหนองบัวแปะ คือ นายพลอย โลแพทย์ แล้วชาวบ้านก็เริ่มทำตามกันมากในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 รัฐเน้นแก้ปัญหาการผลิต ชาวนาก็เริ่มเปลี่ยนวิธีทำนา นาดำหมดจากชุมชนนี้จริง (90% อีก 10% เป็นนาดอนทำนาหวานไม่ได้ผล) ประมาณ ปี พ.ศ. 2540 เมื่อนาดำทยอยหายไ้ ควายก็ทยอยหายไ้เป็นงามตามตัว เพราะชุมชน มีควายเหล็กเข้ามาแทนที่ ควายตัวสุดท้ายของชุมชนที่หายไ้ เมื่อปี พ.ศ. 2540 คือควาย ของนายแสง สาเสนา

ผู้ให้ข้อมูลบอกว่าเหตุที่เลิกทำนาค้า เนื่องจาก ขาดแรงงาน คนแก่อยู่กับเด็ก ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงฝนไม่ตกตามฤดูกาล ต้องรีบให้ทันน้ำ และอีกอย่างทำง่าย ทำวันเดียว เสรีก็มี เมื่อเริ่มมีนาหวาน เริ่มมีรถไถนา คูโบต้าเดินตาม คนที่มีรถไถนาคนแรก คือ นาย พร บุตรโคตร วัฒนธรรมของชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนตาม การลงแขก หายไ้ การจ้างงานเข้ามาแทนที่

การทำนาของคนสมัยก่อน จะมีการคัดพันธุ์ข้าวปลูก การคัดพันธุ์ข้าวปลูกจะทำกันอย่างพิถีพิถัน ทำการคัดแยก หลังเก็บเกี่ยว จากการถามผู้ให้ข้อมูล ได้ทราบว่าแต่ก่อน พันธุ์ข้าวปลูกมีตั้งมากมาย การที่มีพันธุ์ข้าวปลูกเป็นการดี เพราะเหมือนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้าวแต่ละพันธุ์จะออกรวงไล่เรียงกัน ทำให้การเก็บเกี่ยวเป็นไปตามธรรมชาติ พอพูดถึงพันธุ์ข้าวปลูกแล้วที่ทีมงานจึงอยากทราบว่ามีพันธุ์อะไรบ้าง ผู้ให้ข้อมูลจึงได้ช่วยกันให้ข้อมูล และได้ชื่อพันธุ์ข้าวปลูกดังนี้ ข้าวเจ้าแดง ข้าวพม่า ข้าวเจ้าเม็ดใหญ่ (ใช้ทำขนมจีน) ข้าวสมัน ข้าวงาช้าง ข้าวสันป่าตอง ข้าวคำผาย ข้าวขี้ตม ข้าวฮากไ้ ข้าวบักยม ข้าวปองอ้าว

(เป็นข้าวสามเดือน) ข้าวบักหม่วย ข้าวกำ ข้าวกาบผือ ข้าวมันตุ่น ข้าวนางนวล ข้าวอีหอม (มีกลิ่นหอมมาก หนึ่งหัวบ้านหอมถึงท้ายบ้าน) และยังมีอีกแต่ผู้ให้ข้อมูลจำได้เท่านี้

พันธุ์ข้าวปลูกเริ่มหมดออกจากชุมชน เมื่อ ปี พ.ศ. 2537-2538 ชาวนาเริ่มปรับที่นาเพื่อเพิ่มผลิต ขุดสระเลี้ยงปลา แต่ด้วยเหตุปัจจัยที่ ปี พ.ศ. 2536 องค์การแพลงประเทศไทยเข้ามามีบทบาทในชุมชนนี้ มีการให้ทุนหมุนเวียน ในการปรับที่นา ขุดสระ เลี้ยงโค กระบือ ซึ่งก็ถือว่า ในช่วงนี้องค์การแพลงมีอิทธิพลต่อชุมชนนี้มากที่สุด

พ.ศ. 2515 การทำนาเริ่มมีการใช้ปุ๋ยเคมี เป็นผลสืบเนื่องมาจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีนโยบายพัฒนาเกษตรแผนใหม่ เพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้เพิ่มขึ้น เกษตรกรจึงหันมาเพิ่มผลผลิตต่อไร่โดยการนำปุ๋ยเคมีมาใช้อย่างแพร่หลาย

การทำไร่ ชุมชนหนองบัวแปะเคยมีการทำไร่ เนื่องจากมีที่สาธารณะมาก ชาวบ้านจะทำการปลูกฝ้าย

(ก่อนปี พ.ศ. 2500) การปลูกฝ้ายปลูกเพื่อทำเป็นเครื่องนุ่งห่มในครัวเรือนเท่านั้น

พ.ศ. 2504 ปอเริ่มมีราคาดีขึ้น เกษตรกรจึงเลิกปลูกฝ้ายหันมาทำการปลูกปอแทน ราคาปอใน พ.ศ. 2504 มีราคา 4 บาท ต่อกิโลกรัม นับว่าเป็นราคาที่สูงมากในขณะนั้น มีพ่อค้ามารับผลผลิตซื้อถึงที่บ้าน ในการผลิตเส้นใยปอ นอกจากการใช้แรงงานในครอบครัวแล้ว ยังมีการจ้างแรงงานในชุมชนช่วยอีก โดยราคาจ้าง (จ้างลอกปอ ซึ่งก่อนลอกจะต้องนำปอไปแช่น้ำในที่นาที่มีน้ำท่วม) คิดเป็น 4 มัด 1 บาท (แต่ละมัดโตพอประมาณ) ใช้เกวียนเป็นพาหนะในการขนส่ง เกษตรกรก็ทำการปลูกอย่างต่อเนื่องจนถึง ปี พ.ศ. 2521 -2522 ปอก็ตกหมดจากชุมชนนี้ ด้วยเหตุผลนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ซึ่งได้วางนโยบายป้องกันและรักษาป่าไม้ ซึ่งเป็นต้นน้ำลำธารให้คงไว้ มีการลงโทษผู้บุกรุกที่สาธารณะ ถ้าตัดต้นไม้ที่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเท่าเส้นผ่าศูนย์กลางกระป๋องนมขึ้น จะถูกปรับต้นละ 20 บาท

การปลูกฝักสวนครัว ชุมชนนี้จะมีการปลูกมาตั้งนานแล้ว ปลูกตามที่หัวนาที่เป็นที่สูง (โพน) ในฤดูทำนา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เริ่มลงทำนา ก็เริ่ม หวาน ผักกาด ผักชี ปลูกถั่ว ไว้กินในเวลาทำนา หรือปลูกที่สวนหนองบัว ที่มีน้ำตลอดปี นอกจากผัก ก็จะมีการ ปลูกยาสูบ (ยาเส้นหรือยากระท่อ ที่ชาวบ้านเรียกกัน แต่ปัจจุบัน ที่บริเวณหนองบัว เป็นที่ที่เกษตรกร ปลูกต้นยูคาลิปตัส (ปลูกในปี พ.ศ. 2549) เนื่องจากเป็นที่ที่ถูกปล่อยให้ว่างเปล่ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ผลกระทบมาจากโครงการอีสานเขียว ของสมัยพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี

การอพยพแรงงาน ครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2494 คือ นาย แ่งม นาคลี และเพื่อนๆ ไปรับจ้างตัดอ้อยที่ จังหวัดอุดร ต่อมา พ.ศ. 2498 ก็มีการออกไปรับจ้างที่ ประเทศ ลาว ผู้ที่ไปคนแรก ก็คือ นายทองสุข ศรีวัชรกุล (เป็นผู้ให้ข้อมูลในวันนี้ด้วย) และ นายจันทา แก้วตา ก็เป็นคนแรกที่ไปรับจ้างที่กรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2516 และพ.ศ. 2525 คนในชุมชนเริ่มมีการไปขายแรงงานในต่างแดน คนแรกๆ ที่ไปของชุมชนนี้ คือ นายมีม พัวคุณมี ไปที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย

7) เศรษฐกิจชุมชน

1. การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำนาเป็นอาชีพหลัก อาศัยน้ำฝนเท่านั้น ผลผลิตต่อไร่ 400 กิโลกรัมต่อไร่

2. อาชีพเสริม ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม เจียรไนพลอย เลี้ยงโค ทำปุ๋ยชีวภาพ(กลุ่ม) และทำขนมจีนบ้าง มีการอพยพแรงงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว

3. เลี้ยงปลาในบ่อปูน เพื่อบริโภค และ เลี้ยงแมงสดึง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ได้ถูกคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2549 ของตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม

ตารางการแสดงรายได้ รายจ่ายและหนี้สินของหมู่บ้าน

ตารางแสดงรายได้ (เฉลี่ย 78 ครัวเรือน)

ที่	รายการ	จำนวนเงิน	ค่าเฉลี่ย / ครัวเรือน/ปี	ค่าเฉลี่ยสูงสุด	ค่าเฉลี่ยต่ำสุด
1	ขายผลผลิตข้าว	2,331,000	29,885	130,000	5,000
2	ขายผลผลิตพืชสวน	153,500	1,968	30,000	1,000
3	รับจ้าง	1,833,500	23,506	330,000	2,000
4	ลูกส่งมาให้	1,514,000	19,410	390,000	5,000
5	อื่นๆ	599,700	7,688	240,000	1,500
	รวม	6,431,700	82,457		

ตารางแสดงรายจ่าย (เฉลี่ย 78 ครั้วเรือน)

ที่	รายการ	จำนวนเงิน	ค่าเฉลี่ย/ ครั้วเรือน /เดือน	ค่าเฉลี่ยสูงสุด	ค่าเฉลี่ย ต่ำสุด
1	ค่าไฟฟ้า	9,727	125	1,000	15
2	ค่าน้ำประปา	4,400	56	250	5
3	ค่าโทรศัพท์	14,930	191	600	30
4	ค่ากบข้าว	105,250	1,349	3,000	200
5	ค่าของใช้	67,460	865	8,000	100
	รวม	201,767	2,586		

ตารางแสดงหนี้สิน (เฉลี่ย 78 ครั้วเรือน)

ที่	รายการ	จำนวนเงิน	ค่าเฉลี่ย / ครั้วเรือน / เดือน	ค่าเฉลี่ย สูงสุด	ค่าเฉลี่ย ต่ำสุด
1	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	5,165,000	66,218	400,000	10,000
2	สหกรณ์เครดิตยูเนียน หนองบัวแปะ จำกัด	2,311,699	29,637	230,000	700
3	กองทุนหมู่บ้าน	1,188,400	15,236	60,000	1,400
4	กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน	97,500	1,250	15,000	2,000
5	นายทุน	935,000	11,987	900,000	15,000
6	อื่นๆ	577,000	7,397	568,000	9,000
	รวม	10,274,599	131,725		

ปฏิทินการประกอบอาชีพ

(รอบ 1 ปี)

รายการ	ม. ก. ค. พ. มี.ค. เม. พ. มิ. ก. ส. ก. ต. ธ. ค. พ. ย. ค. ย. ค. ค. ย. ค. พ.ย. ค.
ปลูกข้าว (รับจ้างดำนา/ เกี่ยวข้าว)	←
เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ขายผ้า ไหม/ไหม	←
เลี้ยงแมงสะตัง	←
ปลูกผัก	←
รับจ้างผลิตปุ๋ยชีวภาพ	←
ค้าขาย	←
เจียรไนพลอย	←
รับจ้างก่อสร้าง	
รับจ้างตัดอ้อย	←
เลี้ยงวัวเนื้อ	←
เลี้ยงหมู	←

7) การศึกษา

มีโรงเรียนในการเรียนการสอนมาตั้งแต่อดีตแล้ว ใช้กระดานดินสอพอง (กระดานฉนวน) จดบันทึก กระดานหายไปจริงๆ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2515

ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง

8) ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ป่าไม้

มีป่าไม้ธรรมชาติสาธารณะ 2 แห่ง คือ โคกโขงโรง มีพื้นที่ 60 ไร่ โคกป่าช้า มีพื้นที่ 33 ไร่ ประโยชน์ใช้สอย หางของป่า เห็ด ไข่มดแดง ผักป่า สมุนไพร พืชทุ่งตม เลี้ยงสัตว์ ป่าช้าทำพิธีฌาปนกิจศพในอดีต

2. แหล่งน้ำ

2.1 มีหนองบัวสาธารณะ พื้นที่ 25 ไร่ แต่ยังไม่สามารถนำน้ำมาใช้ประโยชน์ ได้มากนัก เพราะพื้นที่มีความลาดชัน ในอดีตชาวบ้านทำการปลูกผักในบริเวณรอบๆพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ต่อมามีโครงการขุดลอกหนองโดยโครงการอีสานเขียว ทำให้พื้นที่กลายเป็นดินเหนียวขาดความอุดมสมบูรณ์สัญจรไม่ได้เวลาฝนตก ชาวบ้านจึงไม่ได้ใช้ประโยชน์มากนักปล่อยให้เป็นที่ว่างเปล่าขาดการดูแลและทำประโยชน์ตรงนั้น

ลำห้วยมีพื้นที่ 10 ไร่ มีผู้ได้รับประโยชน์ทางเกษตรกรรมไม่มาก ปริมาณน้ำน้อย ไว้เลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง

2.2 ระบบน้ำประปาในหมู่บ้าน เป็นระบบบ่อบาดาล มีน้ำเพียงพอในการจ่ายให้กับทุกครัวเรือน มีระบบมิเตอร์ควบคุมการใช้น้ำแต่ละครอบครัว

2.3 บ่อน้ำตื้น ใช้สำหรับบริโภค มีน้ำสะอาดเพียงพอกับความต้องการของชุมชน

9) โครงสร้างพื้นฐาน

1. การคมนาคม มีเส้นทางเข้าหมู่บ้าน 4 เส้นทาง ดังนี้

- เส้นทางที่ 1 เข้าทางบ้านหนองหนอง -โนนสวรรค์- สร้างแข่ง - พังคิ -หนองบัวแปะ
- เส้นทางที่ 2 ทางแยกป้อมประทุมวันหนองบัวสันตุ - ฉนวน - หนองบัวน้อย- หนองบัวแปะ
- เส้นทางที่ 3 ทางแยกทางพาดตรงข้ามทางแยกบ้านสว่าง ตำบลดงเมือง
- เส้นทางที่ 4 มาจากตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย

2. ระบบไฟฟ้า อดีตใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าด ต่อมามีตะเกียงเจ้าพายุ เมื่อ พ.ศ. 2492 ซึ่งเป็นตะเกียงของนายทองสุข ศรีวัชรกุล ซื้อมาจากประเทศลาว (ทุกวันนี้ตะเกียงนั้นยังมีชิ้นส่วนเหลืออยู่ให้เห็น) ชุมชนนี้เริ่มมีไฟฟ้าใช้ เมื่อ ปี พ.ศ. 2524 ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

3. การสื่อสาร

- มีมือถือ
- มีโทรทัศน์เครื่องแรก พ.ศ. 2525 (นายพลอย โลแพทย์)
- หอกระจายข่าว

4. การสาธารณสุข

อดีต ต้องไปใช้บริการที่สถานีอนามัยบ้านเม็กดำ ประมาณ ปี พ.ศ. 2513 การคลอดลูก คลอดโดยหมอดำแย หมอดำแยของบ้านหนองบัวแปะ คือ นางสุข ยางเครือ และนายมี สังข์สีแก้ว (ท่านเสียชีวิตแล้ว) คุณแม่ที่รับบริการคลอดลูกจากหมอดำแยคนสุดท้ายของชุมชน คือ นางวันดี ยางเครือ คลอดลูกสาว คือ นางสาว ไพจิตร ยางเครือ และผู้ที่รับบริการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ได้แก่ นางทา บุตรโคตร ยังมีชีวิตอยู่ ไปทำการทำหมันที่ โรงพยาบาลจังหวัดมหาสารคาม

การสร้างภูมิคุ้มกันโรค คือ การปลูกฝีตาช การกำจัดยุงและเลือด คือ การพ่น ดีดีที ถ้าเป็นไข้ไม่สบาย ก็ใช้ยาสมุนไพรในการรักษา เป็นยาฝน หรือยาต้ม

ปัจจุบัน บ้านหนองบัวแปะ หมู่ 1 ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในเขตบริการของการบริการกระทรวง สาธารณสุข คือ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอยางสีสุราช มีโรงพยาบาลยางสีสุราช อำเภอยางสีสุราช คอยให้บริการดูแลสุขภาพ และมีโรงพยาบาลสุขภาพตำบลตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราช คอยให้บริการช่วยเหลือในเรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีการบริการหลายด้านหลายสาขา การฝากท้อง การสร้างภูมิคุ้มกัน การดูแล เฝ้ารอโรครัดต่อ โรคระบาด ให้คำแนะนำ ในการวางแผนครอบครัว รวมถึงการออกตรวจ เยี่ยมประชาชน ร่วมมือในการพัฒนาต่างๆ กับชุมชน การใช้ยาสมุนไพรในการดูแลสุขภาพของชุมชนหนองบัวแปะก็ยังมีอยู่ การกำหนดสร้างภูมิคุ้มกันโรค และการให้บริการในชุมชน จะมี อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน) เป็นชาวบ้านผู้หญิงหรือผู้ชาย ที่อาสาสมัครเข้ามาช่วยเหลือทางด้านสาธารณสุข ของรัฐบาลเพื่อคอยดูแลส่งเสริมสุขภาพชุมชน ในเรื่องเฝ้าระวังโรคติดต่อ โรคระบาด การเจ็บป่วยเบื้องต้น รวมถึงคำแนะนำ ในด้านการดูแลสุขภาพ จำนวน 10 คน ในเบื้องต้น

10) ด้านศาสนา

ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 1 แห่ง ซึ่งสร้างมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2462 การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจะปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น การบวชหรืออุปสมบท จะทำการอุปสมบท ปีละ 1 ครั้ง คือ ในเดือนหกเท่านั้น ผู้ที่จะบวช จะต้องไปทำการเข้านาค ตั้งแต่เดือนสี่ และต้องท่องบทสวดท่องจำ สำหรับผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท (ชาวบ้านเรียกว่าฮ้องนาค) วัดในชุมชนเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนมีการจัดงานทำบุญประเพณีตามหลักชาวพุทธและตามความเชื่อตามวัฒนธรรม ฮีต 12 ครอง 14

ปฏิทินประเพณีและวัฒนธรรม

(รอบ1ปี)

รายการ	ม . ก . มี . เม . พ . มิ . ก.ค . ส.ค . ก.ย . ต.ค . พ . ธ . ค . พ . ค . ย . ค . ย ย . ค .
วันขึ้นปีใหม่	↔
สู่ขวัญข้าว	↔
บุญข้าวจี	↔
เอาปุ๋ยคอกไปใส่นา (ออกใหม่ 3 คำ เดือน 3)	↔
บุญเลี้ยงยี่เลี้ยงเจียง (เลี้ยงตาปู่)	↔
บุญประเพณีสงกรานต์	↔
เลี้ยงน้ำช่างหมู (15 คำ เดือน 5)	↔
บุญเบิกบ้าน	↔
ปักข้าวแสด (วันพุธ เดือน 6)	↔
บุญเข้าพรรษา	↔
บุญข้าวสาก	↔
บุญออกพรรษา	↔
บุญกฐิน	↔
ลอยกระทง	↔

ตารางแสดงวิธีการการทำกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

เดือน	ประเพณี	ความสำคัญ	รูปแบบ	วิธีการ
มกราคม	วันขึ้นปีใหม่	เป็นการเฉลิมฉลองต้อนรับศักราชใหม่ เป็นวันเริ่มต้นสร้างชีวิตใหม่ สิ่งไหนที่ไม่ดีให้หมดไปกับปีเก่า	การทำบุญตักบาตร	-นิมนต์พระคุณเจ้ามาเจริญพระพุทธมนต์รับบิณฑบาตอยู่ศาลากลางบ้าน -ตอนเย็นมีการจับฉลากของคนในชุมชน
กลางเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์	บุญเลี้ยงยี่เลี้ยงเจียง (เดือนยี่)	การเลี้ยงตาปู่หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว	ถวายไก่ต้ม โดยทุกคนครบครัวบริจาคไก่ครบครัวละ 1 ตัว ถ้าไม่มีก็ให้เป็นไข่ หรือเงินแล้วแต่ความพอใจ	วันพุธ เดือนยี่ พ่อเฒ่าจำจะเดือนหมู่บ้าน
กุมภาพันธ์	บุญกลุ้มข้าวใหญ่	เป็นการรำลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพ	คนในชุมชนนำเอาข้าวไปรวมกันที่วัด	-รับบริจาคข้าวเปลือก -ทำพิธีถวายข้าวกับพระสงฆ์
	เอาปุ๋ยคอกไปใส่นา (ออกใหม่ 3 ค่ำ เดือน 3)	ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นวันดี	เอาปุ๋ยคอกไปใส่ตามแปลงนา ในปริมาณไม่มากนักทุกแปลง	
กลางเดือนกุมภาพันธ์-กลางเดือนมีนาคม	บุญข้าวจี (เดือน 3)	เป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นการให้ทาน สร้างบุญกุศล เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในพระพุทธศาสนา	ปั้นข้าวเหนียวขนาดพอประมาณ แล้วปั้นไฟ ทาไข่ให้มีสีเหลือง หอม น่ารัก รับประทาน -นำไปทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้า	-ทุกครัวเรือนต้องปั้นข้าวจีไปวัด เพื่อถวายพระ -เอาไม้ปักข้าวพร้อมถ่านไฟ ดันฟืน ไปรวมกันที่วัด -มีการทำบุญตักบาตร -ฟังเทศน์ ฟังธรรม อยู่ที่วัด

เดือน	ประเพณี	ความสำคัญ	รูปแบบ	วิธีการ
เมษายน	บุญสงกรานต์	เป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย	-การอนุรักษ์ประเพณีอันดีงาม -เป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน -รดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ	-13 เม.ย. มีการจัดการละเล่นพื้นบ้านต่างๆ ที่ลานวัด มีการสงน้ำพระพุทธรูป (น้ำอบ-น้ำหอม) และตั้งโรงงาน -14 เม.ย. เป็นการแห่ผู้สูงอายุ รดน้ำขอพร มีการละเล่นต่างๆและสงน้ำพระคุณเจ้า -15 เม.ย. จัดตั้งต้นดอกเงิน แห่รอบหมู่บ้านไปถวายพระคุณเจ้าที่วัด รับศีล รับพร -16 เม.ย. ทำบุญตักบาตร
	เลี้ยงน้ำช่างหมู (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5)	เป็นตำนานเล่าขานกันมาว่าเป็นการเลี้ยงเจ้าพ่อสุนทรเพื่อให้ น้ำช่างหมูมีน้ำเพียงพอในการบริโภคของชุมชน	-จะทำพิธีเซ่นไหว้บ่อน้ำดื่ม (ช่างหมู) - การถวายหัวหมู (เลี้ยงหัวหมู) - ทำขนม ห่อข้าวต้มมัด ขนมเทียน - ทำบุญถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ โดยใช้สถานที่โนนน้ำช่างหมู	-นิมนต์พระสงฆ์ฉันท์ภัตตาหารเช้าที่ที่ตั้งศาลเจ้าพ่อสุนทร (โนนน้ำช่างหมู) - ชาวบ้านช่วยกันบริจาคเงินเพื่อซื้อหัวหมูแล้วต้มนำมาถวายในตอนเช้าพร้อมกัน - เป็นการทำบุญร่วมกันของทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน
**เดือน 6 ออกใหม่ 1 ค่ำ ถ้าตรงกับวันอังคาร แรกบ้าน มีความเชื่อว่า มันเป็นวันที่หมู่บ้านร้อนเหมือนไฟเผา แต่ถ้าแรกบ้านจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข				

เดือน	ประเพณี	ความสำคัญ	รูปแบบ	วิธีการ
พฤษภาคม	บุญเลี้ยงบ้าน(เลี้ยงตาปู่)บุญเบิกบ้าน	-เลี้ยงตาปู่ก่อนลงทำนา เพื่อทำการทำนายความอุดมสมบูรณ์ของน้ำในฤดูกาลทำนาประจำปี	- ถวายไก่ต้ม ข้าว - ชาวบ้านนำรูปเทียนดอกไม้ ข้าวสุกถวายแต่ตาปู่ มีการต้มไก่ย่างไก่เป็นตัวถวายตาปู่แล้วจะมีคนทำนาย คางไก่ที่ทำพิธีแล้ว ว่าฝนปีนี้เป็นอย่างไหลังจากนั้นก็มีการรับประทานอาหาร ไก่ต้มร่วมกัน	ชาวบ้านบริจาคไก่ครัวเรือนละ 1 ตัวเหมือนเลี้ยงเดือนยี่ จะต่างก็คือเดือนนี้ ทุกครัวเรือน จะเอาหม้ายมาขมวดปลายแล้วบอกว่าอันนี้คือวัว คือไก่ แล้วแต่จะบอกว่าเป็นอะไรแต่ส่วนมากหมายถึงวัว 1 หรือสัตว์เลี้ยงคนในบ้าน ข้าวของที่มีค่าเป็นต้นนำไปวางที่เรือนตาปู่ เพื่อให้ทุกอย่างมีความอุดมสมบูรณ์
กรกฎาคม	บุญเข้าพรรษา		ไปนิมนต์พระเข้าพรรษา(ขันห้า) แห่เทียน ผ้าสบงครบพระตั้งบุญคุณ - ทำบุตรตักบาตรถวายภัตตาหารเช้า-เพล ฟังเทศน์ - ฟังธรรมถือศีลอุโบสถ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	-มีการเวียนเทียนรอบโบสถ์ -พระประจำอยู่แต่วัดครบ 3 เดือน ไม่ไปนอนที่อื่น - ในวันพระ อุบาสก-อุบาสิกา ก็จะไปปฏิบัติธรรมถือศีลที่วัดเป็นเวลา 1 วัน 1 คืน
กันยายน	บุญข้าวสาก (สลากภัตร) วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ	-เป็นประเพณีมาตั้งแต่บรรพบุรุษมีความเชื่อกันว่าเป็นวันที่ยมโลกเปิดประตูให้ภูตผีปีศาจหรือวิญญาณที่ล่วงลับไปแล้วกลับมายัง	- หาดอาหารการกินทุกอย่างให้ครบ ทั้งของป่าสวน บ้าน นา เช่นของป่า ก็มี หัวกลอย มัน หมากบก ผลไม้ ผักรัง น้อยหน้า มีข้าวเหนียว ขนมน้ำยา ปลา มะเขือ ถั่ว พัก พักทอง มันฝรั่ง	-ห่อปั้นข้าวใหญ่ (มีข้าวเหนียวและปลาตัวใหญ่ๆหรือปิ้ง) ถวายพระ ห่อเล็กเป็นห่อข้าวหยาดน้ำ -ฟังเทศน์ พระฉันเพลแล้วถึงจะแขวนข้าวสาก มีการตีฆ้อง ตีกลอง -ชาวบ้านจะแย่งข้าวสากกันแล้วเอาไปใส่ตามไร่นา เพื่อให้ของที่ปลูกงอกงาม

		สากลโลกเพื่อรับส่วนบุญ ส่วนกุศลที่ลูกหรือญาติมาอุทิศให้ในวันนี้ และยังเชื่อกันว่า พ่อ แม่ ที่ตายไปแล้ว จะมานั่งรอรับส่วนบุญ ส่วนกุศลทุกคน หากลูกๆหลานๆไม่ไป วิญญาณก็จะร้องไห้	พริกเกลือ ฯลฯ - เย็บใบตองเป็นห่อ แล้วเอาอาหารที่เตรียมไว้ใส่ อีกข้างหนึ่งเป็นหมากพลู - เอาไปที่วัดตอนเพล แล้วจะมีพิธีสวด	
ตุลาคม	บุญออกพรรษา	เมื่อพระสงฆ์จำพรรษาครบ 3 เดือน	- ครบ 3 เดือน เอาขันห้าไปตั้ง บุญคุณ ทำพิธีวันออกพรรษาที่วัด	-เริ่ม 14 ค่ำ เดือน 11 ออกไปจัดสถานที่ทำห่อได้น้ำมัน เจริญพระพุทธมนต์ตอนเย็น -ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชื้อขี้ผึ้งเทียน ธูป มีจำนำพรรษา ชื้อให้ครบทุกอย่าง -แสดงอาณิสส 1 กัณฑ์ ชาวบ้านออกไปฟังเทศน์ -ตอนเย็นมีการเวียนเทียนและปล่อยโคมขึ้นฟ้าเพื่อให้หายโรคภัย และหายจากโรคภัยทั้งหลาย มีการละเล่น เช่น ปล่อยโคมลอยหว่าง และอื่นๆ
	บุญกฐิน		เข้าไปปักกฐินไม่ให้พระรู้ เริ่มจากออกพรรษา ทำบุญกฐินได้ตลอด จนถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน	รวมพี่รวมน้องได้วันแล้ว ทำคันทาด ก้านกะต๋า กล่องข้าว เกี้ยวหม้อ มีด ครบทุกอย่าง ไปซื้อเครื่องกฐิน โสมกันมีข้าวต้ม ขนม

			12	มีมโหรี มีมหรสพตลอดคืน ตื่นเช้ามาก็เฝ้าฐานไปทอด ที่วัด พระมาสด 4 องค์ รับองค์เดียว
พฤศจิกายน	ลอยกระทง	เพื่อเป็นการ บูชาระลึกถึง บุญคุณของ แม่น้ำ		-นำกระทงที่ทำแล้วเอาไปลอย ตามสายน้ำ -มีการประกวดการประดิษฐ์ กระทงสวยงาม และการประกวดนางนพมาศ

11) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชาวบ้านมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาอื่นๆ เช่น การจักสาน การมัดหมี่ หมอลำ หมอยาสมุนไพร หมอน้ำมันดี หมอเป่า หมอบายศรีสู่ขวัญ ชนบักเบ็น การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม โดยการทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้ในการเกษตร โดยเฉพาะนาข้าว ชาวบ้านมีความตื่นตัวในเรื่องของสุขภาพ อันเกิดจากการสะสมสารเคมีมาช้านาน เริ่มให้ความสนใจกับความเป็นอยู่ที่ดีปลอดภัยจากสารพิษ คิดถึงสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ ซึ่งในยุคแห่งโลกโลกาภิวัตน์ “เงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง” ยุคแห่ง “เงินบันดาลได้ทุกอย่าง” ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ ถูกลืมเลือน ไม่เห็นคุณค่า ในหลายๆชุมชน รวมทั้งชุมชนหนองบัวแปะ แต่ยังมีกลุ่มคนที่มองเห็นความสำคัญในสิ่งเหล่านี้ ได้พยายามอนุรักษ์ รื้อฟื้น เพื่อความเป็นไทย เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น ต่อสู้กับวัฒนธรรมตะวันตกที่นับวันจะมีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ คนในชุมชนหนองบัวแปะเริ่มกลับมาองหารากเหง้าของตนเอง เมื่อมีทีมผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2542 กลับทบทวนอดีต วิเคราะห์ชุมชน บนศักยภาพของชุมชน สรุปลตนเอง และชุมชน โดยในการพัฒนาคนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทั้งนั้น องค์การเอกชนที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน คือ องค์การแพลนประเทศไทย รวมถึงหน่วยงานภาครัฐบ้าง

รายชื่อครูภูมิปัญญาในหมู่บ้าน

ลำดับที่	ชื่อ- สกุล	ภูมิปัญญาเรื่อง
1	นายทองสุข ศรีวัชรกุล	หมอสสูตรขวัญ/ จักรสาน
2	นายอุทัย ปะบัวบาน	หมอน้ำมันต์
3	นางสีดา จันทรหอม	ขันหมากเบนในพิธีมงคลต่างๆ
4	นางสาย ธรรมมิต	หมัดหมี เลี้ยงไหม
5	นายสมพงษ์ โลแพทย์	เป่าแคน
6	นายเตียง พลจารย์	หาเห็ดแก่ง
7	นายเจริญ โคตรไกรสร	ตัดผม / ฉีดยาสัตว์
8	นายบุญถม พลบุญ	เจียรโนพลอย
9	นายพร บุตรโคตร	ช่างเครื่องยนต์
10	นางดา โคตรไกรสร	สานกระติบข้าวด้วยไผ่ล่อน
11	นายบุญตา บุตรโคตร	หมอยาสมุนไพร/ ขยายพันธุ์ไม้ต่อน ติตตา ทาบัก การเพาะเมล็ด
12	นายบุญฤทธิ์ ทำมิด	ช่างอลูมิเนียม คนหนุ่มส่วนมากเป็นช่างอลูมิเนียมเกือบทั้งหมู่บ้าน
13	นางสายทอง พันธูร	ปุยชีวภาพ
14	นางสมบัติ กาสี	การตัดเย็บเสื้อผ้า
15	นายสมพร บุตรโคตร	ช่างไม้
16	นายจันทา แก้วตา	ช่างติดตั้งมุ้งลวด
17	นายกอง บุตรโคตร	ช่างหลาปั่นไหม สามารถปั่นพร้อมกันได้ 3 หลอด
18	นายตะวัน ดวงแก้ว	หาปลา หากบ มีเทคนิค เคล็ดลับมากมาย

นอกจากนี้ก็ยังภูมิปัญญาในด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการ ด้านสวัสดิการ ด้านการศึกษาเรียนรู้ และด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่น่าศึกษาเรียนรู้อีกมากมาย

12) การเมือง การปกครอง และสังคม

1) การเมือง การปกครอง

ตอนแรกที่มาอยู่ ยังไม่มีผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านจะไปขึ้นตรงกับหมู่บ้านหนองบัวน้อย ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงที่สุด ปัจจุบันเป็นหมู่ที่ 4 ในตำบลเดียวกัน

ปี พ.ศ.2475 รัฐบาลได้แบ่งการปกครองออกเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด บ้านหนองบัวแปะ จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นกับอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

- หมู่ที่ 36 ต. เม็กดำ อ. พยัคฆภูมิพิสัย
 หมู่ที่ 26 ต. เม็กดำ อ. พยัคฆภูมิพิสัย
 หมู่ที่ 13 ต. ขามเรียน อ. พยัคฆภูมิพิสัย
 หมู่ที่ 11 ต. ขามเรียน อ. พยัคฆภูมิพิสัย
 หมู่ที่ 1 ต. ขามเรียน กิ่งอำเภอยางสีสุราช
 หมู่ที่ 1 ต. ขามเรียน อ. ยางสีสุราช (ตำบลสร้างแข่ง 26 ก.ค. 2554)

ผู้ใหญ่บ้านคนแรก เมื่อ พ.ศ. 2475 ซึ่งได้แก่ นาย จันทา โคตรไกรสร มีการเสนอแต่งตั้งเลย คนที่สอง คือ นายพรมมา ประภาสพงษ์ เลือกตั้งแบบเปิดเผย ถึงวันเลือกตั้ง ซึ่งวันสมัครและวันเลือกตั้งเป็นวันเดียวกัน ถึงเวลาเลือกตั้งให้คนที่สมัครออกไปเป็นหัวแถว แล้วให้คนที่เลือกไปยืนต่อหางแถว นับจำนวนคน ใครมากก็ชนะไป

การปกครองมีผู้นำการปกครองในอดีต (ผู้ใหญ่บ้าน) ดังนี้

1. นายจันทา	โคตรไกรสร	พ.ศ. 2475 – 2489 (ครบวาระ 60 ปี)
2. นายพรมมา	ประภาสพงษ์	พ.ศ. 2489 – 2505 (ลาออก)
3. นายทองสุข	พันธ์ศรี	พ.ศ. 2505 – 2513 (เสียชีวิต)
4. นายทองสุข	ศรีวัชรกุล(ยันโค)	พ.ศ. 2513 - 2516 (ลาออก)
5. นายหมื่น	ศรีทน	พ.ศ. 2516 – 2519 (ลาออก)
6. นายพลอย	โลแพทย	พ.ศ. 2519 – 2529 (ลาออก)
7. นายบุญทัน	เพชรศรีสุข	พ.ศ. 2529 – 2543 (ครบวาระ)
8. นายจันทา	แก้วตา	พ.ศ. 2543 - 2548 (ครบวาระ)
9. นายสมพร	บุตรโคตร	พ.ศ. 2548 - 2553 (ครบวาระ)
10. นายพิศิษฐ์	อัปมาเทา	พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน

ผู้นำชุมชนและกรรมการในปัจจุบัน ดังนี้

1. นายพิศิษฐ์	อัปมาเทา	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายบุญฤทธิ์	ท่ามิด	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายชายน้อย	ราชภักดี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นางบุญรัตน์	แสงอรุณ	สมาชิก อบต.
5. นางสาวพิรุณ	ขจรไพร	สมาชิก อบต.

การแบ่งคุ้ม แบ่งเป็น 5 คุ้ม

- คุ้มเสรีภาพ จำนวน 11 ครัวเรือน หัวหน้าคุ้ม นายประเสริฐ จีระออน
- คุ้มแผงลอย จำนวน 20 ครัวเรือน หัวหน้าคุ้ม นายสมาน ปิดตังนาโพธิ์

- คุ่มโรงเรียน จำนวน 18 ครั้วเรือน หัวหน้าคุ่ม นายสมพงษ์ โลแพทย์
- คุ่มสหกรณ์ จำนวน 21 ครั้วเรือน หัวหน้าคุ่ม นายพรมมา พลมีเดช
- คุ่มช่างหมู่ จำนวน 15 ครั้วเรือน หัวหน้าคุ่ม นายจันทา แก้วตา

หมายเหตุ มีบางครั้วเรือนที่มี 2 บ้านเลขที่ มี 2 หลังคาเรือน

สำหรับการประชุมผู้ใหญ่บ้าน

ใช้ขอรองเป็นสัญญาณ (ขอรองทำจากไม้อะไรก็ได้ มีลักษณะไม้เป็นท่อนยาวประมาณ ศอกกว่าๆ ทำเป็นร่องตรงกลางตามความยาวของไม้ ใช้ไม้ตีเพื่อเป็นสัญญาณเรียกประชุม เมื่อมีคดีความ ใช้ระบบเครือญาติใกล้เคียง แพ้ก็ถูกปรับไหม 12 บาท พร้อมชั้น 5 ขอบมา

การป้องกันภัยจากโจรผู้ร้าย

จะไม่มี ในสมัยนั้นมีการลักขโมย วัว ควายกัน วิธีจับขโมยของคนโบราณ เมื่อมีโจรหรือขโมยมาทำการขโมย คนสมัยนั้น จะดูที่รอยเท้า เมื่อเห็นรอยเท้า ก็จะเอาไม้เล็กวัดที่รอยเท้า ยาวเท่าไรหักไม้ยาวเท่านั้น เมื่อมีการสงสัยใครก็จะเอาไม้ที่วัดรอยเท้าแล้วหักไว้ไปวัดเท้าถ้าเท้าไม้ก็แสดงว่าใช่ หรือเตรียมอาวุธชนิดหนึ่งไว้ซึ่งได้แก่ ตำพริกให้ละเอียด เอาน้ำปลาร้าผสมให้เป็นน้ำเหลว บรรจूसีกระบอกไม้ไผ่ เป็นลักษณะกระบอกฉีดยาแต่มีขนาดใหญ่ ฉีดเข้าที่ตาเมื่อเวลาเห็นโจรผู้ร้ายมาลักขโมย

2) สภาพทางสังคม

การช่วยเหลือเอื้ออาทรเริ่มลดลง เนื่องจากการทำการเกษตรเริ่มแข่งกับเวลา แรงงานมีน้อย คำตอบ ของ “ การลงแขกหายไปไหน ” ก็มาถึง การลงแขกของชุมชนนี้หายไปประมาณ ปี พ.ศ. 2538

พ.ศ. 2528 ชุมชนหนองบัวแปะรู้จักการกู้ยืมเงินในระบบ กู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส) ผู้กู้กลุ่มแรก มี นายบุญตา บุตรโคตร นายบุญมา บุตรโคตร นายเส็ง เขียวชาญ ถ้าดูจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะเป็นช่วงของแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 ความสำคัญของแผนฉบับที่ 5 คือ การแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อกระจายความเจริญจากส่วนกลางสู่ภูมิภาค ชุมชนกู้เงินไปซื้อวัว เพื่อสร้างงาน/สร้างรายได้แก่ครอบครัว

วิถีชีวิตในสังคมมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการรวมแรงงานกันโดยเฉพาะ กรณีการปลูกบ้านใหม่ ของใครสักคนในชุมชน จะมีการช่วยแรงกันทำ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลบอกว่า ทำบ้านหรือสร้างบ้านวันเดียวเสร็จอยู่ได้เลย ถ้ามีงานการกุศลต่างๆในชุมชน ญาติพี่น้องจะมาช่วยกันตั้งแต่วันแรกจนจบงาน ญาติที่อยู่ไกลก็จะมาพักนอนจนกว่างานจะจบทุกขั้นตอน

12) กลุ่มต่างๆในชุมชน

ชุมชนบ้านหนองบัวแปะเป็นชุมชนที่มีทีมผู้นำแห่งการพัฒนาที่เป็นวัยหนุ่มสาว ทำงานเป็นทีม มีอุดมการณ์ที่มุ่งมั่น ยึดความโปร่งใสและถูกต้อง เน้นการพัฒนาคน ควบคู่ไปกับการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม บนฐานแห่งการผลิตเอง บนศักยภาพของผู้นำ (ธรรมชาติ) และศักยภาพของชุมชน เพราะชุมชนหนองบัวแปะ เป็นชุมชนที่มีทุนทรัพยากร ทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา ที่เป็น

ปัจจัยหลักในการพัฒนา สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน แสดงถึงความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการสร้างงาน/สร้างรายได้ เป็นอาชีพเสริม และเป็นแหล่งทุนในการประกอบอาชีพของสมาชิก เป็นแหล่งสวัสดิการเมื่อเกิดความจำเป็น (เกิด แก่ เจ็บ ตาย) ทำให้ชุมชนรู้จักการออม การลงทุนที่คุ้มค่า การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และขยายโอกาส ลดการอพยพแรงงานได้บ้างหลังฤดูเก็บเกี่ยว กลุ่มเศรษฐกิจในชุมชน ได้แก่

1. กลุ่มร้านค้าชุมชน

จัดตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2540 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การแพลนประเทศไทย จำนวน 20,000 บาท(สองหมื่นบาทถ้วน) แพลนเป็นผู้แนะนำในการจัดตั้ง ขายสินค้าเบ็ดเตล็ด ชาวบ้านได้รวมหุ้นกัน หุ้นละ 500 บาท / ครั้วเรือน มีจำนวน 87 ครั้วเรือน

วัตถุประสงค์การจัดตั้ง

- 1.1 เพื่อให้บริการสินค้าที่จำเป็น แก่สมาชิกในชุมชน ในราคาถูก
- 1.2 เพื่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือในชุมชน
- 1.3 เพื่อลดการนำเงินออกนอกชุมชน
- 1.4 เพื่อสร้างงานในชุมชน

การบริหารจัดการ มีคณะกรรมการบริหารจำนวน 5 คน มีคนขายประจำ 2 คน ปันผลกำไรเมื่อสิ้นปี มีสมาชิก จำนวน 88 คน มีกฎระเบียบในการบริหารจัดการ กลุ่มไม่มีการจัดสวัสดิการ

2. กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.)

เป็นของหน่วยงานภาครัฐ มีขึ้นใน ปี พ.ศ. 2544 ภาครัฐสนับสนุนทุน จำนวน 280,000 บาท(สองแสนแปดหมื่นบาทถ้วน) หน่วยงานพัฒนาชุมชนเป็นผู้ดูแลการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ เป็นกองทุนที่ไม่มีดอกเบี้ย ให้ราษฎรในหมู่บ้านกู้-ยืม ไปประกอบอาชีพ มีคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 9 คน นายพิศิษฐ์ อัมมาเทา ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน จำนวนสมาชิก 87 ครั้วเรือน ไม่มีการจัดสวัสดิการ แต่มีการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีเพื่อสาธารณะประโยชน์หมู่บ้าน

3. สหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองบัวแปะ จำกัด (สหกรณ์ประเภทที่ 7)

เป็นสถาบันการเงินและสวัสดิการชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชน เป็นแหล่งเงินทุน ในการกู้-ยืม ดอกเบี้ยต่ำ ผ่อนระยะยาว เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพ และยังเป็นแหล่งสวัสดิการ ตั้งแต่ เกิด จนตาย (ตายบ่ได้ใช้หนี้ ตายได้เงินเต็ม)กิจกรรม มีการฝาก ออม ทุกเดือน “ ยามมีมาฝาก ยามยาก มาถอน ยามเดือดร้อนมากู้ ” นี่คือน้ำใจที่สมาชิกทุกคนจำขึ้นใจ

จัดตั้งเมื่อ วันที่ 1 มีนาคม 2544 โดยการสนับสนุนการจัดตั้งโดยองค์การแพลนประเทศไทย มีอาจารย์ ปราโมทย์ นางาม เป็นผู้ให้คำแนะนำและช่วยจัดกระบวนการ ให้คำปรึกษาจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองบัวแปะ จำกัด เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2547

โครงสร้างการบริหารจัดการ มีคณะกรรมการบริหารงาน จำนวน 15 คน และฝ่ายจัดการ

มีกฎระเบียบ ข้อบังคับ มีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกทั้งหมด 14 สวัสดิการ คือ สวัสดิการคุ้มครองเงินสะสม และสวัสดิการคุ้มครองเงินกู้

วิสัยทัศน์ เป็นองค์กรการเงินที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เป็นที่พึ่งของสมาชิกในด้านเงินทุน เพื่อประกอบอาชีพ การศึกษาที่มั่นคง

วัตถุประสงค์

1. เป็นแหล่งเงินทุน ให้สมาชิก กู้-ยืมเพื่อประกอบอาชีพ
2. ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักออม ประหยัด
3. ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการทำงานเป็นทีม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. เป็นแหล่งสวัสดิการ เกิดจนตาย แก่สมาชิก
5. เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ แก่ เด็ก เยาวชน ผู้สนใจ และกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ

มีคณะกรรมการบริหารงานดังนี้

4. กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ

เป็นกลุ่มที่สร้างงาน/สร้างรายได้ ให้แก่สมาชิกเป็นจำนวนมาก หลังฤดูเก็บเกี่ยว จัดตั้งเมื่อ 9 พฤษภาคม 2545 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก องค์การแพลนประเทศไทย ในการซื้อเครื่องจักรจำนวน 104,500 บาท (หนึ่งแสนสี่พันห้าร้อยบาทถ้วน) จากคำแนะนำ ของ อาจารย์ปราโมทย์ นาม และ อาจารย์ สหราช สาแก้ว

วิสัยทัศน์ เลิกใช้เคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ อย่างยั่งยืน รื้อฟื้นภูมิปัญญาพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชน
ปรัชญา อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมพิทักษ์สุขภาพ

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ลดต้นทุนการผลิต
2. เพื่อสร้างงาน/สร้างรายได้ แก่สมาชิกในชุมชน
3. เพื่อ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ แก่เด็ก /เยาวชน/กลุ่มประสบการณ์และผู้สนใจทั่วไป
4. เพื่อการจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. เพื่อรักษาระบบนิเวศน์วิทยา และสิ่งแวดล้อม

มีคณะกรรมการบริหารงาน 13 คน (ผู้ก่อตั้ง)

5. กลุ่มโรงสีข้าว

บ้านหนองบัวแปะเป็นหมู่บ้านเข้มแข็งระดับอำเภอ ได้เป็นบ้านนำร่องในโครงการ SML ปี 2547 เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ได้รับงบประมาณ 200,000 บาท (สองแสนบาทถ้วน) ที่คิดเรื่องโรงสีเนื่องจากให้เป็นกิจกรรมต่อยอดโรงปุ๋ย เริ่มดำเนินการวันที่ 25 มีนาคม 2548 โดยฝ่ายปกครองของอำเภอให้คำปรึกษาและแนะแนวทางการปฏิบัติ

อุดมการณ์รวมของกลุ่ม ชุมชนมีโรงสีข้าวสำหรับแปรรูปข้าวเปลือกแก่สมาชิกและชุมชน บริหารจัดการโดยกลุ่มในชุมชน เพื่อสมาชิกในชุมชน

วัตถุประสงค์

- 5.1 เพื่อให้บริการแปรรูปข้าวแก่สมาชิกและผู้สนใจทั่วไป
- 5.2 เพื่อสร้างงาน/สร้างรายได้แก่สมาชิก
- 5.3 เป็นแหล่งวัตถุดิบที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มอาชีพในชุมชน
- 5.4 เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้แก่กลุ่มประสบการณ์และผู้สนใจทั่วไป

มีคณะกรรมการดำเนินงาน 9 คน มีผู้รับผิดชอบในการทำกิจกรรม 3 คน

6. กองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท

เป็นกองทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ได้รับงบประมาณ 30 สิงหาคม 2544 มีคณะกรรมการดำเนินงาน 9 คน

อุดมการณ์รวม เป็นแหล่งเงินทุนกู้-ยืม เพื่อประกอบอาชีพ และพัฒนา สร้างงาน/สร้างรายได้ และบรรเทาเหตุฉุกเฉิน แก่สมาชิก

วัตถุประสงค์ 1. เป็นแหล่งทุนดอกเบี้ยต่ำ เพื่อประกอบอาชีพ และพัฒนาอาชีพ และ 2. เพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มของสมาชิก คณะกรรมการบริหาร มี 9 คน

7. กองทุนกู้-ยืม เพื่อการศึกษา

จัดตั้งเมื่อ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2547 และได้รับการสนับสนุนทุนให้เปล่าจากองค์การแพนประเทศไทย เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2547 จำนวน 50,000 บาท (ห้าหมื่นบาทถ้วน) และการระดมทุนในชุมชน จากกองทุนต่างๆ การบริจาค และการสะสมหุ้นของสมาชิก

อุดมการณ์ ยากดีมีเงิน บุตรหลานทุกคนต้องได้รับการศึกษา

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเป็นแหล่งทุนให้สมาชิก (เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส) ได้กู้-ยืม ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อการศึกษา เท่านั้น

- 2). เพื่อเป็นการจัดการทุนในชุมชนที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยเฉพาะในเรื่องการศึกษา
- 3) เพื่อพัฒนาให้โอกาสทางการศึกษาของชุมชน
- 4). เพื่อส่งเสริมและฝึกให้เด็ก/ เยาวชน รู้จักการใช้เวลาว่าง และการช่วยเหลือสังคม การทำงานกลุ่ม มีคณะกรรมการบริหารงานโดยคณะกรรมการสหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองบัวแปะ จำกัด และมีคณะอนุกรรมการ (เด็ก / เยาวชน) ร่วมบริหารจัดการและดำเนินงานด้วย โดยมีนายวิจิต โคตรไกรสร เป็นประธาน นางสาวทอง พันธุ์วร ที่ปรึกษา (วิทยากรถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้)

8. กองทุนบ้านนาญชานา

เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2548 เกิดจากแนวคิดของทีมผู้นำแห่งการพัฒนา ซึ่งได้แนวคิดจาก อาจารย์ ปราโมทย์ นางาม รวมทั้งการศึกษาดูงานจาก พ่อ วิบูลย์ เข็มเฉลิม บนฐานคิดการสะสมทรัพยากร ดิน ป่า น้ำ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (เพราะเงินไม่ใช่คำตอบทั้งหมด) เพื่อเป็น

หลักประกันชีวิตในเวลาที่มีกำลังน้อย หมดเร็วแรง และเพื่อสร้างความมั่นคงไว้ให้ลูกหลาน มีสมาชิกร่วมโครงการ 15 ครอบครัว ซึ่งเป็นโครงการที่ทางกลุ่มเลือกทำการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้

อาจพูดได้ว่ากลุ่ม/ องค์กรต่างๆ ในชุมชนหนองบัวแปะ มาจากการสนับสนุนและการให้แนวคิด โอกาส จาก องค์กรแพลนประเทศไทย ประมาณ 80 % (ข้อมูลจากผู้บอกข้อมูล)

9. กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น ในปี พ.ศ. 2550 เป็นการรวมกลุ่มของสตรีแม่บ้านที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพาะไหมวัยอ่อนจำหน่าย จำหน่ายเส้นไหม ใบหม่อน ผลิตภัณฑ์จากไหม ปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากกรมหม่อนไหมศูนย์จังหวัดร้อยเอ็ด มีสมาชิก 30 คน นางพิมพ์ บุตรโคตร เป็นประธาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ในชุมชน
2. เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน

2) สรุปการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง ปี พ.ศ. ได้ดังนี้

ปี พ.ศ. 2500 ชุมชนทำไร่ ฝ้าย เพื่อผลิตเครื่องนุ่งห่มในครัวเรือนอยู่แล้ว ชุมชนมีโรงเรียน มีวัดแล้ว และเริ่มปลูกปอ ตามมา

ปี พ.ศ.2504 มีการปลูก ปอ เพราะเป็นพืชเศรษฐกิจ เกษตรกรหันมาปลูกปอ เลิกปลูกฝ้าย ทำให้มีการบุกเบิกป่าสาธารณะ เริ่มทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

ปี พ.ศ. 2513 เริ่มได้รับบริการทางการแพทย์ ที่สถานีนอนามัย

ปี พ.ศ. 2515 การศึกษาเล่าเรียนเริ่มพัฒนาขึ้น อุปกรณ์การเรียน คือ สมุด ดินสอ ดิน เริ่มมีใช้แพร่หลาย ทำให้ กระดานชนวนหายไป ส่วนการทำเกษตรเริ่มใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่

ปี พ.ศ. 2516 มีชาวบ้านคนแรกของชุมชนออกไปขายแรงงานที่กรุงเทพฯ ซึ่งก่อนนั้น ก่อนปี พ.ศ. 2500 ก็เคยมีคนไปรับจ้างที่ต่างจังหวัด และต่างประเทศมาแล้ว

ปี พ.ศ. 2518 มีเงินผันของ นายก ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ชุมชนมีรายได้จากการขุดคลองถมถนน และเริ่มปรับปรุงชุดหนองบัวเป็นปีแรก ชาวบ้านมีงานทำในฤดูแล้ง

ปี พ.ศ. 2520 ชุมชนได้ย้ายจากการไปใช้บริการที่สถานีนอนามัยเม็กดำมาใช้บริการที่สถานีนอนามัยบ้านหนองบัวสันตุแทน ซึ่งเป็นสถานีนอนามัยที่ใกล้กับชุมชนเข้ามาอีก (ปัจจุบัน เป็นหมู่บ้านในตำบลหนองบัวสันตุ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม)

ปี พ.ศ. 2521—2522 ปอ ซึ่งเคยเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนหายไป

ปี พ.ศ. 2524 มีไฟฟ้าใช้ในชุมชน ตะเกียง หายไป

ปี พ.ศ. 2525 มีโทรทัศน์เกิดขึ้นในชุมชน มีการไปขายแรงงานที่ต่างประเทศ

ปี พ.ศ. 2528 เกษตรกร เริ่มรู้จักการกู้-ยืม เงินจากสถาบันการเงินมาลงทุน (ธกส)

ปี พ.ศ. 2530 มีโครงการอีสานเขียวเกิดขึ้น ชุมชนได้รับนโยบายนี้ จากรัฐบาล มีหน่วยงานของทหารมาทำการ ขุดลอก หนองบัวให้ลึกและขยายให้กว้างขึ้น มีผลทำให้ รอบๆบริเวณหนองน้ำซึ่งเป็น

สวนที่มีเอกสารสิทธิของชุมชน ที่เคยปลูกผักสวนครัว สวนหม่อน ถูกดินจากการขุดมาถมที่เปลี่ยนสภาพ กลายเป็นดินเหนียว ทำการปลูกพืชผักไม่ได้ เวลาฤดูฝนดินทางสัญจรลำบาก ที่ปลูกผักสวนครัวหายไป หนองน้ำที่เคยหา กุ้ง ปู ปลา กลับหาไม่ได้ เพราะลึกลง และดินเหนียวเมื่อฝนตก

ปี พ.ศ. 2534 เริ่มมีเครื่องมือทางการเกษตรที่ทันสมัยขึ้นเข้ามาในชุมชน นาคำเริ่มหายไป เพราะมีนาหว่านเข้ามาแทนที่

ปี พ.ศ. 2535 ทำนาคำมากขึ้น เครื่องมือทางการเกษตรเปลี่ยนไป จากใช้ควายไถนาเปลี่ยนเป็นไถนาด้วยรถไถไถเดินตาม สบายขึ้น

ปี พ.ศ. 2536 ชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลง พัฒนาตนเองขึ้นเนื่องจากมีองค์การแพลนประเทศไทยเข้ามาเพื่อพัฒนาเด็กผู้ด้อยโอกาส มีทุนให้เปล่าให้แก่ชุมชน

ปี พ.ศ. 2537-2538 พันธุ์ข้าวพื้นเมือง หายไป มีพันธุ์ใหม่ กข. เข้ามาแทน ประเพณีลงแขก หายไป เกษตรกร มีการถางป่าหัวไร่ปลายนา บุกรุกที่สาธารณะเพื่อขยายพื้นที่การเกษตร มีการปรับที่นา ขุดสระน้ำ เลี้ยงโค-กระบือ เพิ่มขึ้น เนื่องจากได้รับการสนับสนุนงบประมาณต่างๆ จากองค์การแพลน ประเทศไทย แบบไม่มีพันธะใดๆ กับชุมชน มีการอบรม สมาชิกกลุ่มในเรื่องต่างๆ ทั้งการไปศึกษาดูงานของชุมชนก็เริ่มมีขึ้น การทำงานเป็นกลุ่มในรูปกรรมการมีขึ้น พร้อมไปกับความเห็นแก่ได้ของบางคน

ปี พ.ศ. 2539 แรงงานควายหมดความหมาย

ปี พ.ศ. 2540 ควายตัวสุดท้ายของชุมชน หายไป มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน

ปี พ.ศ. 2541-2542 องค์การแพลนมีอิทธิพลต่อชุมชนมาก การประชุม อบรมสัมมนา ต่างๆของชุมชนมีหนาแน่น บ่อยครั้งขึ้น ผู้นำธรรมชาติมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนหนองบัวแปะ มีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพต่างๆ ตามมา ทั้งประสบผลสำเร็จทั้งล้มเหลว เมื่อมีเงิน ก็มีการโกงบ้าง กินบ้าง เงินทำให้ชุมชนดูเหมือนจะดีขึ้น แต่มองอีกมุม กลับทำให้ คนมีการแบ่งกลุ่มผลประโยชน์กัน แต่ไม่ใช่เรื่องรุนแรงสำหรับชุมชนนี้

พ.ศ. 2543 ชุมชนได้รับงบประมาณโครงการ มียาชาวา ถนนครอนกรีตในหมู่บ้านยาว 60 เมตร และกองทุน โครงการแก้ไขปัญญความยากจน (กข.คจ.) จำนวน 280,000 บาท (สองแสนแปดหมื่นบาทถ้วน) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ

ปี พ.ศ. 2544 ชุมชนมีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนขึ้น โดยการสนับสนุนขององค์การแพลน ประเทศไทย มีทีมผู้นำธรรมชาติที่เข้มแข็งและทำงานเป็นทีมเกิดขึ้น ทำให้ชุมชน รู้จักการเสียสละ เอื้ออาทรต่อกัน รู้จักคำว่าการทำงานกลุ่ม รู้จักการออม การกู้ยืมระบบเอกสารมากขึ้น มีกองทุนหมู่บ้าน

ปี พ.ศ. 2545 เกิดกลุ่มอาชีพเพื่อส่งเสริมการทำนาที่ปลอดสารพิษ ชุมชนบางกลุ่มเริ่มให้ความสนใจในเรื่องสุขภาพ เห็นผลกระทบของสารเคมีต่อการเกษตร เหตุปัจจัยหลักคงมาจาก นโยบายภาครัฐ หรือการที่ชุมชนได้รับการอบรมจากหน่วยงานต่างๆเพิ่มมากขึ้น ชุมชนรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ผลิตใช้ในนาข้าว เพื่อทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี แต่ก็ยังมีคนบางกลุ่มไม่เห็นดีด้วย

ปี พ.ศ. 2547 ชุมชนได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนเข้มแข็งระดับตำบล และระดับอำเภอ ชุมชนหนองบัวแปะ เริ่มมีคนรู้จัก และสนใจเข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จนได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านนำร่อง ได้รับงบ SML เมื่อ 13 ตุลาคม 2547 จำนวน 200,000 บาท จึงได้มาจัดซื้อโรงสีชุมชนขึ้น เพื่อต่อยอดโรงปยุชีวภาพ ทีมผู้นำของชุมชนหนองบัวแปะ จะมีฐานคิดที่ไม่เหมือนชุมชนอื่นๆ มีการคิดที่มีลำดับขั้นตอน บนความเป็นไปได้สูง (หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะขมอยู่เสมอ) ผู้ให้ข้อมูลบอก

จัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนขึ้น เพื่อให้เป็นสถาบันการเงินและสวัสดิการแก่สมาชิก ที่เป็นนิติบุคคล สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องของการบริหารจัดการ การระดมทุนเพื่อการพัฒนา ได้ต่อยอดการพัฒนา จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาเด็ก/เยาวชน /ผู้ด้อยโอกาสขึ้น

ปี พ.ศ. 2548 คำว่าชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนต้นแบบ หมู่บ้านวิสาหกิจชุมชน ที่สามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ ก็เป็นสิ่งที่ชุมชนนี้ได้รับ

ปี พ.ศ. 2550 พันธุ์ข้าวพื้นเมืองกลับเข้ามาในชุมชน โดย กลุ่มบ้านนาญชานา ซึ่งมีพันธุ์ กาบ ยาง พม่า ข้าวกำ สันปาดอง อีน้อยนางนวล เหนียวแดง มะลิแดง หอมนิล ปองแอ้ว รากไผ่ กำไบ เขียว อีตมใหญ่ ข้าวใหญ่ และแสนสบาย ตามมาในปี พ.ศ. 2553

ปี พ.ศ. 2553 มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านในวาระ 60 ปี เริ่มมีการเลี้ยงแมงสะตัง โดย นายบุญฤทธิ์ ทำมิด นางสมบัติ กาสี นางวรา แสงโพธิ์ดา นางจันทร์เพ็ญ ดวงแก้ว นางสาวยนต์ คาระโก และ นางสาวทอง พันธูร

ปี พ.ศ. 2554 โครงการชุมชนพอเพียงทำให้มีการรื้อพื้นที่สาธารณะหนองบัวเป็นที่ปลูกผักมีการทำนาโยนคนแรกของหมู่บ้าน คือ นายบุญฤทธิ์ ทำมิด พันธุ์ข้าวที่ใช้ คือข้าวเหนียวแดง

ตาราง ลำดับเหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้าน

พ.ศ.	เหตุการณ์	หมายเหตุ
2458	มี 7 ครอบครัวอพยพมาจาก ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำมา มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหนองบัวแปะ	ครอบครัวทั้ง 7 คือ บุตรโคตร ยันโค (ศรีวัชรกุล) รุ่งนิยม โคตรไกรสร ยางเครือ มะทิปา และ ธรรมมิต
2462	ก่อตั้งวัด	เป็นวัด ณ ปัจจุบัน
2475	ตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการและเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรก	ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายจันทา โคตรไกรสร
2487	เกิดโรคระบาดครั้งที่ 1	โรคภัยไข้เจ็บ
2494	ไปรับจ้างตัดอ้อยที่ จังหวัดอุดรธานีเป็นคนแรก	นายแถม นาคสี
2496	เกิดโรคระบาดครั้งที่ 2	โรคภัยไข้เจ็บ คนที่รอดตายจากโรคนี้ หน้าจะลาย ผิวขรุขระไม่เรียบ
2498	ไปทำงานที่เวียงจันทน์เป็นคนแรก ที่ประเทศลาว	นายทองสุข ศรีวัชรกุล
2500	มีการปลูกฝ้าย	ทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม
2504	ปลูกปอเล็กปลูกฝ้าย	ปอมีราคาดีกว่า
2513	เริ่มได้รับการบริการทางการแพทย์ที่สถานีอนามัยบ้านเม็กดำ	อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
2515	- เริ่มมีสมุดดินสอแทนกระดานชนวน - เริ่มใช้ปุ๋ยเคมี	การศึกษาเล่าเรียนเริ่มมีการพัฒนาขึ้น แผนพัฒนาฉบับที่ 3 พัฒนาเกษตร แผนใหม่ เพื่อเพิ่มผลผลิต
2516	ไปขายแรงงานที่กรุงเทพมหานครครั้งแรก	นายจันทา แก้วตา
2518	มีเงินผันของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมทย์	เป็นนโยบายของรัฐที่สร้างงานสร้างเงินให้กับชุมชน
2520	เปลี่ยนมาใช้สถานีอนามัยบ้านหนองบัวสันตุนแทน สถานีอนามัยบ้านเม็กดำ	เป็นสถานีอนามัยที่ใกล้กับชุมชน
2521-2522	ปอหายไป	แผนพัฒนาฉบับที่ 4 มีนโยบาย ป้องกันและรักษาป่าไม้

ตาราง ลำดับเหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้าน

พ.ศ.	เหตุการณ์	หมายเหตุ
2524	มีไฟฟ้าเกิดขึ้นตะเกียงหายไป	
2525	- มีโทรทัศน์เกิดขึ้นเครื่องแรก - ไปขายแรงงานที่ต่างประเทศคนแรก	นายพลอย โลแพทย์ นายมีม พัวคุณมี
2528	เริ่มรู้จักการกู้ยืม เป็นหนี้ ธกส. กลุ่มแรก	นายบุญตา บุตรโคตร ,นายบุญมา บุตรโคตร ,นายเล้ง เชี่ยวชาญ
2530	มีโครงการอีสานเขียว (ขุดหนองบัว) เป็นเหตุให้แหล่งผลิตปลุกผักเพื่อบริโภคของชุมชนหายไป	ดินเหนียวถมบริเวณที่เคยปลูกผักทำให้การสั่นจรไปมาลำบากปลูกผักไม่ได้
2534	เริ่มมีนาหวานเข้ามาแทนที่นาดำ	คนที่ทำนาหวานคนแรก นายพลอย โลแพทย์
2535	จากควายไถมาเป็นคูโบต้าเดินตาม	คนที่มีรถไถนาคนแรก คือ นายพร บุตรโคตร
2536	- ชุมชนรู้จักการพัฒนาเพราะว่ามีองค์การแพลนแห่งประเทศไทยเข้ามา - รู้จักทุนให้เปล่า	เป็นองค์กรเอกชนที่มีทุนสนับสนุนมาจากต่างประเทศ ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองและศาสนา
2537- 2538	พันธุ์ข้าวพื้นเมืองหายไปมีข้าวพันธุ์ ก.ข.เข้ามาแทน ประเพณีลงแขกหายไป ชุมชนมีการบุกเบิกป่าสาธารณะเพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตร มีการปรับที่นามีการขุดสระในนา มีการอบรมสมาชิกกลุ่มในเรื่องต่างๆมีการออกนอกพื้นที่เพื่อไปศึกษาดูงาน	ได้รับงบประมาณต่างๆจากองค์การแพลนประเทศไทยแบบไม่มีพันธะใดๆกับชุมชน
2539	แรงงานควายหมดความหมาย	รถไถนา เข้ามามีบทบาทกับชุมชน
2540	- ควายตัวสุดท้ายของชุมชนหายไป - มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน	- นายแสง สาเสนา - โดยเน้นการออมที่เด็ก

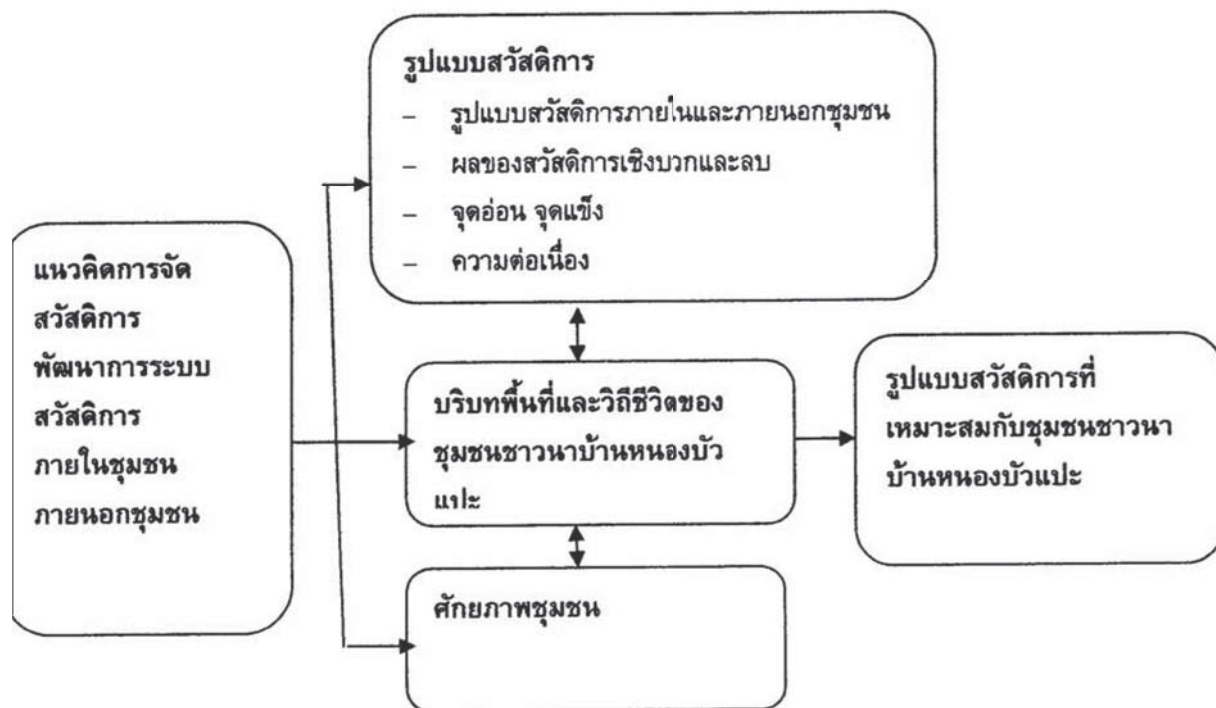
ตาราง ลำดับเหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้าน

พ.ศ.	เหตุการณ์	หมายเหตุ
2541- 2542	ผู้นำธรรมชาติเริ่มมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนขององค์กรแพลนแห่งประเทศไทยทำให้ทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ มีการโกงกันบ้างกินกันบ้าง เงินทำให้ชุมชนเกิดความแตกแยก (แต่ไม่รุนแรง)	ชุมชนเริ่มมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมชัดเจนขึ้น
2543	- ได้รับงบประมาณโครงการมียาชาวา ทำถนนคอนกรีตในหมู่บ้านยาว 60 เมตร - ได้รับงบประมาณจากโครงการแก้ไขความยากจน (กข.คจ.) จำนวน 280,000 บาท	- ถนนคอนกรีตแรกของหมู่บ้าน - ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ
2544	ชุมชนจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนบ้านหนองบัวแปะขึ้น ชุมชนเริ่มรู้จักการออม การทำงานเป็นกลุ่ม	ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรแพลนประเทศไทย โดยอาจารย์ ปราโมทย์ นางาม เป็นที่ปรึกษา
2545	- มีกลุ่มทำนาปลอดสารพิษ - จัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดขึ้น	สนใจในเรื่องสุขภาพ ผลกระทบของสารเคมีต่อการเกษตร ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี
2547	- ชุมชนได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนเข้มแข็งระดับตำบล และระดับอำเภอ บุคคลภายนอกเริ่มรู้จักชุมชนบ้านหนองบัวแปะ - ได้รับงบประมาณจาก SML นำร่อง - จัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองบัวแปะ จำกัด	ขบวนการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ แพลนคือองค์กรที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรม
2548	เป็นชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านต้นแบบ หมู่บ้านวิสาหกิจชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน
2550	พันธุ์ข้าวพื้นเมืองกลับเข้ามาในชุมชนโดยกลุ่มบ้านนาญชาวนา	โดยสมาคมเครือข่ายเกษตรกรไทย

ตาราง ลำดับเหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้าน

พ.ศ.	เหตุการณ์	หมายเหตุ
2553	- มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านในวาระ 60 ปี - มีการเลี้ยงแมงสะตังเพื่อเป็นธุรกิจชุมชนเป็นครั้งแรก	นายพิศิษฐ์ อับมาเทา ผู้ใหญ่บ้าน คนปัจจุบัน นายบุญฤทธิ์ ทำมีด - เป็นอาชีพเสริมที่นำ ส่งเสริมในชุมชน
2554	- ทำการรื้อพื้นที่หนองบัวที่ปล่อยให้รกร้างมาตั้งแต่ ปี 2530 เป็นที่ปลูกผักของคนในชุมชน - มีผักขายส่งตลาดสร้างรายได้ ตั้งแต่ 30 - 300 บาท/คน/วัน - เปลี่ยนชื่อตำบล จากตำบลขามเรียง เป็นตำบลสร้าง แข่ง	- บุรณาการทุนสาธารณ ของนโยบายรัฐ (ชุมชนพอเพียง 54) - เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2554

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

กระบวนการวิจัย

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเรื่องรูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราชจังหวัดมหาสารคามมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการเพื่อ 1) ศึกษาบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ 2) ศึกษาความหมายของสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการกับชุมชน 3) ศึกษาศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะและ 4) เพื่อหารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะซึ่งระยะแรกมีเป้าหมายในการศึกษา 3 วัตถุประสงค์ โดยกระบวนการวิจัยนั้น ทีมวิจัยได้เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านหนองบัวแปะทุกเพศทุกวัย ซึ่งกระบวนการวิจัยสรุปได้ดังนี้

3.1 ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. บริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนา
 - สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน
 - ฐานทรัพยากรธรรมชาติ
 - ทูทางสังคม
 - วัฒนธรรมประเพณี
 - วงจรชีวิตในรอบปี
 - ระบบการผลิต
 - สภาพปัญหาของหมู่บ้าน
2. ความหมายของสวัสดิการชุมชนในมิติของชาวบ้านหนองบัวแปะ
 - ความหมายของสวัสดิการที่รัฐจัดขึ้น
 - ความหมายของสวัสดิการที่จัดขึ้นโดยองค์กรชุมชน
 - ความหมายสวัสดิการของชาวบ้านในวัยต่างๆ
 - ความแตกต่างของความหมาย
3. พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสวัสดิการของบ้านหนองบัวแปะ
 - รูปแบบสวัสดิการของหมู่บ้านในช่วงเวลาต่างๆ โดยแบ่งเป็นช่วงก่อนมีการพัฒนาหมู่บ้านและช่วงหลังจากการพัฒนาหมู่บ้าน
 - รูปแบบของสวัสดิการทั้งหมดที่มีในแต่ละช่วง
 - องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- แนวคิด เป้าหมาย หลักการ
- จุดอ่อน จุดแข็ง ของสวัสดิการนั้นๆ
- 4. ศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ
 - จุดแข็งของหมู่บ้านที่เอื้อต่อการสร้างรูปแบบสวัสดิการ
 - รูปแบบสวัสดิการที่ชุมชนต้องการ ในกลุ่มเป้าหมายแต่ละรุ่น ตั้งแต่เด็กจนถึงคนชรา
- 5. ผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการที่มีอยู่ของหมู่บ้าน
 - ผลกระทบด้านบวก
 - ผลกระทบด้านลบ
 - ปัจจัยเสริมที่ทำให้เกิดผลกระทบเหล่านั้น

2) ขอบเขตพื้นที่

บ้านหนองบัวแปะ หมู่ 1 ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราชจังหวัดมหาสารคาม

3) ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้านหนองบัวแปะทุกคนรอบครัว

4) ขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินโครงการ

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาในการวิจัยทั้งสิ้น 1 ปี 3 เดือน หรือ 1 รอบการผลิตตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 ถึงเดือนเมษายน 2555 โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 – เดือนกันยายน 2554 รวม 7 เดือน เป็นช่วงที่เตรียมความพร้อมของทีมและชุมชน กำหนดกลุ่มเป้าหมายหลัก และออกแบบเครื่องมือ ดำเนินการเก็บข้อมูล รวบรวมสรุป ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอผลการศึกษามากำหนดแนวทางในการทดลองปฏิบัติการ ระยะเวลา 7 เดือน

ระยะที่ 2 การทดลองปฏิบัติการ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 – พฤษภาคม 2555 จำนวน 8 เดือน เข้าสู่ระยะที่ 2 ในเดือนตุลาคมจะเป็นการเตรียมการปฏิบัติการหลังจากนั้นจึงจะได้ลงมือปฏิบัติการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนมีนาคม 2555 ในเดือนเมษายนเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่าจะถอดบทเรียนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เสนอผลการวิจัยต่อสาธารณะทั้งในระดับชุมชนและระดับเครือข่ายการวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงการเรียบเรียงและจัดทำรายงานผลการวิจัย

3.2 กระบวนการวิจัย

1) ชื่อกิจกรรม

“รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราชจังหวัดมหาสารคาม”

2) วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ

2. เพื่อศึกษาความหมายของสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ พัฒนาการการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการกับชุมชน
3. เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ
4. เพื่อหารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวบ้านหนองบัวแปะ

3) กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้านหนองบัวแปะทุกครอบครัว

4) สถานที่ และระยะเวลา

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีสถานที่วิจัย คือ บ้านหนองบัวแปะ หมู่ 1 ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราชจังหวัดมหาสารคาม โดยระยะเวลาในการวิจัย คือ 1 ปี 3 เดือน หรือ 1 รอบการผลิตตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 ถึงเดือนเมษายน 2555

5) ขั้นตอนวิธีการ

3.3) ขั้นตอนดำเนินงาน

ระยะที่ 1

1) การเตรียมการวิจัย

1.1 เตรียมทีมวิจัยดังนี้

1.1.1 อบรมหลักการและวิธีการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เมื่อวันที่ 29-31 มีนาคม 2554 ที่บ้านกุดร่อง ซึ่งมีแกนนำทีมวิจัยเข้าร่วมกระบวนการจำนวน 5 คน เนื้อหาและหลักสูตรการอบรมจัดโดยพี่เลี้ยง คือ โหนด เกษตรกรรมยั่งยืนอีสานตอนกลาง จากการอบรมครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น การกำหนดกรอบเนื้อหาการเก็บข้อมูลและการออกแบบเครื่องมือในการวิจัย

1.1.2 การแตกกรอบเนื้อหาการเก็บข้อมูล ออกแบบเครื่องมือ และแผนดำเนินการ

จัดเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๔ ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีโหนดพี่เลี้ยงช่วยดำเนินการ เป็นการประชุมเพื่อทำความเข้าใจโครงการให้กับนักวิจัยและชาวบ้าน ซึ่งดำเนินการโดยโหนดพี่เลี้ยง ผลที่เกิดขึ้นคือ ทีมวิจัยได้กรอบเนื้อหาการดำเนินการที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการกำหนดกรอบเนื้อหาในการเก็บข้อมูลนั้นไม่สามารถทำให้เสร็จได้ในวันเดียว ดังนั้นโหนดพี่เลี้ยงได้มอบหมายให้ทีมวิจัยดำเนินการต่อเอง

1.1.3 ประชุมทีมวิจัยเพื่อกำหนดบทบาทการทำงาน

เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๔ ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านหนองบัวแปะ มีชาวบ้านและทีมวิจัยเข้าร่วมจำนวน 20 คน ผลการดำเนินการทำให้บทบาทการทำงานของนักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

ลำดับที่	กิจกรรม/ความ รับผิดชอบ	ทีมวิจัย	
1	คนเก็บข้อมูล	- นายวิจิต โคตรไกรสร - นายพิศิษฐ์ อับมาเทา - นายบุญฤทธิ์ ทำมิด - นายชายน้อย ราชภักดิ์ - นางสาวพิรุณ ขจรไพร - นายอุทัย พันธุ์ดูลย์	- นายอภิชัย พวงจำปา - นายอภัย เชาระกำ - นายสำรวย โคตรไกรสร - นางบุญรัตน์ แสงอรุณ - นายบุตรดี ยางเครือ
2	ผู้รวบรวมข้อมูล	นางสายทอง พันธุ์วร	
3	การเงิน	นางสมบัติ กาสี	
4	การบัญชี	1.นางวรา แสงโพธิ์ดา 2.นางจันทร์เพ็ญ ดวงแก้ว	
5	ผู้ประสานงาน	นายบุญฤทธิ์ ทำมิด	
6	ฝ่ายจัดสถานที่	1.นายสมสี ยางเครือ 2.นายคำปัน กันยาวงค์	
7	ฝ่ายต้อนรับ/ อาหาร	1.นายจันทา แก้วตา 2.นางสุนิสา พิมพ์ทะปะตัง 3.นางโสภา ดำนอก	
8	ประชาสัมพันธ์	นายพิศิษฐ์ อับมาเทา	

1.2 เตรียมความพร้อมของชุมชน โดย

1.2.1 จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการแก่ชาวบ้าน เพื่อให้การทำงานมีความสมบูรณ์มากซึ่งจัดเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2554 ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหนองบัวแปะ โดยทีมวิจัยช่วยกันเล่าที่มาที่ไปของโครงการตั้งแต่ร่วมกันพัฒนาโจทย์ จนกระทั่งได้โครงการวิจัย พร้อมกับนำเสนอกรอบการเก็บข้อมูล เครื่องมือ และแผนการทำงานพร้อมกับให้ชาวบ้านร่วมปรับกรอบเนื้อหาการเก็บข้อมูล เครื่องมือ และแผนการทำงานยิ่งขึ้น ช่วงท้ายของการประชุมชี้แจงโครงการ ได้แบ่งกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลในแต่ละเนื้อหา

2) การเก็บข้อมูลตามกรอบที่กำหนด

1) บริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนา

ดำเนินการโดยทีมวิจัยและชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 13 พฤษภาคม 9

มิถุนายน 2554 กรอบเนื้อหาและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการคือ

เนื้อหา	เครื่องมือ	วิธีการ
1. บริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองบัวแปะ 1.1. สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน - ชื่อหมู่บ้าน / ความเป็นมา,ประวัติ - ที่ตั้ง - ประชากร - อาชีพ - การศึกษา - รายได้,รายจ่าย,หนี้สิน - สถานที่สำคัญ - บุคคลสำคัญ / ภูมิปัญญา - ความสัมพันธ์	แบบสอบถาม แผนที่ชุมชน ผังเครือญาติ	โซ,ข้อมูลมือ 2 เดินสำรวจ และสอบถาม เดินสำรวจ สอบถาม โซเทล,ส่อ,เป็นชุมชนๆ
1.2. ทูทางสังคม - กลุ่ม / องค์กร / กองทุน ● จำนวนกลุ่ม (กลุ่มอาชีพ / กองทุน) ● ชื่อกลุ่ม / ความเป็นมา ● วัตถุประสงค์ ● รูปแบบวิธีการ / โครงสร้าง / การบริหารจัดการ ● จำนวนสมาชิก - สวัสดิการชุมชน	แบบสอบถาม	สอบถาม
1.3. วัฒนธรรมประเพณี - วัฒนธรรมประเพณี 1 รอบปี - ความสำคัญ / รูปแบบ / วิธีการ	ปฏิทินประเพณี	โซเทลจากผู้รู้

1.4. วงจรชีวิตในรอบปี - การทำมาหากิน - การดำเนินชีวิต	ปฏิทินชีวิต / ปฏิทินการผลิต	โสเหล่
1.5. ระบบการผลิต - รูปแบบการผลิต (ข้าว)- ดำ ,หวาน	แบบสอบถาม	สอบถาม
1.6. สภาพปัญหาของหมู่บ้าน - เศรษฐกิจ / สุขภาพ / สังคม / การเมือง / การปกครอง		โสเหล่

- 2) ความหมายของสวัสดิการชุมชนในมิติของชาวบ้านหนองบัวแปะ
การเก็บข้อมูลประเด็นนี้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 25 มิถุนายน ถึง 28 สิงหาคม 2554 โดยทีมวิจัย
และชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง ตามรายละเอียดดังนี้

เนื้อหา	เครื่องมือ	วิธีการ
2. พัฒนาการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสวัสดิการของบ้าน หนองบัวแปะ - รูปแบบสวัสดิการของหมู่บ้านในช่วงเวลาต่างๆ โดย แบ่งเป็นช่วงก่อนมีการพัฒนาหมู่บ้านและช่วงหลังจาก การพัฒนาหมู่บ้าน - รูปแบบของสวัสดิการทั้งหมดที่มีในแต่ละช่วง - องค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - แนวคิด เป้าหมาย หลักการ - จุดอ่อน จุดแข็ง ของสวัสดิการนั้นๆ	เส้นเวลา	โสเหล่ (ผู้รู้)
3. ศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้าน หนองบัวแปะ - จุดแข็งของหมู่บ้านที่เอื้อต่อการสร้างรูปแบบ สวัสดิการ • จุดอ่อน / โอกาส / อุปสรรค - รูปแบบสวัสดิการที่ชุมชนต้องการในกลุ่มเป้าหมายแต่ ละรุ่นตั้งแต่เด็กจนถึงคนชรา	SWOT	เวทีโส เวทีโส / แบ่งกลุ่ม

4. ผลกระทบรูปแบบสวัสดิการที่มีอยู่ของหมู่บ้าน - ผลกระทบด้านบวก - ผลกระทบด้านลบ - ปัจจัยเสริมที่ทำให้เกิดผลกระทบเหล่านั้น		เวทีโสเหล่
---	--	-------------------

3) การวิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดแนวทางและออกแบบปฏิบัติการ

1) จัดประชุมตรวจสอบข้อมูล ครั้งที่ 1 จัดเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2554 ซึ่งจัดร่วมกับโหนด มีชาวบ้านและนักวิจัยเข้าร่วมประมาณ 70 คน การตรวจสอบข้อมูลครั้งนี้ ทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนน่าเชื่อถือมากขึ้น เพราะผู้เข้าร่วมโดยส่วนมากเป็นผู้สูงอายุในหมู่บ้าน มีการตรวจสอบหลักฐานข้อมูลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน มีการอ้างอิงบุคคลผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ที่สำคัญกิจกรรมนี้ทำให้เห็นประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนของหมู่บ้าน และความสัมพันธ์ของชาวบ้านได้มากขึ้น

2) การประชุมชี้แจงการเงินโครงการ จัดเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2554 ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านโดยให้ทีมวิจัยนำเสนอรายการค่าใช้จ่ายในหมวดต่าง ๆ และมีพี่เลี้ยงโหนดช่วยตรวจสอบการใช้จ่าย ผลที่เกิดขึ้นคือ ทีมวิจัยเข้าใจการทำการเงินการบัญชีโครงการมากขึ้น

3) จัดเวทีเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนให้ชาวบ้านเห็นภาพชุมชนทั้งในอดีต ปัจจุบัน สิ่งเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน ตลอดจนปัญหาและสาเหตุ แลกเปลี่ยนความรู้ แสดงความคิดเห็นปรับเปลี่ยนรูปแบบสวัสดิการที่จะทดลองให้เหมาะสม ซึ่งจัดเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2554 ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีชาวบ้านและนักวิจัยเข้าร่วมการประชุมครั้งนี้ได้รับข้อเสนอแนะจากทั้งชาวบ้าน ที่ปรึกษาและพี่เลี้ยง ถึงข้อมูลที่ยังขาดและต้องเก็บเพิ่มอีกหลายประเด็น เพื่อให้เนื้อหาในการวิเคราะห์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่น ข้อมูลเชิงลึกกลุ่มต่าง ๆ ที่มีในหมู่บ้าน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบสวัสดิการที่มีแล้วในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ ที่ประชุมได้เสนอให้ทีมวิจัยสรุปและประมวลผลข้อมูลให้เป็นประเด็นตามกรอบเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบ ซึ่งทีมวิจัยได้รับและกำหนดแผนงานในการดำเนินการต่อไป

4) การรายงานผลการวิจัย

1) รายงานผลการวิจัยระดับโหนดจัดเมื่อวันที่... มกราคม 2555 ซึ่งตัวแทนทีมวิจัยจำนวน 3 คนได้นำเสนอผลการดำเนินงานที่โหนดพี่เลี้ยงจัดขึ้น จากการนำเสนอผลงานในครั้งนี้ได้รับทั้งคำติและคำชม เช่น การทำผังเครือญาติของทีมวิจัย และการทำประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านนั้นมีวิธีดำเนินการที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม จำเป็นจะต้องมีการเก็บข้อมูลบางส่วนเพิ่ม เช่น ข้อมูลกลุ่มต่าง ๆ ทุกกลุ่มที่มีในหมู่บ้าน พร้อมกันนั้นได้กำหนดวันในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติการในระยะที่สอง

1) จัดทำรายงานความก้าวหน้าดำเนินการตั้งแต่วันที่ พฤศจิกายน 2554 เป็นการเขียนรายงานและรวมข้อมูลทั้งหมดที่ทีมวิจัยมี และส่งให้พี่เลี้ยงดำเนินการจัดทำเป็นรายงาน ขณะเดียวกันทางทีมวิจัย เพิ่มเติมข้อมูลที่ยังขาดส่งให้พี่เลี้ยงเฝ้าเป็นระยะ ๆ พร้อมกับการทำรายงานการเงิน เพื่อส่งให้กับ สกว. ต่อไป

ขั้นตอนดำเนินงาน

ระยะที่ 2

1) การทดลองปฏิบัติการ

หลังจากที่ได้วิเคราะห์ชุมชนแล้ว ในระยะที่สอง ชาวบ้านได้กำหนดแนวทางการทดลองเพื่อค้นหารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสม ซึ่งกิจกรรมที่ทดลอง ได้แก่

1) จัดตั้งกองทุนหักแพงการจัดตั้งกองทุนเริ่มจากการประชุมหมู่บ้าน เพื่อค้นหาผู้สนใจเข้าร่วมการทดลอง ปรากฏว่า มีผู้เข้าร่วม ทุกครอบครัว ในช่วงแรกไม่ได้กำหนดกติกามากเท่าไร แต่ระหว่างที่มีการทดลอง มีการปรับกติกาให้เหมาะสมขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งกิจกรรมนี้ชาวบ้านได้ทำการเรียนรู้ สรุปบทเรียน และพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนไปพร้อม ๆ กับการทดลอง

2) สร้างต้นสวัสดิการ

3) โรงทาน

4) การจัดการพื้นที่สาธารณะ

5) ต้นบุญ

2) ถอดบทเรียนการทำวิจัย

จัดเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ณ ศูนย์เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนบ้านหนองบัวแยะโดยมีทีมงานของโหนดเกษตรอีสานกลางเป็นผู้ช่วยในการจัดเวที มีผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 80 คน

3) นำเสนอผลการวิจัยสู่ชุมชน

จัดเมื่อเดือนสิงหาคม 2555 ที่ผ่านมา ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหนองบัวแยะ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทบทวนเนื้อหาผลการทำวิจัยและเพื่อสรุปผลการวิจัยในเชิงกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ชาวบ้าน นักวิจัยชาวบ้าน พี่เลี้ยงโครงการ และที่ปรึกษา รวม 67 คน

3) ปัญหาและบทเรียนในการทำกิจกรรม

1) ปัญหาและอุปสรรค

1) ปัญหาการไม่รู้ว่าจะเก็บข้อมูลอะไรที่ทีมวิจัยซึ่งเป็นนักวิจัยชาวบ้านในช่วงแรกไม่รู้ว่าจะเก็บข้อมูลอะไรบ้าง ยังมีความงงๆอยู่ แต่พอได้ลงมือทำเอง และการมีทุนเสริมจากพี่เลี้ยง เช่น เข้าไปช่วยจัดกระบวนการ ระดมความคิดเห็น ทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นว่าจะต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง และข้อมูลที่ได้นำไปใช้ทำอะไรบ้าง

2) ปัญหาการเก็บข้อมูล นักวิจัยยังขาดทักษะการเก็บข้อมูลที่ดีพอ โดยเฉพาะการตั้งคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหา หลายครั้งที่นักวิจัยลืมนำกรอบเนื้อหามาใช้ในการเก็บข้อมูล ทำให้ต้องเริ่มเก็บข้อมูลใหม่ตามกรอบ ซึ่งสิ้นเปลืองงบประมาณและเวลา บางทีก็บันทึกข้อมูลไม่ละเอียด เนื่องจากชาวบ้านไม่ถนัดในการขีดเขียน แต่ทีมวิจัยก็พยายามที่จะเก็บข้อมูลให้ดีที่สุด จึงเป็นการพัฒนาศักยภาพการเก็บข้อมูลไปเรื่อยๆ

3) ปัญหาการเขียนรายงานเนื่องจากนักวิจัยชาวบ้านมีข้อจำกัดในการเขียนรายงาน เนื้อหาไม่เข้ากับวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ ข้อมูลไม่ชัดเจน แต่เนื่องจากเป็นข้อบังคับของการทำโครงการ ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ทีมวิจัยต้องค้นศักยภาพในการเขียนอย่างเต็มที่ เมื่อเขียนแล้วก็นำไปให้เด็กนักเรียนในชุมชนช่วยพิมพ์ลงในคอมพิวเตอร์ ซึ่งปัญหาการเขียนรายงานทางทีมพี่เลี้ยง นำข้อมูลที่ชาวบ้านเขียนไว้ไปเรียบเรียงเพื่อให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น

2) บทเรียนจากงานวิจัย

การพูดคุย แลกเปลี่ยน เพื่อทบทวนบทเรียนของทีมวิจัยได้เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัยโดยแบ่งเนื้อหาการสรุปตามกลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้อง และได้รับผลกระทบจากงานวิจัย คือ บทเรียนของทีมวิจัยเอง บทเรียนของครอบครัว และบทเรียนของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทีมวิจัย

เนื่องจากนักวิจัยมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป ทั้งอายุ การศึกษา ประสบการณ์คนละแบบ ดังนั้นการทำงานจึงจำเป็นต้องมีส่วนร่วม มีข้อตกลงอย่างชัดเจน มีความรับผิดชอบและมีความไว้วางใจกัน

- 1) การบันทึกกิจกรรมอย่างละเอียด ทำให้ง่ายต่อการเขียนรายงาน การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
- 2) ทีมวิจัยมีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ เพราะทำงานพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันมานาน มีความเข้าใจกัน และร่วมมือกันทำงานได้อย่างเต็มที่
- 3) มีทีมชาวบ้านที่เป็นแกนนำในชุมชนมาเก็บข้อมูลช่วย และสามารถเข้ามาร่วมทำงานในทีมหลักได้
- 4) ทีมวิจัยมีความเชี่ยวชาญมากขึ้นในการทำงานสามารถแทนบทบาทกันได้
- 5) มีการวางแผน ออกแบบ การปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมและสรุปผลการปฏิบัติงาน
- 6) มีความเคารพต่อบทบาทและไว้วางใจกัน

ชุมชน

เนื่องจากชุมชนเป็นพื้นที่ให้แหล่งการศึกษา ค้นคว้าหาปัญหา สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาและจะต้องแก้ปัญหาหรือหาทางออกให้กับตัวเอง

- 1) ชุมชนตระหนัก และให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องการสร้างมรดกทางสังคมไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไป
- 2) ชุมชนมีความต้องการสวัสดิการตรงกัน และเก็บข้อมูลร่วมกัน ไม่หวังผลตอบแทนจากการทำงาน
- 3) ผลการทดลองสร้างผลกระทบเชิงบวก อย่างมาก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนตัดสินใจดำเนินการต่อยอดสวัสดิการ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

รายงานฉบับนี้ ทีมวิจัยจึงได้เสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ 2) พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการกับชุมชน 3) เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ และ 4) เพื่อหารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ ซึ่งผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

4.1) สวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ ประกอบด้วย

1) ความหมายของสวัสดิการ

จากการทบทวนเอกสารของทีมวิจัย พบว่า ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “สวัสดิการ” ต่างๆ กันไป ได้แก่

Welfare (สวัสดิภาพ สวัสดิการ) คือ การมุ่งให้เกิดการกินดีอยู่ดีของบุคคลหรือกลุ่มสวัสดิการทั่วไปของชุมชนหรือสังคม ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้มีขึ้นเพื่อประโยชน์ร่วมกันของส่วนรวม

สวัสดิการ หมายถึง “การกินดีอยู่ดี” หรือ well-being ซึ่งถ้าจะขยายความออกไปก็อาจกล่าวได้ว่า คือ ภาวะของการมีสุขภาพดี มีความเจริญรุ่งเรือง และมีความสุข ถ้าเกี่ยวกับด้านแรงงานก็หมายถึง สิ่งหรือสถานการณ์ที่นายจ้างจัดให้เพื่อความสะดวกสบาย หรือความกินดีอยู่ดีของลูกจ้างนั่นเอง ซึ่งการดำเนินการเพื่อให้เกิดภาวะที่มีความสะดวกสบาย หรือความกินดีอยู่ดีของลูกจ้างนี้มีได้หมายความว่า เป็นความรับผิดชอบของนายจ้างแต่ฝ่ายเดียว รัฐบาลและสหภาพแรงงานก็ต้องมีส่วนร่วมด้วย

สวัสดิการ หมายถึง บริการหรือกิจกรรมใดๆ ที่หน่วยงานราชการ หรือองค์กรธุรกิจเอกชนจัดให้มีขึ้นเพื่อให้ข้าราชการ พนักงาน หรือผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรนั้นๆ ได้รับความสะดวกสบายในการทำงาน มีความมั่นคงในอาชีพ มีหลักประกันที่แน่นอนในการดำเนินชีวิต หรือได้รับประโยชน์อื่นใดนอกเหนือจากเงินเดือน หรือค่าจ้างที่ได้รับอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้เพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญและกำลังใจที่ดีเพื่อจะได้ใช้กำลังกาย กำลังใจ และสติปัญญาความสามารถของตนในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่โดยไม่ต้องวิตกกังวล ปัญหายุ่งยากทั้งในทางส่วนตัวและครอบครัวทำให้มีความพอใจในงาน มีความรักงาน และตั้งใจที่จะทำงานนั้นให้นานที่สุด สำหรับสวัสดิการที่สมบูรณ์แบบนั้นย่อม หมายถึง สวัสดิการที่ให้แก่ลูกจ้าง ทั้ง

- ในขณะที่ทำงาน (On – the – Job)
- นอกเวลาทำงานแต่ยังอยู่ในที่ทำงาน (Off – the – job within the workplace)
- นอกสถานที่ทำงาน (Outside the workplace) นอกจากนั้นจะต้องไม่ให้เฉพาะลูกจ้างเท่านั้น แต่จะต้องรวมถึงครอบครัวและชุมชนด้วย

ตัวอย่าง สวัสดิการภายในสถานที่ทำงาน ได้แก่

การให้สวัสดิการความสะดวกสบาย เช่น การจัดน้ำดื่ม ห้องน้ำ – ห้องส้วม ที่รับประทานอาหาร ห้องพักผ่อน ห้องสมุด ห้องพยาบาล เป็นต้น

สวัสดิการด้านที่พักอาศัย โรงเรียนสำหรับบุตรพนักงาน การจัดตั้งร้านสหกรณ์ สโมสร พนักงาน การ จัดทัศนาวจรและจัดสวัสดิการที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เช่น การจัดประกันชีวิตให้ลูกจ้าง การ จัดระเบียบเงินสะสม บำเหน็จ บำนาญ เป็นต้น

สวัสดิการอาจเรียกอาจเรียกกันในชื่ออื่น ๆ อีกหลายชื่อ เช่น

- Indirect Compensation
- Employee Benefits
- Employee Services
- Fringe Benefits
- Benefits Programs เป็นต้น

ไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตามความมุ่งหมายหลักของสวัสดิการ มีอยู่ 3 ประการ คือ

- การปรับปรุงสภาพการทำงาน
- การปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่
- การปรับปรุงภาวะทางใจแก่ลูกจ้าง

สวัสดิการแรงงานต่างจากสวัสดิการที่รัฐให้แก่ประชาชนในลักษณะที่สำคัญที่ว่า

สวัสดิการที่รัฐจัดให้ประชาชนทั่วไป จะในรูปของการประชาสงเคราะห์หรือบริการสังคมนั้น รัฐ มิได้หวังผลตอบแทน หวังเพียงการกินดีอยู่ดีของคนในชาติ ไม่มีการคิดต้นทุน กำไร

สวัสดิการแรงงานเป็นต้นทุนการผลิตสำหรับนายจ้างการจัดสวัสดิการให้กับลูกจ้างย่อมมีค่าใช้จ่าย นายจ้างจึงต้องคำนึงถึงขอบเขตและหวังผลตอบแทนจากการให้พอสมควร สวัสดิการแรงงานจึงมิใช่การ สงเคราะห์หรือช่วยเหลือคนแบบมูลนิธิหรือการกุศล

วัตถุประสงค์ของนายจ้างก็คือ ต้องการให้พนักงานมีความสะดวกสบายในการทำงานช่วยแก้ปัญหา การครองชีพของลูกจ้าง ขณะเดียวกันก็หวังจะได้งานมาก งานดี จากลูกจ้าง เป็นผลพลอยได้

2) ความหมายสวัสดิการของชาวบ้านหนองบัวแปะ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูล(ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป) 2) ผู้ให้ข้อมูล(ช่วง อายุ 25-59 ปี) 3) ผู้ให้ข้อมูล (ช่วง ป.4-ป.6) 4) ผู้ให้ข้อมูล(ช่วง ม.1-ม.3) 5) ผู้ให้ข้อมูล (ช่วง ม.4-ม.6) 6) ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเยาวชนระดับอุดมศึกษา- ปริญญาตรี พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 6 กลุ่ม นั้นได้ให้นิยาม ความหมายของสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะไว้ว่า การที่คนในชุมชนได้มีการรวมตัวกัน ในการตั้งกลุ่ม ชมรม มูลนิธิ และเครือข่าย โดยมีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาช่วยในการหนุนเสริม เพื่อที่จะให้การ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาในชุมชน ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ และตาย นอกจากนั้นยังช่วยในการให้คำปรึกษา ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมการเรียนรู้ วางแผน และตอบสนองความต้องการเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนทุกทุก ด้าน อย่างเท่าเทียมกัน ให้กับคนในชุมชน

ในการทำกิจกรรม และการช่วยเหลือกันในกลุ่มคนแต่ละครั้ง คนในกลุ่มคนจะมีการช่วยเหลือกันในรูปแบบตัวเงิน แรงงาน น้ำใจ ของตอบแทน กำลังใจ ของขวัญ ของสมนาคุณ รวมถึงเบี้ยช่วยเหลือคนชรา และเบี้ยช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสด้วย นอกจากนั้นคนในกลุ่มคนได้มีการรื้อฟื้น และอนุรักษ์ วิถีการปฏิบัติ ภูมิปัญญาดั้งเดิม ที่สูญหายไปให้กับคืนมาและคงอยู่กับชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือกันของคนในกลุ่มคน นำมาซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วม การพูดคุย แลกเปลี่ยน เกิดผู้นำในกลุ่มคนเกิดความอึดพวง แบ่งปันซึ่งกันและกัน และยังเกิดความเคารพ เกื้อกูลช่วยเหลือกันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ

ตารางแสดงความหมายสวัสดิการของชาวบ้านหนองบัวแปะ

1) ผู้ให้ข้อมูล(ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการ คือ
1	พ่อสงค์ โคตรไกรสร	การมีข้อมูล, ประวัติ, รายได้
2	แม่ทองมี สังเสวี	สมนาบุญคุณ, กำลังใจ
3	แม่นวลจันทร์ กันยวงค์	มีของหลวงบริการฟรี, มีรายได้ให้, การเรียนรู้
4	แม่กรม ไกรจันทร์	ไม่รู้
5	แม่ตา สังสีแก้ว	ดี, ช่วยเหลือ, มีอยู่มีกิน สบายใจ, อยู่ดีมีแรงแง
6	แม่ทองศูนย์ พัวคุณมี	ช่วยเหลือ, บั๊ตบ่อยาก, ช่วยแก้ปัญหา, หาให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ, เป็นที่ปรึกษา, วางแผนในอนาคต, มีทุกอย่าง
7	แม่พุธ ยอดทองดี	บู้ตอบ, ตอบบ่เป็น
8	แม่ทองใบ พันธุ์ดูลัย	บู้, ดี, การให้สิ่งของ
9	แม่ทองมี โคตรภูมิ	การให้เงินทอง, เบี้ยยังชีพ
10	แม่คำมา แก้วตา	การให้, ศรีธา, การตอบแทนผู้ที่นับถือ
11	แม่สีดา จันทร์หอม	บู้, ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส
12	พ่อกอง บุตรโคตร	บู้, คือเวียกคืองาน
13	พ่อสัมฤทธิ์ บุตรโคตร	รื้อฟื้นความเก่า, บ่มีหนี้บ่มีสินหลาย, บ่ได้ซื้อ, รับจ้างได้กะมีเก็บ, เอ็ดไรเอ็ดนากะบ่ได้จ้าง, ใช้แรงงานสัตว์ แงคน (ครอบครัว), ปลุกกินเองตามฮัวไม่ต้องซื้อ, ทำงานกะพอใช้หนี้, วิถีชีวิตแบบเดิม, รายได้มากกว่ารายจ่าย, บ่ได้ซื้อ, ซื้อแต่สิ่งจำเป็น
14	แม่ตัน โคตรไกรสร	การให้, จัดหารายได้มาให้
15	แม่เสาร์ สาเสนา	ดี, ได้เงินได้ค่า, การช่วยเหลือ

16	แม่ทองศรี	บุตรโคตร	สิ่งตอบแทนทุกอย่าง, เบี้ยยังชีพ, ของขวัญ การให้สิ่งของและน้ำใจ
17	แม่พิมพ์	บุตรโคตร	ค่าป่วยการ, เบี้ยประชุม, เบี้ยยังชีพ
18	แม่สัว	แก้วสวัสดิ์	ชุมแสง
19	พ่อคำป็น	กันยวงศ์	สิ่งดีๆให้กัน
20	แม่ทา	บุตรโคตร	การได้รับความช่วยเหลือ ได้รับการรักษาพยาบาล
21	พ่อบุญเลี้ยง	แก้วบุตรสา	การที่เราได้รับสิ่งที่ดีๆ มีอยู่มิเกิน
22	พ่ออุทัย	ปะบัวบาน	คนมีศรัทธา อยากมอบสิ่งของกับคนอื่น ตั้งเป็นชมรมหรือมูลนิธิ
23	แม่คุณ	เพชรศรีสุข	การได้รับเบี้ยยังชีพ
24	พ่อบุญทัน	เพชรศรีสุข	การที่เราได้รับการช่วยเหลือ
25	แม่ทอง	อับมาทา	การมีอยู่มิเกิน การได้รับของจากผู้อื่น
26	แม่จួយ	บุตรโคตร	การที่เราได้รับรางวัลจากผู้อื่น
27	พ่อเลื่อน	บุตรโคตร	การที่เราได้อยู่อย่างพอเพียง
28	พ่อบุญมา	บุตรโคตร	การที่เราได้รับเงินชดเชย มีพอยู่พอกิน
29	แม่สนิท	โคตรไกรสร	การที่เราได้รับสิ่งของจากผู้อื่น การทำบุญ
30	พ่อเจริญ	โคตรไกรสร	ดี เห็นความสำคัญกับผู้สูงอายุ
31	พ่อฮวด	บุตรโคตร	การแจกจ่ายให้ค่าเทอมเด็ก
32	แม่เฉลา	เขียวชาญ	การแจกจ่าย ทำบุญ ทำงาน เข้าวัดฟังธรรม
33	พ่อจันทา	แก้วตา	แจกเงินทอง แจกสิ่งของ
34	พ่อทอง	จันทร์หอม	ดี ให้ของ ให้เงินคนชรา สงเคราะห์คนด้อยโอกาส
35	แม่ยอด	นันทะศรี	ดี ดีแก่บ้านเมือง ลูกหลานมีความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการ
36	พ่อเตียง	พลจารย์	ช่วยเหลือประชาชน เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีรายได้

2) ผู้ให้ข้อมูล(ช่วงอายุ 25-59 ปี)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการ คือ
1	นายสำรวย โคตรไกรสร	หลักประกันชีวิต, อบอุ่น, มีความสุข, ความปลอดภัย, มั่นใจ
2	นางสมบัติ กาสี	บ้ญ, ทุกสิ่งทุกอย่างที่ให้ความสุข
3	นางวรา แสงโพธิ์ตา	สิ่งดีๆ ได้รับจากชุมชน, ผู้นำ, ธรรมชาติ
4	นายสมสี ยางเครือ	ไม่เข้าใจความสำคัญงานประชุมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชน, สิ่งดีๆในหมู่บ้าน
5	นายอนัน พวงจำปา	การคุ้มครองสิทธิชุมชน, คนในชุมชนได้รับประโยชน์ สิทธิเท่าเทียมกัน
6	นางอินทรา พวงจำปา	ดี, ช่วยเหลือครอบครัวดีขึ้น
7	นางบุญรัตน์ แสงอรุณ	การให้การรับ, การทำบุญ, ความสุขทางใจ, การปลูกอยู่ปลูกกิน, ครอบครัวอบอุ่นมีความสุข
8	นางสุด สังเสวี	ดี ให้สิ่งของทุกสิ่งทุกอย่าง มีกำลังใจยามเหนื่อยๆ
9	นางกองสี พลจารย์	เป็นคำตอบแทน
10	นายสอน สังเสวี	คำตอบแทน 10 ปีก็มีเงินเดือนดี
11	นางสมพร บำรุงนา	ได้รับเบี้ยยังชีพ ผ้าห่ม ได้หลายอย่างเข้าหมู่บ้าน
12	นางสัว(พร) บุตรโคตร	ช่วยเหลือกันและกันและดูแลกันให้อยู่ดีสบาย
13	นางสมพิศ ประจวบบุญ	ปลูกหมอนเลี้ยงไหม เป็นรายได้ในครอบครัว
14	นางจงกล เพชรสีสุข	การได้ช่วยเหลือผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส
15	นายสุบรรณ เพชรสีสุข	ได้คำรักษาพยาบาลฟรีเพราะมีบัตรทอง
16	นางกรองทอง รองชัยภูมิ	ได้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสด้านสังคม
17	นางอัญชลี รองดอน	การได้ออม เพราะการได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
18	นางนารี ทองติรัมย์	การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
19	นายสงกา ทองติรัมย์	การช่วยเหลือผู้พิการผู้ด้อยโอกาส
20	นางทองมี ทำมิด	สิ่งตอบแทนที่ได้รับจากหน่วยงานที่สนับสนุน พันฟู ขยาย เอื้ออาหาร เหนียวแน่น อักแพงแบ่งปัน
21	นางบัวลี ภูชะภา	ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้
22	นางสำราญ พลมีเดช	การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานบริการต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน
23	นางบัวไซ ห่านคำวงษ์	การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างหน่วยงานบริการต่างๆกับประชาชน

24	นางสมใจ ไทยแก้ว	การเบ้แงง แบ่งปัน การทำกิจกรรมร่วมกัน
25	นางสมหมาย แก้วบุตรสา	ได้เฮฮาก็ทำให้มีความสุข
26	นางหนูจันทร์ อัมมาเทา	กินแซบ นอนอุ่น เข้าใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเผื่อแผ่
27	นางโสภา ดำนอก	กินอิ่ม นอนอุ่น
28	นางทองย่น อินอุเทน	ดีทุกอย่างว่าแต่พี่น้องพาเฮ็ด
29	นางสาย พวงจำปา	เพื่อนพาเฮ็ดหยังกะเฮ็ดเอานำเพื่อน
30	นางเกวลิณ ประกายศรี	สิ่งที่ดีๆนำสู่ครอบครัวและชุมชนของเรา
31	นายสุบิน ประกายศรี	ความเป็นอยู่ที่ดี มีรายได้ดี
32	นายคำแปร เฉิดไธสง	อยู่ดีกินดี และอาศัยซึ่งกันและกัน
33	นางอนุชตรา ราชภักดี	กินดีอยู่ดีมีความสุข และแข็งแรง
34	นายซารี บุตรโคตร	คือการให้เป็นสิ่งตอบแทนที่เราจะได้รับ
35	นางกวนใจ ปะบัวบาน	กะสิว่าดีนั่นตัว
36	นายสุณีย์ สังเสวี	คือสิ่งตอบแทนที่กลับมาหาเรา
37	นายจันทา ห่านคำวงษ์	มีหยังกะสุกันอยู่กันใช้
38	นางบุญส่วน คุณารักษ์	ทำอยู่ทำกิน สุขภาพแข็งแรง
39	นายสายลม แสงอรุณ	การคุ้มครอง ทำให้คนเหล่านั้นมีความภูมิใจและมีความสุขสบายใจในหน้าที่การงาน
40	นายทองมี พลจารย์	การดูแลรักษาเพื่อให้ความเป็นอยู่ของคุณภาพชีวิตดีขึ้น
41	นายพิทักษ์ คุณารักษ์	สิทธิพิเศษที่เราจะได้รับอย่างเช่น เบี้ยขยัน หรือสิทธิบริการต่างๆ นอกเหนือจากรายได้
42	คุณหมอรดา ศา แสนหล้า	สิ่งที่สามารถพึ่งพาช่วยเหลือเราได้เมื่อยามเกิดความเดือดร้อนหรือต้องการความช่วยเหลือ

3) ผู้ให้ข้อมูล (ช่วง ป.4-ป.6)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการ คือ
1	ด.ช.ณรงค์ ดำนอก ด.ช.ประดิษฐ์สิน ด.ช.ภูเนศ พวงจำปา ด.ญ.ศรินดา ทองติรัมย์ ด.ญ.สไบแพร เพชรสีสุข	ดี การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ทำกินอย่างพอเพียง ช่วยเหลือคนยากจน เบี้ยยังชีพ ให้โอกาสซึ่งกันและกัน ให้กำลังใจ ให้รายได้ต่อชุมชน
2	ด.ญ.ธิดารัตน์ บุตรโคตร ด.ญ.วริยา แสงโพธิ์ตา	การอำนวยความสะดวก ความช่วยเหลือ การให้ การ แบ่งปัน การเป็นกำลังใจ มีอยู่มีกิน การเพิ่มรายได้ลด รายจ่าย การเรียนรู้การประกอบอาชีพ การแก้ปัญหา
3	ด.ญ.ชรัญธร โคตรไกรสรด.ญ. อนุสรา ราชภักดี ด.ญ.เปรมวดี อัมมาเทา	การอำนวยความสะดวก เพิ่มรายได้ แก้ปัญหารายจ่าย ให้ ชุมชนมีส่วนร่วม การให้ การช่วยเหลือ
4	ด.ญ.ภัทรวารินทร์ บุปผาวศ์ ด.ญ.สุกัญญา พานม ด.ญ.ทิวา โคตรไกรสร ด.ญ.น้ำเพชร นนทะศรี ด.ญ.ศิริภา ลือชาโคตร	ดี ทำให้ชุมชนมีรายได้ การแบ่งปันกัน การช่วยเหลือกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้อภัยกันและกัน การมีน้ำใจต่อกันและกัน ให้ความอบอุ่นซึ่งกันและกัน
5	ด.ช.สารัช คาระโก	ให้ความอบอุ่นซึ่งกันและกัน การอำนวยความสะดวก การช่วยเหลือ การแบ่งปัน การให้ การเป็นกำลังใจ มีอยู่มี กินการเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย การเรียนรู้ การประกอบ อาชีพ การแก้ปัญหา

4) ผู้ให้ข้อมูล(ช่วง ม.1-ม.3)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการ คือ
1	ด.ช.คงฤทธิ บัญหอม	การให้สิ่งของ
2	ด.ช.นุติพงษ์ ลิปไธสง	รายได้มากกว่ารายจ่าย
3	ด.ช.รัตติพันธ์ โคตรไกรสร	การช่วยเหลือผู้อื่น
4	ด.ช.กิตติพงษ์ ปิดตังนาโพธิ์	การช่วยเหลือผู้อื่นและแบ่งปันกันและกันเอื้อเพื่อเผื่อแผ่กัน, การให้ การแบ่งปัน และการสามัคคี
5	ด.ช.ภาคินัย พันธุ์คล้าย	ช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน, การให้สิ่งของช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส
6	ด.ช.วิชญ์ อัมมาเทา	เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์, การให้ มีรายได้ให้ มีความสุขแบ่งปัน, ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส
7	ด.ญ.ณัฐติพร ขจรไพร	การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, การให้ความอบอุ่น, การให้ การแบ่งปัน, การอยู่ร่วมกัน, ความพอเพียง, การสร้างรายได้
8	ด.ญ.รดา คาระโก	ข้อแต่สิ่งที่จำเป็น, เป็นที่ปรึกษา, การช่วยเหลือ, การให้, กำลังใจ, มีรายได้
9	ด.ญ.อุบล กะแจะจันทร์	การช่วยเหลือกันและกัน, การเอื้อเพื่อ, การให้, การแบ่งปัน สิ่งของกันและกัน, การมีอยู่มีกิน, การคิดและการวิเคราะห์
10	ด.ญ.อริสรา พัวคุณมี ด.ญ.วารินทร ทำมิด ด.ญ.สุธิตา พาคำห่อ	พอเพียง พออยู่ พอกิน การให้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแบ่งปัน มีกินมีใช้ การให้คนยากจน มีชีวิตที่ดีขึ้น การได้ทำสิ่งที่อยากทำ การเรียนรู้ การสร้างรายได้
11	ด.ญ.กนกอร - ทำมิด	การให้, การช่วยเหลือ, การเอื้อเพื่อ, การแบ่งปัน, การเรียนรู้, การให้ทุนการศึกษา, การมีอยู่มีกิน, การคิดและวิเคราะห์
12	ด.ญ.ทิพย์ธิดา กาสี	การที่ภาครัฐให้ความช่วยเหลือคนในชุมชน เช่น ให้เรียนฟรีช่วยเหลือ การให้เบี้ยยังชีพคนแก่ ให้รักษาพยาบาลฟรี
13	ด.ญ.หญทัย เพชรสีสุข	การช่วยเหลือผู้สูงอายุและพิการ
14	ด.ญ.ณัฐธิดา ประจวบบุญ	การที่ได้รับความช่วยเหลือทางด้านต่างๆ ให้ความสะดวกทางการช่วยเหลือ
15	ด.ญ.ศิริวรรณ ยางเครือ	การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

5) ผู้ให้ข้อมูล (ช่วง ม.4-ม.6)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการ คือ
16	นายสุทธิพงศ์ พันธูวรร นายณัฐพล แสงวงศ์	สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือ การให้สิ่งของสำหรับคนแก่ การได้รับบริการจากภาครัฐ
17	น.ส.สุพรรณิ ราชภักดิ์	กินดี อยู่ดี มีสุข
18	น.ส.แพรวนภา ยางเครือ	ออมวันละนิด ชีวิตสดใส
19	น.ส.ปริดา ประกายศรี	การอดออม มีอยู่มีกิน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
20	น.ส.แสงดาว เฉิดไธสง	การให้ การแบ่งปัน
21	น.ส.ปวีณา โคตรไกรสร	หลักประกันชีวิต การช่วยเหลือเกื้อกูล
22	น.ส.เจวรินทร์ ทองติรัมย์	สวัสดิการดี มีทุนการศึกษา ปลูกผักสวนครัว งดรายจ่ายเพิ่ม รายได้
23	นายธนวัฒน์ จันทรหอม	การบริการที่มีประสิทธิภาพ หรือมีคุณภาพ ทั้งของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวกับการให้บริการ เช่นรถทัวร์ให้บริการดี คนชราหรือคนพิการ มีเงินเดือนไว้ใช้ ออมเงินธนาคารแล้วมีดอกเบี้ย และการได้รับการบริการต่างๆที่ดี

6) ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเยาวชนระดับอุดมศึกษา- ปริญญาตรี

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ให้ความหมายคำว่า สวัสดิการ คือ
1	นางสาวกฤษณา พิมพ์ปะดั่ง	ค่าตอบแทนที่มีหน่วยงานรับผิดชอบ
2	นางสาวไพรวลัย ปะบัวบาน	บริการหรือกิจกรรมใดๆที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจัดขึ้นเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้รับความสะดวกสบายในการทำงาน มุ่งให้เกิดการกินดี อยู่ดีของบุคคล หรือได้รับประโยชน์ต่างๆจากการทำงานนอกเหนือจากเงินเดือน
3	นางสาวปรียาดา โคตรไกรสร	การได้รับการหรือค่าตอบแทนที่รัฐจัดให้ประชาชนได้รับประโยชน์ ความสะดวกสบายต่างๆเช่น -บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้ารักษาฟรีในโรงพยาบาลของรัฐ - รถเมย์ฟรีในเขตกรุงเทพมหานคร - ทุนเรียนฟรี 15 ปี สำหรับนักเรียนนักศึกษา

		- เงินค่าครองชีพสำหรับคนชราและคนพิการ
4	นางสาวศุภนันท์ แก้วบุตรสา	เบี้ยยังชีพ เงินสนับสนุนรายได้จากรัฐบาล เพื่อให้ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพมีรายได้ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือและแก้ไขความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น
5	นางสาวกรรณิการ์ อัมมาเทา	การได้รับบริการจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การมีส่วนร่วมกับเพื่อนร่วมงานและการให้โอกาส
6	นางสาวอิสยาภรณ์ ทำมิต	สิ่งตอบแทนที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน
7	นางสาวสุนิรัตน์ อัมมาเทา	ค่าตอบแทนของการบริการ ที่หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมสนับสนุนให้กับประชาชนทุกคน
8	นางสาวณัฐพร แสงอรุณ	สิทธิประโยชน์ สิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่ได้รับจากหน่วยงานนั้นๆ

3) คุณค่าความ สำคัญเกี่ยวสวัสดิการขององค์กรในชุมชนในบ้านหนองบัวแปะ

1. สหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองบัวแปะ จำกัด

สวัสดิการ หมายถึง ผลตอบแทนที่สหกรณ์จัดไว้ให้แก่สมาชิก โดยมีเงื่อนไขสหกรณ์จัดให้มีสวัสดิการแก่สมาชิกในลักษณะกองทุนและการสงเคราะห์แก่สมาชิก ดังนี้

1) กองทุนสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่สมาชิก (สก.1)

- คัดครองเงินกู้ คัดครองสมาชิกเมื่อเสียชีวิต และไร้ความสามารถ เงื่อนไขการคัดครองรายละเอียดไม่เกิน 400,000 บาท ตามช่วงอายุและเงื่อนไขดังนี้

1) อายุไม่เกิน 69 ปีบริบูรณ์ คัดครองเงินกู้ 100 % แต่ไม่เกิน 400,000 บาท

กู้เงินหลังอายุ 69 ปี แต่ไม่เกิน 75 ปี ได้รับการคัดครอง 40 %

2) เงื่อนไข สมาชิกจะได้รับการคัดครองหลังจากกู้เงินไปแล้วมีอายุอยู่ได้ 180 วัน

2) กองทุนสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่สมาชิก (สก2) คัดครองเงินหุ้น เงินฝาก ของสมาชิก

โดยจะสมทบให้ตามช่วงอายุ สมทบให้รายละเอียดไม่เกิน 200,000 บาท จ่ายให้เมื่อตายเท่านั้น

อายุสมาชิก	% สมทบ
แรกเกิด - 6 เดือนบริบูรณ์	25
อายุเดือนที่ 7 - 55 ปีบริบูรณ์	100
อายุปีที่ 56 - 60 ปีบริบูรณ์	80
อายุปีที่ 61 - 65 ปีบริบูรณ์	55
อายุปีที่ 66 - 70 ปีบริบูรณ์	30
อายุปีที่ 71 ปีบริบูรณ์	15

3) กองทุนสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่สมาชิก (สก 5)

โดยจะช่วยเหลือครอบครัวของสมาชิกที่เสียชีวิต รายละ 100,000 บาท (ตามเงื่อนไข)

4) จัดสวัสดิการเพื่อการรักษาพยาบาลแก่สมาชิก กรรมการ และเจ้าหน้าที่

5) จัดสวัสดิการจัดการศพสมาชิก

6) จัดสวัสดิการเพื่อการเยี่ยมงานมงคลสมรสสมาชิก

7) จัดสวัสดิการช่วยเหลือการคลอดบุตรสมาชิกและคู่สมรส

8) จัดสวัสดิการรับขวัญสมาชิกใหม่

9) จัดสวัสดิการบรรเทาภัยพิบัติ

10) จัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

11) จัดสวัสดิการเพื่อการศึกษาของเจ้าหน้าที่ พนักงาน

12) จัดสวัสดิการอาหารกลางวันสำหรับเจ้าหน้าที่ กรรมการ

13) สวัสดิการช่วยเหลือการศึกษาบุตรสมาชิก

14) จัดสวัสดิการอื่น ๆ ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ

2. กองทุนหมู่บ้าน

สวัสดิการ หมายถึง เงินที่ทางกองทุนกำหนดไว้เพื่อช่วยเหลือครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต จำนวน 500 บาท จ่ายให้เมื่อสมาชิกเสียชีวิตเท่านั้น และจ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาลครั้งละ 100 บาท เมื่อนอนพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล (มีใบรับรองแพทย์)

3. กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด

สวัสดิการ หมายถึง เงินที่ทางกลุ่มกำหนดไว้ให้ช่วยเหลือครอบครัวของสมาชิกที่เสียชีวิตเล็กน้อย ขึ้นอยู่กับการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี

4. ประเภทสวัสดิการที่มีในหมู่บ้านหนองบัวแปะ

1) จากหน่วยงานรัฐจัดให้

- เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวนผู้รับผลประโยชน์ 41 คน
- บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (รักษาฟรี)
- เรียนฟรี 15 ปี

2) สวัสดิการที่มีในชุมชน/ชุมชนจัดขึ้น

- ฌาปนกิจหมู่บ้าน ครีวเรือนละ 100 บาท เมื่อมีผู้เสียชีวิต (จำนวน 87 ครีวเรือน)

3) สวัสดิการจากองค์กรที่มีในชุมชน/ องค์กรจัดให้เฉพาะผู้ที่เป็นสมาชิกเท่านั้น

3.1 สหกรณ์เครดิตยูเนียนหนองบัวแปะ จำกัด มีกองทุนสวัสดิการและการสงเคราะห์สมาชิก

- สวัสดิการคุ้มครองเงินกู้ ในวงเงินไม่เกิน 400,000 บาท เฉพาะสมาชิกที่กู้เงินในสหกรณ์ฯ แต่มีเงื่อนไขช่วงอายุ

- สวัสดิการคุ้มครองเงินหุ้น ในวงเงินไม่เกิน 200,000 บาท สมาชิกที่ออมสะสมหุ้นในสหกรณ์ จ่ายเมื่อเสียชีวิตเท่านั้น เป็นลักษณะเงินสมทบตามยอดเงินสะสมของสมาชิกและตามช่วงอายุ (เงื่อนไข)
- สวัสดิการกองทุนสมทบ (สท.5) เฉพาะสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ จ่ายเมื่อเสียชีวิต จำนวนเงิน 100,000 บาท ซึ่งสวัสดิการนี้ต้องจ่ายเงินค่าเรียกเก็บเมื่อมีสมาชิกเสียชีวิตศพละ 1.50 บาท
- เงินช่วยเหลืองานศพ จำนวน 2,500 บาท

3.2 กองทุนหมู่บ้าน

- สวัสดิการช่วยงานศพ เป็นเงินช่วยเหลือครอบครัวของสมาชิกที่สมาชิกเสียชีวิต เป็นจำนวนเงิน 500 บาท
- สวัสดิการช่วยเหลือเมื่อสมาชิกป่วยแล้วได้นอนพักรักษาตัว ครั้งละ 100 บาท
- ทุนเพื่อสาธารณประโยชน์หมู่บ้าน

3.3 กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด

- สวัสดิการช่วยงานศพสมาชิกที่เสียชีวิต ศพละ 2,500 บาท
- เงินเพื่อสาธารณะประโยชน์หมู่บ้าน เพื่อใช้ในสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน
- ทุนเพื่อการศึกษาอบรม สำหรับสมาชิก กรรมการ

3.4 ร้านค้าชุมชน

- จัดสรรทุนเพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่บุตรสมาชิกในชุมชน

3.5 กองทุนกู้-ยืมเพื่อการศึกษา

- เป็นกองทุนให้กู้-ยืมสำหรับเด็ก/ เยาวชน เพื่อการศึกษาเท่านั้น ดอกเบี้ยต่ำ เฉพาะผู้ที่เป็นสมาชิก

สวัสดิการจากกองทุนต่าง ๆ ในชุมชนเป็นลักษณะการจัดสรรกำไร เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มผลิตปุ๋ย ร้านค้าชุมชน ซึ่งเงินที่จัดสรรก็จำนวนไม่มากนักเป็นการช่วยเหลือในลักษณะแสดงความมีน้ำใจในยามสูญเสียมากกว่าจะเป็นการบรรเทาความเดือดร้อน

4) สิ่งทีกลุ่มคนในชุมชนสร้างเพื่อให้เป็นสวัสดิการครอบครัว (ที่ไม่ใช่เงินตรา)

ได้แก่ การทำโครงการต่างๆ ด้วยเชื่อว่าจะสร้างให้ มีอยู่ มีกิน มีใช้ มีหลักประกันชีวิตที่มั่นคง เช่น โครงการบ้านนาขวัญนา มีผู้ปฏิบัติจริงนำร่อง จำนวน 10 ครอบครัว (เริ่ม พ.ศ. 2548) ใช้หลักการ ออม ดิน ป่า นา น้ำ โดยเชื่อว่า หาก ดิน ป่า นา น้ำ สมบูรณ์ จะทำให้ มีอยู่ มีกิน มีใช้ มีหลักประกันชีวิตที่มั่นคง ซึ่งเป็นเรื่องการสร้างคุณค่ามาก่อนมูลค่า การตอบสนองความจำเป็นในชีวิตประจำวันต้องใช้เวลา และมีข้อจำกัดเรื่องทุนชุมชนของแต่ละครอบครัว

5) การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ เพื่อเป็นการลดรายจ่ายในครอบครัว

6) สวัสดิการจากชุมชน เบິงแ่งกัน ยามเจ็บไข้ เดือตรือน

7) สวัสดิการจากงานบุญ

4.2) พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของระบบสวัสดิการของชุมชน และผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการของชุมชน

1) พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของระบบสวัสดิการของชุมชน

1) การจัดงานศพในอดีต-ปัจจุบัน

การนำศพไปเผา

- เมื่อมีคนตายจะยิงปืนขึ้นฟ้า ช่วยกันทำโรงศพจะใช้ฝาบ้านในการทำโรงศพ
- กระดาษติดโลงจะซื้อ ส่วนเงินช่วยงานศพชาวบ้านจะออกช่วยตามศรัทธา
- เอาข้าวปั้นพร้อมกับอาหารเอาไปวางไว้หน้าศพ
- เวลาเผาจะไปเอาฟืนช่วยกัน และทำการเสี่ยงทายว่าจะตั้งกองฟอนเพื่อเผาโดยการโยนไข่ถ้าไข่แตกที่ตรงไหนก็จะตั้งกองฟอนเผาตรงนั้น
- ก่อนจะนำศพลงเรือจะต้องคว่ำแอ่งน้ำ กลับด้านบันได
- การจะนำศพไปเผาจะให้คนหามโลงศพ และห้ามเปลี่ยนบ่าไหล่
- งดกิจกรรมส่วนตัว (งดการทำงานทุกอย่าง)
- ไปช่วยกันจนกว่าจะเผาศพเสร็จ
- ทำความสะอาดที่วางศพ
- แต่ก่อนไม่มีการเลี้ยงอาหาร
- เจ้าของบ้านจะต้องไปรับไปส่งตอนมาถึงยันตี
- จะมีการละเล่นพื้นบ้านในวันนั้น เช่น หมุนเงินเหรียญ หมุนช้อน เล่นเสือกินหมู เล่นคล้องช้าง
- ในพิธีก็จะมีคนพาท่องหนังสือผูกพาวิญญานขึ้นสวรรค์
- กำหนดงันยันตี 3 วันจะไม่มีไฟฟ้า จะจุดตะเกียงใหญ่
- เลี้ยงอาหารตามกำลังเจ้าภาพ
- ส่วนการเก็บกระดูกจะเก็บวันทำบุญหา

การทำบุญ

- หม่าข้าวเพื่อไว้ทำข้าวปุ้น(ขนมจีน)
- ทำดินปะสิว (หมื่อ)ทำกันเอง ตำหมื่อ จักตอกทำเชือก ทำพลู
- ช่วยกันทำข้าวปุ้น(ขนมจีน)
- ปะรำพิธีจะใช้ก้านมะพร้าว ไม่มีเด็นท์

- วันที่ห่อข้าวต้ม ตอนบ่ายจะเก็บกระดูก จะมีโหรให้ไปเก็บกระดูกทั้งไปและกลับ
- ถ้ามีหมอลำชาวบ้านจะช่วยกันหาไม้มาทำเวที่ช่วยกัน
- เครื่องทำไฟจะใช้หม้อปั้นไฟ
- มีอโสมตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไป ไม่การเอากับข้าวกับน้ำกลับบ้าน
- เลี้ยงพระ เช้า-เพล นิมนต์พระมาเทศน์
- เครื่องดื่ม ทำเหล้าโทช่วยกัน-เหล้าเด็ด
- ยามค่ำไปฟังลำ ฟ้อนหน้าฮ้าน ผู้เฒ่าตักัน สาเหตุมาจาก แย่งผู้สาวกัน
- แม่ค้าจะเอาขนมพองมาขาย ขนมตาล ขนมนางน้อย ต้มไข่ไปตีเอาของกัน ขนมดอกบัว (ใส่น้ำตาลแดง) ขายลูกโป่ง
- พอหมอลำแสดงเสร็จแล้วจะช่วยกันเก็บเวที่ไปคืนเจ้าของ
- อาหารจะเป็นแกงไก่ แกงกบย่าง

เริ่มมีสวัสดิการมาปนกิจสงเคราะห์

- เริ่มแรก 10 บาท แม่ย่อย
- ปี พ.ศ.2527 พ่อสวนได้ 20 บาท คนแรก
- แอ๊คได้ 50 บาท คนแรก
- พ่ออันได้ 50 บาท ในปี พ.ศ.2539
- ปี พ.ศ.2547 แม่ทันได้ 50 บาทคนสุดท้าย
- ศพที่ไปเผาที่บ้านเป็นศพสุดท้าย คือ แม่น้อย หลุนบูชา
- ศพที่ไปเผาที่เมรุหนองบัวน้อยศพแรก คือ พ่อไข บุตรโคตร
- มาเปลี่ยนการละเล่นในอดีตมาเป็นไฟ ไฮโล เมื่อปี พ.ศ. 2538

2) การจัดงานแต่งงานในอดีต-ปัจจุบัน

- มาจับกันมาคุยกัน ไม่ได้จับต้องตัวกัน ได้ตะเกียงคุยกัน

ค่าทองในสมัยอดีต

- พ่อโปกแต่ง 1 บาท
- แม่ฮ้วน เบญจศีล 12 บาท
- พ่อเจริญ ไม่ได้แต่ง
- พ่อทองแต่งกับแม่สัว 200 บาท แต่งกับแม่ทองดี 251 บาท
- แม่ทองแต่ง 200 บาท
- แม่สนิทแต่ง 700 บาท
- พ่อจันทาแต่ง 2,000 บาท

- พ่อสี(วันดี)แต่ง 3,000 บาท
- พ่อปิ่นไม่ได้แต่ง
- แม่ส่วนแต่ง 2,500 บาท
- พ่อมณีแต่ง 6,000 บาท
- พ่ออภัยแต่ง 10,000 บาท
- แม่หนูจันทร์แต่ง 18,000 บาท ทอง 1 บาท
- พ่อจිරพันธ์แต่ง 100,000 บาท

การเลี้ยงในงานแต่ง

- มาผูกพาข้าวแล้วเอาไปส่งเรือนมีการเขียนบัญชีพร้อม
- อาหารเป็นเนื้อวัวกับต้ม จะไม่มีผัด
- สุขวิทยเจ้าบ่าวเจ้าสาว ผูกข้อต่อแขน

ปี พ.ศ.2520 ยังได้ส่งพาข้าวอยู่

ปี พ.ศ.2527 ทั้งส่งทั้งกิน (พ่ออภัย เซาระกำ)

ปี พ.ศ.2533 ส่งพาข้าวสุดท้าย

ปี พ.ศ.2534 ทั้งกินทั้งห่อ (แม่โสภา ดำนอก)

3) การจัดงานบวชในอดีต-ปัจจุบัน

- งานบวชจะจัด 3 วัน เข้านาคก่อนอย่างต่ำ 7 วัน
- การห่อข้าวต้มจะช่วยกันห่อ

การแห่ นาคในสมัยก่อน

ปี พ.ศ.2506 ใช้เกวียนแห่นาครอบโบสถ์ ไปบวชที่บ้านขามเรียน

- พ่อสมสี ยางเครือ พ่อพาเดินไปบวช
- พ่อมณี โคตรภูมิ เดินไปบวชบ้านขามเรียน
- ยังมีการฮ้องนาคอยู่แต่หลังจากพ่อเจริญ โคตรไกรสร บวชแล้วก็ไม่มีการฮ้องนาคอีกเลย
- ปี พ.ศ.2526 พ่อบุตรดี ยางเครือ เดินไปบวช ชีคอแห่รอบโบสถ์
- ปี พ.ศ.2528 พ่อสำรวย โคตรไกรสร มีรถขี่ไปบวช
- เปลี่ยนแปลงมาเป็นขบวนรถแห่และขบวนดนตรีปี พ.ศ.2530
- รูปแบบการเปลี่ยนแปลงเริ่มจากอาจารย์สมเกียรติ ปักเทพา บวชวันเดียวเสร็จ
- งานบวชปลอดเหล้าคนแรก คือ นายพรมมา ยางเครือ มีในปี พ.ศ.2553
-

3) บุญกฐินในสมัยก่อน

- ทำข้าวปุ้นกันเอง
- ทำบังตะไลกันเอง
- เครื่องกฐินทำเอา ซื้อส่วนน้อย
- มาเริ่มซื้อเมื่อปี พ.ศ.2544
- พ่อสังข์ซื้อข้าวปุ้น
- การแห่บุญกฐินของแม่ไข้ไข่มโหรี
- ปี พ.ศ.2527 ย้อนคืนไปเป็นมโหรี
- ไปซื้อกองบุญกฐินออกเงินช่วยกันปี พ.ศ.2528 คุณแม่แพงคนแรกจนถึงปัจจุบัน

บุญกฐินส่วนตัว

- แม่ไข้ อาหาร เนื้อ หมู ข้าวปุ้น ทำเอง
- แม่แพง ข้าวปุ้น ทำเอง เครื่องกฐินทำเอง ปี พ.ศ.2528 ใช้ดนตรีประยุกต์แห่

2) ผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการของชุมชน

จากพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสวัสดิการที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลกระทบกับชุมชนบ้านหนองบัวแปะทั้งในทางบวก และทางลบ ซึ่งมีผลที่เกิดขึ้นดังนี้

ผลกระทบด้านบวก

- เจ้าภาพหรือเจ้าของงานบุญ สะดวกสบาย ไม่ต้องเสียเวลาอยู่กับการจัดการที่ยุ่งยาก
- คนในชุมชนมีเวลาในการทำกิจกรรมส่วนตัวมากขึ้น ไม่ต้องเสียเวลากับการเข้าไปช่วยเหลืองานบุญที่ใช้เวลาหลายวัน

เจ้าภาพและคนในชุมชน ไม่ต้องมาเสียเวลากับการจัดการเรื่อง อาหาร และการเตรียมของทำบุญ ส่วนใหญ่จะซื้อจากภายนอก

ผลกระทบด้านลบ

- วิถีชีวิตของชุมชนจากเดิมที่เคยทำกิจกรรมรวมกัน ช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัย ปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมกันภายในชุมชน ปัจจุบันนั้นได้หันไปพึ่งพาอาศัยปัจจัยจากภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เพราะต้องการความสะดวกสบาย
- คนในชุมชนหลงลืมวิถีการปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมา เพราะชาวบ้านไม่ได้ปฏิบัติเองส่วนใหญ่จะซื้อและจ้างคนภายนอกมาจัดการ
- ภูมิปัญญาที่เคยสืบทอดและปฏิบัติกันมา เช่น ภูมิปัญญาการผลิตอาหาร และภูมิปัญญาการสู่ขวัญ เป็นต้น ได้เริ่มสูญหายและหลงลืมวิถีการปฏิบัติกันไป เพราะเจ้าภาพหรือคนในชุมชนต้องการความสะดวกสบาย เน้นความทันสมัยที่เข้ามาจากนอกชุมชน

- เจ้าภาพและคนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับงานบุญต่างๆ เพราะเจ้าภาพเน้นความสะดวกสบาย
จนลืมคุณค่าและความสำคัญของการจัดงาน

ตารางแสดงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงระบบสวัสดิการของชุมชน และผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการกับชุมชน

กิจกรรม	อดีต	ปัจจุบัน	ผลกระทบ
1.งานศพ	โลงศพ	โลงศพ	ตัวแบบ
	- ใช้ไม้กระดานหรือฝาบ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันทำโลงศพ	- ซื่อ	ทำให้สะดวกสบาย รวดเร็วขึ้น
	- กระดาษติดโลงจะซื้อ		ตัวแบบ
	พิธีการ/การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	พิธีการ/การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	-ทำให้ชาวบ้านขาดกระบวนการมีส่วนร่วม
	- เมื่อมีคนตายจะยิงปืนขึ้นฟ้า	- เมื่อมีคนตายจะยิงปืนขึ้นฟ้า และจุดประทัด	ส่วนร่วม
	- เอาข้าวปั้นพร้อมอาหารไปวางไว้หน้าศพ	- เอาข้าวปั้นพร้อมอาหารไปวางไว้หน้าศพ	
	- เวลาเผางจะไปหาพี่น้องช่วยกัน	- เวลาเผางจะต้องไปหาซื้อถ่าน 2 กระสอบ ไปเผา	
	- ทำการเสียสละโดยการโยนไข่ ถ้าไข่แตกตรงไหนจะเผาตรงนั้น	- ทำการเสียสละโดยการโยนไข่ ถ้าไข่แตกตรงไหนจะเผาตรงนั้น	
	- ก่อนนำศพลงเรือจะต้องคว่ำแอ่งน้ำ กลับด้านบ้นใด		
	- การนำศพไปเผางจะให้คนหาม และหามเปลี่ยนบ้นใด	- การนำศพไปเผางจะใช้รถแห่	
	- งดกิจกรรมส่วนตัว (งดการทำงานทุกอย่าง)	- งดกิจกรรมส่วนตัว (งดการทำงานทุกอย่าง)	
	- ไปช่วยกันจนกว่าจะเผาศพเสร็จ	- ไปช่วยกันจนกว่าจะเผาศพเสร็จ	
	- ทำความสะอาดที่ว่างศพ	- ทำความสะอาดที่ว่างศพ	

	- ไม่มีการเลี้ยงอาหาร	- มีการเลี้ยงอาหารตามความเหมาะสม	
	- เจ้าของบ้านต้องไปรับไปส่งตอนนางงั้นเฮือนตี		ด้านลบ
	- มีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น หมุนเงิน หมุนช้อน ฯลฯ	- มีการละเล่นการพนัน เช่น ไพ่ ไฮโล	- การละเล่นที่เป็นภูมิปัญญาหายไป
	- ในพิธีมีคนพาท่องหนังสือผูกพาวิญญาณขึ้นสวรรค์		
	- กำหนดงั้นเฮือนตี 3 วันจะไม่เปิดไฟฟ้า จะจุดตะเกียงใหญ่	- กำหนดงั้นเฮือนตี 3 วัน มีไฟฟ้าใช้	
	- เลี้ยงอาหารตามกำลังเจ้าภาพ	- เลี้ยงอาหารตามกำลังเจ้าภาพ	
	- การเก็บกระดูกจะเก็บวันทำบุญหา	- การเก็บกระดูกจะเก็บตามความสะดวกของญาติ	
	การทำบุญ	การทำบุญ	ด้านบวก
	- หม่าข้าวเพื่อไว้ทำข้าวปุ้น	- ข้าวปุ้นซื่อ	สะดวก รวดเร็ว
	- ทำดินปะสิว (หม้อ) ทำกันเอง ตำหม้อ จักตอกทำเชือกทำพลู	- พลู ตะเล ซื่อ	ด้านลบ
			- องค์ความรู้เรื่องการทำขนมจีนหายไป
	- ช่วยกันทำข้าวปุ้น	- ข้าวปุ้นซื่อ	- ชาวบ้านช่วยเหลือ เกื้อกูล
	- ประรำพิธีจะใช้กำมะพร้าว ไม่มีเต็นท์	- ประรำพิธีจะใช้เต็นท์	ความสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมกัน
	- วันทำห่อข้าวต้ม ตอนบ่ายจะเก็บกระดูก	- วันทำห่อข้าวต้ม ห่อข้าวต้มเฉยๆ	น้อยลง

	- จะมีมิหรินให้ไปเก็บกระต๊ากทั้งปวงและกลับ	- มหรสพแล้วแต่เจ้าภาพจะจัด	
	- เครื่องทำไฟจะใช้หม้อป่นไฟ		
	- มีโหมตตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไป ไม่การเอากับข้าวกับน้ำกลับบ้าน	- มีโหมตตั้งแต่ 100 บาทขึ้นไป เอากับข้าวกับน้ำกลับบ้าน	
	- เลี้ยงพระ เข้า-เพล นิมนต์พระมาเทศน์	- เลี้ยงพระ เข้า-เพล นิมนต์พระมาเทศน์	
	- เครื่องดื่ม ทำเหล้าโทช่วยกัน-เหล้าเตี๊ต	- เครื่องดื่มซื้อ	
	- ยามค่ำไปฟังลำ ฟ้อนหน้าฮ้าน ผู้เฒ่าตีกลอง แอ่งผู้สาวกลอง		
	- แม่ค้าจะเอาขนมมาขาย		
	- พอหมอลำแสดงเสร็จแล้วจะช่วยกันเก็บเวทีไปคืนเจ้าของ		
	- อาหารจะเป็นแกงไก่ แกงกบย่าง	- อาหารส่วนมากจะเป็นหมู และเนื้อ	
	สวัสดิการณงานถึงสงคราะห์	สวัสดิการณงานถึงสงคราะห์	
	- เริ่มแรก 10 บาท แม่ยอย (ตาย 2520)	-100 บาท ต่อครัวเรือน	
	- ปี พ.ศ.2527 พ่อสวนได้ 20 บาท คนแรก		
	- แอ็คได้ 50 บาท คนแรก		
	- พ่ออินได้ 50 บาท ในปี พ.ศ.2539		
	- ปี พ.ศ.2547 แม่ทับได้ 50 บาทคนสุดท้าย		
	- ศพที่ไปเผาที่เป็นศพสุดท้ายคือ แม่น้อย หลุนบุชา		
	- ศพที่ไปเผาที่เมรุหนองบัวน้อยศพแรกคือ พ่อไข่ บุตร		

	โคตร		
	- มาเปลี่ยนการละเล่นในอดีตมาเป็นไฟ โฮโล เมื่อปี พ.ศ. 2538		
2.งาน	มาจับกันมาคุยกัน ไม่จับต้องตัวกัน ได้ตะเกียกคุยกัน	จับกันเอง ถ้าตกลงปลงใจ ให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาสู่ขอ	ด้านบวก
	ค้าตอง	ค้าตอง	พิธีการจะง่าย เพราะทุกอย่างมีพร้อมหมด
	- พ่อไปกแต่งงาน 1 บาท	หลักหมื่นขึ้นไป	ด้านลบ
	- แม่ฮ้วน เบญจศีล 12 บาท		คู่บ่าวสาวไม่ให้ความสำคัญเครื่องสมมา
	- พ่อเจริญ ไม่ได้แต่ง		ขาดความพร้อมสำหรับการเป็นแม่ศรีเรือน
	- พ่อทองแต่งงานกับแม่สิ่ว 200 บาท แต่งกับแม่ทองดี 251 บาท		พ่อแม่ไม่มีโอกาสได้ร่วมตัดสินใจ
	- แม่ทองแต่ง 200 บาท		
	- แม่สนิทแต่ง 700 บาท		
	- พ่อจันทาแต่ง 2,000 บาท		
	- พ่อสี(วันดี)แต่ง 3,000 บาท		
	- พ่อปิ่นไม่ได้แต่ง		

	- แม่ส่วนต่าง 2,500 บาท		
	- แม่ส่วนต่าง 2,500 บาท		
	- พ่อแม่ต่าง 6,000 บาท		
	- พ่ออภัยต่าง 10,000 บาท		
	- แม่หนูจันทร์ต่าง 18,000 บาท ทอง 1 บาท		
	- พ่อจิรพันธ์ต่าง 100,000 บาท		
	<u>การเลี้ยงในงานแต่ง</u>	<u>การเลี้ยงในงานแต่ง</u>	
	- มาผูกพาข้าวแล้วเอาไปส่งเรือมีการเขียนบัญชีพร้อม	- จัดงานเลี้ยงแขกที่บ้าน	
	- อาหารเป็นเนื้อวัวกับต้ม จะไม่มีผัด	- มีการจัด ห่ออาหาร ให้แขกกลับบ้าน	
	- ผู้ขวัญเจ้าบ่าวเจ้าสาว ผูกข้อต่อแขน	- อาหารจะเน้นเนื้อวัวกับเนื้อหมู	
	ปี พ.ศ.2520 ยังได้ส่งพาข้าวอยู่	- ผู้ขวัญเจ้าบ่าวเจ้าสาว ผูกข้อต่อแขน	
	ปี พ.ศ.2527 ทั้งส่งทั้งกิน (พ่ออภัย เขาระกำ)		
	ปี พ.ศ.2533 ส่งพาข้าวสุดท้าย		
	ปี พ.ศ.2534 ทั้งกินทั้งห่อ (แม่เสภา ตำบลอก)		
3.งานบวช	- งานบวชจะจัด 3 วัน เข้านาคก่อนอย่างต่ำ 7 วัน	- งานบวชจะจัด 3 วัน ไม่มีเข้านาค	ด้านบวก
	- การห่อข้าวต้มจะช่วยกันห่อ	- การห่อข้าวต้มจะช่วยกันห่อ	สะดวก รวดเร็ว
	<u>การแทนนาค</u>	<u>การแทนนาค</u>	ด้านลบ

ปี พ.ศ.2506 ใช้เกวียนแทนครอปโบสถ์ ไปบวชที่บ้านขามเรียน	- ส่วนมากจะมีดนตรีประยุกต์ใช้สำหรับแห่หน้าค	ขาดการมีส่วนร่วม
- พ่อสมสี ยางเครือ พ่อพาเดินไปบวช		ไม่ให้ความสำคัญในเรื่องการบวช
- พ่อมนเณ โศตรภูมิเดินไปบวชบ้านขามเรียน		การศึกษาพระธรรมวินัย
- หลังจากพ่อเจริญ โศตรไกรสรบวชไม่มีการย้อนนาอีก		
ปี พ.ศ.2526 พ่อบุตรดี ยางเครือ เดินไปบวช ซี่คอแห่รอบโบสถ์		
ปี พ.ศ.2528 พ่อสำรวย โศตรไกรสร มีรถขี่ไปบวช		
เปลี่ยนแปลงมาเป็นขบวนรถแห่และขบวนดนตรีปี พ.ศ.2530		
อาจารย์สมเกียรติ ปักเทพพา บวชวันเดียวเสร็จ		
งานบวชปลอดเหล้าคนแรกคือ นายพรมมา ยางเครือ		
4.บุญกฐิน		
- ทำข้าวปุ้นกันเอง	- อาหารการกินทุกอย่างซื้อ	ด้านบวก
- ทำบั้งตะไลกันเอง	- ข้าวต้มช่วยกันทำ	สะดวก รวดเร็ว
- เครื่องกฐินทำเอา ซื่อส่วนน้อย	- เครื่องกฐินซื้อ	ด้านลบ
- มาเริ่มซื้อเมื่อปี พ.ศ.2544	- การแห่บุญกฐินส่วนมากใช้ดนตรีประยุกต์	ขาดการมีส่วนร่วม
- พ่อสังข์ซื้อข้าวปุ้น - การแห่บุญกฐินของแม่ใช้ใช้แม่ศรี	- ไปซื้อกองบุญกฐินส่วนมากเป็นเจ้าภาพ	สิ้นเปลือง
ปี พ.ศ.2527 ย้อนคืนไปเป็นแม่ศรี	*ในทุกปีส่วนมากจะมีทุกบ้าน ถ้าปีไหนไม่มีชาวบ้านจะช่วยกันออกเงินไปซื้อกองบุญกฐิน เป็นกฐินหมู่บ้าน	
- ไปซื้อกองบุญกฐินออกเงินช่วยกัน		

	บัญชีส่วนตัว		
	- แม่ไปซื้ออาหาร เมื่อ หมู ข้าวปูน ทำเอง		
	- แม่แพง ข้าวปูน ทำเอง เครื่องปรุงทำเอง		
	- ปี พ.ศ.2528 ใช้ตมตรีประยุกต์แท้		

4.3) ศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ

1. เป็นหมู่บ้านที่มีนักศึกษาที่เป็นคนมีความรู้ ความสามารถและเป็นทีมผู้นำ แขนงนำในการพัฒนาหมู่บ้านนี้ในหลายๆเรื่อง ถึง 2 คน 1ใน จำนวน 2 คนเป็นคนที่ได้รับรางวัลในการพัฒนาหลายสาขาทั้งจากภาครัฐและเอกชน และเป็นผู้ที่จะสามารถระดมความคิดเห็นในการทำงานกลุ่มครั้งนี้ได้มากที่สุด ซึ่งเป็นจุดเด่นในการเลือกเหตุผลแรก
2. เป็นหมู่บ้านเข้มแข็ง สามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาในด้าน สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม สุขภาพ รวมถึงการพัฒนาคน
3. เป็นหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ มีกลุ่มอาชีพที่สามารถบริหารจัดการได้ดี มีการระดมทุนในชุมชนเพื่อการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จ
4. เป็นชุมชนแห่งการเกษตรที่ยั่งยืน มีการพัฒนาบนฐานคิดของการต่อยอด บนพื้นฐานการผลิตเชื่อมโยง เพื่อความยั่งยืน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ มีการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
5. เป็นชุมชนที่รณรงค์การทำนาแบบไม่ใช้สารเคมี มีโรงปุ๋ยชีวภาพ ผลิตปุ๋ยเพื่อใช้ในสมาชิกและจำหน่ายเป็นรายได้กลุ่มและเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกได้หลังฤดูเก็บเกี่ยว
6. เป็นหมู่บ้านที่มีบุคลากรที่เป็นทีมพลังหนุ่มสาว ที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ ความเสียสละ อดทน โปร่งใส ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ทำงานเป็นทีม
7. เป็นหมู่บ้านที่มีแหล่งศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย หลายสาขา เช่น ภูมิปัญญาสาขาเกษตรการทำนาแบบไม่ใช้สารเคมี สาขาการบริหารจัดการ ฯลฯ

✓ รูปแบบสวัสดิการ ที่ค้นพบตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งวิธีการ จุดอ่อน จุดแข็ง ซึ่งมีดังนี้

1. สวัสดิการกรณีเสียชีวิต
2. สวัสดิการเฉพาะกลุ่ม
3. สวัสดิการสร้างหนี้
4. สวัสดิการแบบสงเคราะห์
5. สวัสดิการตามวิถีชีวิต
6. การจัดสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการ
7. การจัดสวัสดิการแบบเป็นทางการ
8. การมีส่วนร่วมในการให้ และรับบริการสวัสดิการที่มีอยู่ในชุมชน

✓ ศักยภาพของชุมชนที่มี และศักยภาพที่หาได้

1) ทรัพยากรธรรมชาติ

1. เครือญาติ
2. แกนนำ
3. เปิงบ้าน
4. คน
5. งบประมาณ

✓ เป้าหมายสวัสดิการ

1. สร้างความยั่งยืน
2. เสริมสร้างกำลังใจ
3. สร้างความมั่นคงทางอาหารทั้งระดับครอบครัวและชุมชน

✓ หลักการจัดสวัสดิการ

1. ตอบโจทย์ความจำเป็นและต้องการของชุมชน
2. ยั่งยืน
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมตัดสินใจ ประชาคม
4. เน้นการนำทรัพยากรที่มีในชุมชนมาใช้
5. หลากหลาย ทั้งถึง
6. เน้นช่วงมีชีวิต และปกติธรรมดา
7. มีต้นแบบ (ผู้พาเห็ด)

✓ แนวทางการจัดสวัสดิการที่ต้องการ

- 1) พื้นสวัสดิการเดิมที่หายไป
- 2) ยกกระดับสวัสดิการเดิมให้เป็นระบบมากขึ้น
- 3) ออกแบบใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์

4.4) รูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ

ชาวนาบ้านหนองบัวแปะ ได้กำหนดแนวทางการทดลองเพื่อค้นหาแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองบัวแปะ ซึ่งมีกิจกรรมที่ทดลอง ดังนี้

1. จัดตั้ง กองทุนยั่งยืน

การจัดตั้งกองทุนเริ่มจากการประชุมหมู่บ้าน เพื่อค้นหาผู้สนใจเข้าร่วมการทดลอง ปรากฏว่า มีผู้เข้าร่วม ทุกครอบครัว ในช่วงแรกไม่ได้กำหนดกติกามาก แต่ระหว่างที่มีการทดลอง มีการปรับกติกาให้เหมาะสมขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งกิจกรรมนี้ชาวบ้านได้ทำการเรียนรู้ สรุบบทเรียน และพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนไปพร้อม ๆ กับการทดลอง

เป้าหมาย

เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกันในกลุ่ม ให้เป็นกำลังใจกันในยามเจ็บไข้ได้ป่วย

วิธีการ

บ้านหลังหนึ่งใน 1 ปี พักโรงพยาบาลได้ไม่เกิน 3 ครั้ง แต่ต้องเป็นคนใหม่ไม่ใช่คนเดิม ส่วนบ้านที่มี 2 คน ไม่ได้มีความรู้สึกว่าจะเสียเปรียบเพราะมีจิตใจเสียสละและภูมิที่จะช่วยเหลือกัน และมีความเต็มใจ แต่ต้องนอนโรงพยาบาลอย่างน้อย 1 คืนขึ้นไป เมื่อมีคนป่วยถึงจะมีการเก็บเงินโดยมีตัวแทนเก็บแต่ละคุ้มๆ ละ 1 คน (ทีมวิจัย) แล้วนำไปมอบที่โรงพยาบาลที่อยู่ในเขตอำเภอหรือการไปมาสะดวก หรือมอบที่บ้าน หลังจากกลับจากโรงพยาบาล สำหรับคนที่ยังไม่เป็นสมาชิกจะเปิดรับเมื่อสิ้นปี หากครอบครัวใดไม่อยู่ต้องให้ญาติพี่น้องจ่ายไว้แทน

การเก็บเงินทุกคนในกลุ่มเห็นว่าไม่ให้มีการเก็บเงินไว้ล่วงหน้า จะเก็บก็ต่อเมื่อมีคนเข้าโรงพยาบาลเพราะมันจะทำให้ชุมชนรู้ว่าวันนี้ในชุมชนมีคนป่วยหรือไม่สบาย ทำให้รู้สึกว่ายากช่วย และได้ไปถามข่าวคราวกัน เป็นกำลังใจกัน

กติกา/กฎระเบียบ

1. เก็บครอบครัวละ 20 บาท/คนป่วย 1 คน /ครั้ง
2. สมาชิกเฉพาะในกลุ่ม
3. ครอบครัวหนึ่งมีสิทธิ์ได้รับการบริการ 3 ครั้ง/ปี แต่ต้องไม่ใช่คนเดิม
4. ต้องนอนโรงพยาบาลอย่างน้อย 1 คืนขึ้นไป (สำหรับคนที่นอนโรงพยาบาลมากกว่า 1 คืนยังไม่มีการพิจารณาเพิ่มเงิน เพราะยังเป็นช่วงทดลอง หาจุดแข็ง จุดอ่อนของกองทุนอยู่)
5. การเจ็บป่วยไม่ระบุโรค
6. ไม่มีกติกาในการใช้เงินเมื่อเรามอบให้แล้ว

เหตุผลที่ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ คิดว่ามันดีเพราะจะได้ช่วยเหลือกันในชุมชน รวมถึงช่วยเหลือตนเอง มีความภูมิใจถึงแม้จะไม่ได้ไปเยี่ยมด้วยตนเอง นอกจากนั้นได้ช่วยเหลือญาติของผู้ป่วยด้วย

ข้อสังเกต

คนที่ได้รับสวัสดิการนี้ มีผู้เสนอความคิดเห็นว่าต้องมีชื่อในทะเบียนบ้านหนองบัวแปะเท่านั้น แต่มีบางคนที่อยู่หนองบัวแปะ แต่ชื่ออยู่ที่บ้านอื่นยังไม่ย้ายมา ทางกลุ่มก็เลยเสนอให้ทางทีมวิจัยช่วยหาคำตอบที่ชัดเจนให้ด้วย

ปัญหา/ข้อจำกัด

- ผู้รับผิดชอบออกเก็บเงินซ้ำ
- ให้ผู้รับผิดชอบเตรียมเงินทอนไปด้วย
- ไม่มีปัญหาเพราะทุกคนปรารถนาขอเป็นผู้ให้

ทางไหนให้ข้อสังเกตว่าอนาคตจะมีปัญหาหรือไม่ ทุกคนตอบว่าคงจะไม่มี

ข้อเสนอแนะ

- ถ้าสมาชิกครอบครัวใดไม่อยู่ให้ญาติพี่น้องจ่ายเงินแทน
- ขอให้ลูกหลานสืบทอดไปเรื่อยๆ

2. สร้าง ตันสวัสดิการ

เป้าหมาย

ได้ปลูก ได้กิน มีกินไปข้างหน้า แบ่งปันให้ลูกหลาน ให้ลูกหลานรู้จักเอื้อเพื่อ รู้จักพี่น้อง ไม่ได้

ซื้อกิน

วิธีการ

จัดเวทีประชุม ปรึกษาว่าใครจะเข้าร่วมโครงการ/ แลกเปลี่ยนว่าใครมีต้นอะไรบ้าง อยู่ไหน ขึ้น

ทะเบียนเป็นตันสวัสดิการ

กฎระเบียบ

อยากให้ขอ เก็บพอกิน ห้ามเก็บไปขาย

ปัจจัย/แรงจูงใจที่เข้าร่วมโครงการ

- ให้ลูกหลานได้เรียนรู้
- ลูกหลานรู้ปลูกอยู่ ปลูกกิน

ปัญหา

- ผักที่ปลูกไม่ดี
- ไม้บางชนิดไม่เหมาะกับบ้านเรา
- ปลูกผักในบ้านต้องล้อม ไม้ สุนัข เข้าทำลาย

ข้อเสนอ

- อยากได้ต้นไม้เพิ่ม
- มีน้ำไม่ขาด

ผลที่เกิดขึ้น

- ลูกหลาน รู้จักช่วยรับผิดชอบ, รู้จักความ, รู้แบ่งปัน
- ลดการซื้อภายนอก
- ได้ขาย (บางอย่าง)
- ได้แบ่งปันกัน

3. โรงทาน

เป้าหมาย

- อยากให้ทุกคนมีความสามัคคี อยู่วัด
- ยักแพงคุ้มโฮม

- มีความสุขยามเห็นหน้ากัน
- ร่วมทำกิจกรรมร่วมกันและรับประทานอาหารร่วมกัน
- อยากให้เยาวชนทำกิจกรรมร่วมกันดีกว่าไปมั่วสุม

วิธีการ

- มีการออกอาหารและปัจจัยร่วมกัน
- มีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวหลัก
- มีจุดวางอาหารเพื่อไว้บริการตัวเอง
- ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน

กติกา

- ทุกคนกินแล้วต้องล้างเอง
- จัดให้มีในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น สงกรานต์

เหตุปัจจัย

- อยากให้เยาวชนสืบสานประเพณี
- อยากให้ชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

ปัญหา

- ไม่มีสถานที่ที่เป็นเอกเทศในการจัดกิจกรรม
- มีบางคนไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์กิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

- อยากได้เตาไฟอีก
- อยากมีงบจากทางอื่นมาช่วยเสริม
- อยากมีโรงทานที่เป็นสัดส่วน

ผลกระทบ

- คนบางกลุ่มไม่เห็นด้วยเพราะอยากไปเที่ยวที่อื่นในช่วงเทศกาล
- บางกลุ่มบอกว่าสิ้นเปลือง/เสียเวลา

สวัสดิการอื่นที่อยากมีอยากเห็น

- อยากให้เด็ก เยาวชน วัยกลางคน ออกไปร่วมทำกิจกรรมสวดมนต์ในวันพระช่วง

เข้าพรรษา ในตอนเย็น อย่างน้อยประมาณ 1 ชั่วโมง

4. การจัดการพื้นที่สาธารณะ

เป้าหมาย

- ทุกคนได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะอย่างเป็นธรรม

วิธีการ

- ประชาคมหมู่บ้าน
- จัดสรรพื้นที่สาธารณะ
- ทางงบประมาณในการดำเนินการ

กติกา

- ให้ครอบครัวที่พร้อมเขาไปใช้ ปลุกพืชผัก
- ให้ครอบครัวละ 1 แปลง มีขนาด กว้าง 2 เมตร ยาว 4 เมตร

ปัญหา

- ขาดน้ำ
- โรคพืช ศัตรูพืช

ข้อเสนอแนะ

- มีแต่พืชล้มลุก น่าจะมีไม้ยืนต้น ปลุกไม้ป่าไว้ที่บ้าน
- หาพืชผักธรรมชาติมาปลูกเพิ่ม

ผลที่เกิดขึ้น

- มีหลักประกันการมีอยู่ มีกิน
- มีระบบการแบ่งปัน อัดแพง
- มีเวทีโศกเหล่กัน

5. ต้นบุญ

เป้าหมาย

- เพื่อให้คิดถึงคนทำบุญให้
- คิดถึงเจ้าของต้นไม้
- ให้คิดย้อนอดีตจากวันที่ทำบุญจนถึงปัจจุบัน
- ต้นไม้ยังคงปรากฏให้เห็นอีกนาน

วิธีการ

- ให้เฉพาะงานทำบุญ
- ให้แจ้งในที่ประชุมหมู่บ้านทราบด้วย
- มีกรณีตัวอย่าง
- เข้ามาด้วยความสมัครใจ
- บอกต่อ นั้งโศกกันเวลาเจอกัน เวลาทำบุญประเพณีของหมู่บ้าน ไปวัด
- ให้พ่อ แม่ ตา ยาย บอก ลูก บอกหลานต่อ

จากการถอดบทเรียนสมาชิกกลุ่มบอกว่า แต่ก่อนเวลาไปทำบุญที่ชาวบ้านเรียกว่าไปโหมบุญ(มีข้าวสาร และเงินตามกำลังศรัทธา ที่จะช่วยงานกัน) สิ่งที่เราภาพ คินให้ คือ ขนม กับข้าว หรือ

อาหารการกินต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้ใส่ตะกร้าคืนให้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “กองบุญ” แต่ถ้าต่อไปนี้ทางเจ้าภาพมีต้นไม้ให้ เราก็จะเรียกว่า “ต้นไม้บุญ”

กติกา

- ต้นบุญให้ได้ทุกบุญ (บุญกฐิน บุญบวช บุญอุทิศส่วนกุศล ฯลฯ) ยกเว้น งานศพ เพราะมันเป็นงานทุกข์ เป็นงานที่ทุกคนเศร้าโศกเสียใจ และเป็นความเชื่อที่ชุมชนถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ถ้าเป็นงานศพจะไม่มีใครเอาข้าวของ หรือแม้แต่อาหาร จากบ้านคนตายกลับบ้าน เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้มีเหยื่อต่อกันทำให้เกิดการตายต่อกัน ขอให้ทุกอย่างสิ้นสุดแก่คนนี้ ซึ่งถ้าเห็นต้นไม้มันจะทำให้นึกถึงวันที่ต้องสูญเสีย วันที่เศร้าโศกเสียใจ บางคนบอกว่า กลัวคนตายเป็นห่วง ต้นไม้มาอยู่กับต้นไม้ ไม่ไปเกิด

- ต้นอะไรก็ได้แล้วแต่เจ้าของงาน/อยากจะทาน

- งานอุปสมบท อยากให้ทานต้นสวัสดิการ เพราะเป็นงานที่สนุกสนานรื่นเริง เมื่อเห็นต้นไม้จะทำให้คนที่ได้ฟ้อนก็จะบอกว่า งานนี้ฉันฟ้อนอยู่หน้าเวที หรือหน้าขบวนแห่หรือ ตั้งแต่บวชคนนั้นคนนี้ ประมาณนี้ (ในกลุ่มเล่าอย่างมีความสุข)

- งานบุญแจกข้าว(บุญอุทิศส่วนกุศล) ให้กับคนที่ตายไปแล้ว เมื่อเห็นต้นไม้ก็จะนึกถึงเจ้าของบุญ ทีมวิจัยถามว่ามันก็เป็นงานที่ทำให้กับคนตายเหมือนกันมันต่างจากงานศพอย่างไร ในกลุ่มให้เหตุผลว่า งานนี้เป็นงานบุญทุกคนที่มาร่วมต่างมีความสุขที่ได้มาทำบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ทุกคนที่มาเพราะมาสร้างบุญสร้างกุศลให้กับคนที่ตนรัก ท่านคงได้รับส่วนบุญท่านจะได้ไปสบาย เวลาทำบุญเอาเงินใส่ซองมากน้อยก็สบายใจเพราะได้ทำบุญ แต่งานศพถึงเงินจะมากใส่ซองแล้วยังร้องไห้เพราะมีทุกข์

ทำไมถึงเข้าร่วมกิจกรรมแรงจูงใจ

- ทีมวิจัยพาทำ
- เปรียบเทียบเวลาปลูกต้นไม้ถวายในหลวง เรามีความรู้สึกว่าดีใจที่ได้ปลูก ถ้าเราให้ต้นไม้คนรับคงดีใจเหมือนเรา
- เวลาเราได้รับแจกต้นไม้เราก็นึกถึง
- ต้นไม้ได้ดูได้เห็นเป็นเวลานาน ถึงลูกถึงหลาน
- ต้นไม้มีหมากมีผล ได้อยู่ ได้กิน เป็นทรัพย์สินในดินให้กับลูกหลานต่อไป
- ปัญหาไม่มีเพราะถ้าคนจะทำเขาพร้อมให้อยู่แล้ว(ถามว่ามันจะเพิ่มค่าใช้จ่ายหรือไม่)
- ถ้าคนไหนไม่มีที่ปลูกเขาก็คงไม่เอาไป (ถามว่าจะเป็นปัญหาสำหรับผู้รับหรือไม่)
- เอาไปปลูกที่วัด ถ้าวัดเต็มก็เอาไปปลูกที่สาธารณะ (ถามว่าถ้าไม่มีคนเอาไป และเขาจะเอาไปปลูกบ้านลูกหลานก็ได้ ถ้าเขาไม่มีที่ปลูก แล้วจะบอกกับลูกหลานว่าเอามาจากงานบุญคนนั้นคนนี้

- แต่การไปทำบุญไม่ได้ไปคนเดียวคนที่ไม่มีที่ปลูกคงมีความละเอียดใจไม่เอาไปอยู่แล้ว ยกตัวอย่างเวลาไปทำบุญ เขาเอากับข้าวให้ยังมีคนบอกว่า ยายอยู่คนเดียวไม่ต้องเอาเยอะนะเดี๋ยวจะทิ้งเปล่าๆ (ถามว่าถ้าเขาไม่มีที่ปลูกแต่เขาจะเอาไปทำไม)

ข้อจำกัด

- ไม่มีที่ปลูก

ข้อเสนอแนะ

- จะทานต้นบุญอะไรบ้าง อยากให้ถามคนรู้จัก
- ถามเครือญาติ/ถามชุมชนบ้าง(วงแคบในวันเตรียมงาน)

ผลกระทบ

ด้านบวก

- ด้านจิตใจทำให้มีความรู้สึกดีใจที่ได้ทานเมื่อเห็นต้นไม้ที่ทาน
- ถ้าเป็นบ้านอื่นเขาก็จะบอกว่าได้มาตั้งแต่งานบุญคนนั้นคนนี้ เมื่อเราได้ยินก็คง

จะดีใจมาก

- ต้นไม้สามารถสร้างป่า ให้เกิดอาหารได้ในระยะยาว

ด้านลบ

- เอาไปปลูกทำให้รก
- ถ้าปลูกข้าวจะได้ขายทุกปี แต่ต้นไม้กว่าจะได้ผล

4.5) สรุปรูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ

การจัดสวัสดิการของไทยที่จัดขึ้นให้กับชาวบ้าน และผลที่เกิดขึ้น ภายหลังจากการประกาศใช้ รัฐมองว่ามีความก้าวหน้าทั้งในเรื่องกลไกระดับนโยบาย การปรับปรุงกฎหมายเดิม การปรับปรุงกฎหมายใหม่ การพัฒนากลไกขับเคลื่อน และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ระบบสวัสดิการที่มีอยู่ในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบครอบคลุมจำนวนประชาชนกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น และภาคส่วนต่างๆ ในสังคมได้เข้ามามีบทบาทในการจัดสวัสดิการมากขึ้น แต่สวัสดิการเหล่านั้น ถึงแม้จะมีอย่างหลากหลาย แต่ยังเป็นสวัสดิการเฉพาะกลุ่ม สร้างหนี้สิน ให้กับชาวบ้านมากกว่าการสร้างความมั่นคง และตรงกับความต้องการแท้จริง เพราะเป็นการจัดสวัสดิการแบบสงเคราะห์ที่ขาดการบูรณาการทางสังคม และทรัพยากรอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะทรัพยากรด้านการเกษตร ซึ่งเป็นแหล่งอาหารหลักของชาวบ้าน ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินงานโดยสรุป ดังนี้

1. ภาครัฐดำเนินการร่วมกับภาคีอื่นทั้งในแง่ของการบริหารจัดการและงบประมาณเพื่อเพิ่มหลักประกันทางสังคมแก่ประชาชน ได้แก่ กองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนพัฒนาฝีมือแรงงาน กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ เป็นต้น
2. เป็นการจัดบริการสังคมพื้นฐานโดยภาครัฐสำหรับประชาชนทั่วไป เช่น การจัดการศึกษา

ตามโครงการให้เรียนฟรี 15 ปี การจัดระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าครอบคลุมคนไทยทุกคนที่ยังไม่มีหลักประกันสุขภาพ แต่คุณภาพของการให้บริการต่างกัน และสร้างผลกระทบให้กับค่าใช้จ่ายของโรงพยาบาลเป็นอย่างมาก เป็นต้น

3. เป็นการจัดสวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย ที่ดำเนินการโดยภาครัฐเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายที่สมควรได้รับเป็นพิเศษ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายครบถ้วน เบี้ยยังชีพคนพิการ เบี้ยยังชีพผู้ป่วยเอดส์ การช่วยเหลือทางสังคมแก่กลุ่มเด็กและเยาวชน การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มประสพภัย เป็นต้น

4. เป็นการจัดสวัสดิการสังคมโดยภาคประชาชน ปัจเจกชน ภาคธุรกิจ และองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร เช่น สวัสดิการชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ การซื้อประกันภัยรูปแบบต่างๆ การดำเนินกิจการด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) เป็นต้น ซึ่งกลุ่มนี้มีความสำคัญและช่วยเติมเต็มช่องว่างของระบบสวัสดิการที่รัฐไม่สามารถจัดให้ได้

5. เป็นสวัสดิการเพื่อก่อสร้างหนี้สิน เช่น กองทุนกู้ยืมให้กับนักเรียนนักศึกษา สร้างหนี้ตั้งแต่ยังเรียนไม่จบ บัตรเครดิตชาวนา หรือแนวทางการยึดที่ดินของเกษตรกร โครงการพัฒนา กองทุนหมู่บ้านละล้าน สร้างความชุ่มเฟื้อและหนี้สิน อย่างไม่สิ้นสุด

การจัดสวัสดิการดังกล่าวข้างต้น เป็นการดำเนินงานที่มีกฎหมายรองรับและมีกลไกปฏิบัติชัดเจน ส่วนรูปแบบที่ 4 มีกลไกสนับสนุนที่ค่อนข้างยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความแตกต่างหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรม-สังคม ของชุมชนท้องถิ่น

ด้วยเหตุนี้ ทางชุมชนบ้านหนองบัวแปะจึงได้มีการทดลองสร้างสวัสดิการชุมชน 5 สวัสดิการ ได้แก่ ดันบุญ กองทุนสวัสดิการ ดันสวัสดิการ โรงทาน และการใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ สามารถสรุปรูปแบบสวัสดิการว่าเหมาะสม และมีผลต่อบ้านหนองบัวแปะ ได้ดังนี้

1.ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ออกแบบกติกา ร่วมงบประมาณ และก่อผลประโยชน์ในระยะยาวหรือผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมีการบริหารจัดการและชี้แจงงบประมาณในการดำเนินการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้โดยนำ กองทุน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มาเป็นหลักประกันระบบสวัสดิการระยะยาวและยั่งยืน

2. สวัสดิการต้องครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งความร่วมมือ ความเป็นเจ้าของ และประโยชน์ที่จะได้รับ ตั้งแต่เกิดจนตาย

3.เป็นสวัสดิการที่ไม่สร้างหนี้ แต่สร้างความมั่นคงทางอาหาร และให้อยู่ได้ในยามวิกฤติ

4.สร้างสวัสดิการจากทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งคน ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งงบประมาณ

บทที่ 5

บทเรียน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

5.1) สรุปย่อผลงานวิจัยตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนชาวบ้านหนองบัวแปะ

บ้านหนองบัวแปะหมู่ที่ 1 ตำบลขามเรียน อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีระยะทางห่างจากอำเภอยางสีสุราช ประมาณ 13 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 89 กิโลเมตร มีพื้นที่ ทั้งหมด 2,250 ไร่ ตั้งอยู่บนที่ราบสูง ลักษณะเป็นดินทรายปนเค็ม พื้นที่รอบๆ เป็นที่ดอนสลับที่ลุ่ม มีทรัพยากรน้ำและป่า มีประชากรรวมทั้งสิ้น 392 คน แยกเป็นชาย 199 คน หญิง 193 คน มีการประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นอาชีพ รับจ้างทั่วไป ในการรักษาสุขภาพมีโรงพยาบาลสุขภาพตำบล ตำบลขามเรียน อำเภอยางสีสุราช คอยให้บริการช่วยเหลือในเรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีการบริการหลายด้านหลายสาขา มีวัดและโรงเรียนอย่างละ ๑ แห่ง ในรอบปีชาวบ้านมีประเพณีตลอดเกือบทั้งปี ยังคงมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเอาไว้ ในส่วนการเมืองการปกครองมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกตั้ง มีกลุ่มองค์กรในชุมชนจำนวน 9 กลุ่ม

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาความหมายของสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการกับชุมชน

1) ความหมายของสวัสดิการชุมชน

กิจกรรม ความสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้นร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีหน่วยงานจากนอกชุมชนเข้ามาช่วยหนุนเสริม เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาของคนในชุมชน ให้นำไปสู่ความสุข มีอยู่มีกิน และเป็นไปตามความต้องการขั้นพื้นฐาน โดยคนในชุมชนจะมีการเคารพ ช่วยเหลือ เกื้อกูล รัก ผูกพันกัน ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติ

2) พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสวัสดิการชุมชนบ้านหนองบัวแปะ

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนเริ่มหันหน้าไปพึ่งพาอาศัยสิ่งต่างๆจากภายนอกชุมชนมากขึ้น และมีการช่วยเหลือในรูปแบบตัวเงินเข้ามา จะเห็นได้จากตัวอย่างพิธีกรรมงานศพ

อดีตงานศพ

โลงศพ

- เมื่อมีคนตายจะยิงปืนขึ้นฟ้า ช่วยกันทำโรงศพจะใช้ฝาบ้านในการทำโรงศพ
- กระดาษติดโลงจะซื้อ ส่วนเงินช่วยงานศพชาวบ้านจะออกช่วยตามศรัทธา

การทำบุญ

หม่าข้าวเพื่อไว้ทำข้าวปุ้น

สวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์

ปี พ.ศ.2527 พ่อสวนได้ 20 บาท คนแรก

ปัจจุบันงานศพ

โครงสร้าง

- ชื่อ

การทำบุญ

ข้าวปุ้นซื้อ

สวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์

ช่วยเหลืองานศพ โดยเก็บเงินจากสมาชิกครอบครัวละ 100 บาท

3) ผลกระทบของรูปแบบสวัสดิการของชุมชน

จากพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสวัสดิการที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านหนองบัวแปะทั้งในทางบวก และทางลบ ซึ่งมีผลที่เกิดขึ้นดังนี้

ผลกระทบด้านบวก

- เจ้าภาพหรือเจ้าของงานบุญ สะดวกสบาย ไม่ต้องเสียเวลาอยู่กับการจัดการที่ยุ่งยาก
- คนในชุมชนมีเวลาในการทำกิจกรรมส่วนตัวมากขึ้น ไม่ต้องเสียเวลากับการเข้าไปช่วยเหลืองานบุญที่ใช้เวลาหลายวัน

เจ้าภาพและคนในชุมชน ไม่ต้องมาเสียเวลากับการจัดการเรื่อง อาหาร และการเตรียมของทำบุญ ส่วนใหญ่จะซื้อจากภายนอก

ผลกระทบด้านลบ

- วิถีชีวิตของชุมชนจากเดิมที่เคยทำกิจกรรมรวมกัน ช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัย ปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมกันภายในชุมชน ปัจจุบันนั้นได้หันไปพึ่งพาอาศัยปัจจัยจากภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เพราะต้องการความสะดวกสบาย
- คนในชุมชนหลงลืมวิถีการปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมา เพราะชาวบ้านไม่ได้ปฏิบัติเองส่วนใหญ่จะซื้อและจ้างคนภายนอกมาจัดการ
- ภูมิปัญญาที่เคยสืบทอดและปฏิบัติกันมา เช่น ภูมิปัญญาการผลิตอาหาร และภูมิปัญญาการสู่ขวัญ เป็นต้น ได้เริ่มสูญหายและหลงลืมวิถีการปฏิบัติกันไป เพราะเจ้าภาพหรือคนในชุมชนต้องการความสะดวกสบาย เน้นความทันสมัยที่เข้ามาจากนอกชุมชน
- เจ้าภาพและคนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับงานบุญต่างๆ เพราะเจ้าภาพเน้นความสะดวกสบาย จนลืมคุณค่าและความสำคัญของการจัดงาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ

1) ศักยภาพตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ

ศักยภาพพื้นฐานของชุมชนบ้านหนองบัวแปะ เป็นตัวช่วยหนุนเสริมในการจัดรูปแบบด้านสวัสดิการ ได้แก่

1. เครือญาติ
2. แกนนำ
3. เปิงบ้าน
4. คน
5. งบประมาณ

ตัวอย่างเช่น ศักยภาพด้านบุคลากร มีผู้นำที่สามารถพาทำกิจกรรมหรือชวนพูดคุย มีเยาวชนที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน

2) ความต้องการสวัสดิการตามวิถีของบ้านหนองบัวแปะ

- 1) พื้นสวัสดิการเดิมที่หายไป
- 2) ยกระดับสวัสดิการเดิมให้เป็นระบบมากขึ้น
- 3) ออกแบบใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะ

จากการทดลองสร้างสวัสดิการชุมชน พบว่า รูปแบบสวัสดิการที่มีความเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนชาวนาบ้านหนองบัวแปะมี 5 สวัสดิการ ได้แก่ 1) ต้นบุญ 2) กองทุนสวัสดิการ 3) ต้นสวัสดิการ 4) โรงทาน และ 5) การใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบสวัสดิการว่าเหมาะสมและมีผลต่อบ้านหนองบัวแปะ ได้ดังนี้

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ออกแบบกติกา ร่วมงบประมาณ และก่อผลประโยชน์ในระยะยาวหรือผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมีการบริหารจัดการและชี้แจงงบประมาณในการดำเนินการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้โดยนำ กองทุน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มาเป็นหลักประกันระบบสวัสดิการระยะยาวและยั่งยืน

2. สวัสดิการต้องครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งความร่วมมือ ความเป็นเจ้าของ และประโยชน์ที่จะได้รับ ตั้งแต่เกิดจนตาย

3. เป็นสวัสดิการที่ไม่สร้างหนี้ แต่สร้างความมั่นคงทางอาหาร และให้อยู่ได้ในยามวิกฤติ

4. สร้างสวัสดิการจากทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งคน ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งงบประมาณ

5.2) บทเรียนจากงานวิจัย

การพูดคุย แลกเปลี่ยน เพื่อทบทวนบทเรียนของทีมวิจัยได้เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาการสรุปตามกลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้อง และได้รับผลกระทบจากงานวิจัย คือ บทเรียนของทีมวิจัยเอง บทเรียนของครอบครัว และบทเรียนของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทีมวิจัย

เนื่องจากนักวิจัยมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป ทั้งอายุ การศึกษา ประสบการณ์คนละแบบ ดังนั้นการทำงานจึงจำเป็นต้องมีส่วนร่วม มีข้อตกลงอย่างชัดเจน มีความรับผิดชอบและมีความไว้วางใจกัน

- 1) การบันทึกกิจกรรมอย่างละเอียด ทำให้ง่ายต่อการเขียนรายงาน การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
- 2) ทีมวิจัยมีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ เพราะทำงานพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันมานาน มีความเข้าใจกัน และร่วมมือกันทำงานได้อย่างเต็มที่
- 3) มีทีมชาวบ้านที่เป็นแกนนำในชุมชนมาเก็บข้อมูลช่วย และสามารถเข้าร่วมทำงานในทีมหลักได้
- 4) ทีมวิจัยมีความเชี่ยวชาญมากขึ้นในการทำงานสามารถแทนบทบาทกันได้
- 5) มีการวางแผน ออกแบบ การปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมและสรุปผลการปฏิบัติงาน
- 6) มีความเคารพต่อบทบาทและไว้วางใจกัน

ชุมชน

เนื่องจากชุมชนเป็นพื้นที่ให้แหล่งการศึกษา ค้นคว้าหาปัญหา สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาและจะต้องแก้ปัญหาหรือหาทางออกให้กับตัวเอง

- 1) ชุมชนตระหนัก และให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องการสร้างมรดกทางสังคมไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไป
- 2) ชุมชนมีความต้องการสวัสดิการตรงกัน และเก็บข้อมูลร่วมกัน ไม่หวังผลตอบแทนจากการทำงาน
- 3) ผลการทดลองสร้างผลกระทบเชิงบวก อย่างมาก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนตัดสินใจดำเนินการต่อยอดสวัสดิการ

5.3) ปัญหาและอุปสรรค

1) ปัญหาการไม่รู้ว่าจะเก็บข้อมูลอะไร ทีมวิจัยซึ่งเป็นนักวิจัยชาวบ้านในช่วงแรกไม่รู้ว่าจะเก็บข้อมูลอะไรบ้าง ยังมีความงงๆอยู่ แต่พอได้ลงมือทำเอง และการมีทุนเสริมจากพี่เลี้ยง เช่น เข้าไปช่วยจัดกระบวนการ ระดมความคิดเห็น ทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นว่าจะต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง และข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ทำอะไรบ้าง

2) ปัญหาการเก็บข้อมูล นักวิจัยยังขาดทักษะการเก็บข้อมูลที่ดีพอ โดยเฉพาะการตั้งคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหา หลายครั้งที่นักวิจัยลืมนำกรอบเนื้อหาไปใช้ในการเก็บข้อมูล ทำให้ต้องเริ่มเก็บข้อมูลใหม่ตามกรอบ ซึ่งสิ้นเปลืองงบประมาณและเวลา บางทีก็บันทึกข้อมูลไม่ละเอียด เนื่องจากชาวบ้านไม่ถนัดในการขีดเขียน แต่ทีมวิจัยก็พยายามที่จะเก็บข้อมูลให้ดีที่สุด จึงเป็นการพัฒนาศักยภาพการเก็บข้อมูลไปเรื่อยๆ

3) ปัญหาการเขียนรายงาน เนื่องจากนักวิจัยชาวบ้านมีข้อจำกัดในการเขียนรายงาน เนื้อหาไม่เข้ากับวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ ข้อมูลไม่ชัดเจน แต่เนื่องจากเป็นข้อบังคับของการทำโครงการ ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ทีมวิจัยต้องค้นศักยภาพในการเขียนอย่างเต็มที่ เมื่อเขียนแล้วก็นำไปให้นักเรียนในชุมชนช่วยพิมพ์ลงในคอมพิวเตอร์ ซึ่งปัญหาการเขียนรายงานทางทีมพี่เลี้ยง นำข้อมูลที่ชาวบ้านเขียนไว้ไปเรียบเรียง เพื่อให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น

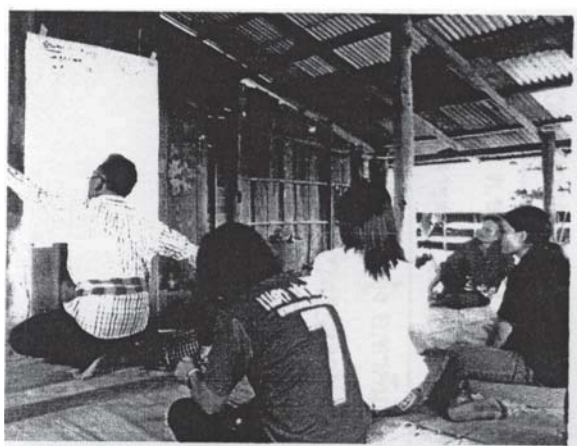
5.4) ข้อเสนอแนะ

การจัดสวัสดิการ เพื่อสร้างการสืบทอดยังจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและค้นคว้าต่อ เพราะหากระบบสวัสดิการที่กำลังดำเนินอยู่ ดี สร้างผลกระทบอย่างมาก แต่ขาดคนทำงานต่อ สวัสดิการก็ไม่มีที่ยั่งยืน หรือมรดกก็จะสูญหายไป ภูมิปัญญาหรือความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องสร้างกระบวนการรักษา สืบทอด และสานต่อ ซึ่งชุมชนเสนอให้ ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้เข้ามาดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอด มรดก ที่มีคุณค่าเหล่านี้ไว้ต่อไป

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรม

18	นายอภัย เชาระกำ	51	5-4408-90001-64-0	10 ม.1 ต.ขามเรียน	ป.4	กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
19	นางโศภา ตำนอก	40	3-4408-00945-84-1	58 ม.1 ต.ขามเรียน	ป.6	คณะกรรมการหมู่บ้าน
20	นางสุนิสา พิมพ์ปะตัง	74	3-4408-00945-63-9	74 ม.1 ต.ขามเรียน	ป.6	อช.

ที่ปรึกษา

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	เลขที่บัตรประชาชน	ที่อยู่	การศึกษา	สถานภาพทางสังคม
1	บุญส่ง คำจันทร์วงษ์	-	3-4408-00602-07-3	87 ม.3 ต.บ้านคู อ.ยางสีสุราช จ.มหาสารคาม (0831454368)	ปริญญาตรี	หัวหน้าโครงการวิจัยบ้านป่าตอง
2	นายเรืองเดช โพธิ์ศรี	36	5-4009-00036-40-8	59 หมู่ที่ 2 ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม (0817392840)	ม.6	ผู้ประกอบการเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ภาคอีสาน (นักพัฒนามาเอกชน)
3	นายสุริยา ทิพย์สีลาด	40	3-4401-00785-97-3	34 ม.2 ต.ขามเรียน อ.ยางสีสุราช จ.มหาสารคาม (0833406086)	ปริญญาตรี	ครูชำนาญการ โรงเรียนงุดดคมประชาสรรค์
4	น.ส.แก้วตา บุญธรรม	30	3-4611-00221-29-9	16/ 1 ม.2 ต.ยางอู่ อ.ทาคันโท จ.กาฬสินธุ์ (0827455348)	ปริญญาโท	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ สำนักงานเกษตรอำเภอยางสีสุราช จ.มหาสารคาม